

С Т А Н О В И Щ Е

на Общото събрание на съдиите от Софийския военен съд

по въпросите, поставени на работната група за изготвяне на анализ на степента на натовареност на военните съдилища, който да съдържа конкретно предложение с оглед оптимизирането на броя и структурата на военните съдилища, сформирана съгласно решение по т. 37 от Протокол № 23 от 16.07.2019 г. на СК на ВСС, с което е прието „принципно съгласие за закриване на военни съдилища“

Принципната позиция на съдиите от Софийския военен съд е, че към настоящия момент броят на военните съдилища е **достатъчен и тяхната структура - оптимална** с оглед на изпълнение на специфичните им функции от една страна като специализирани съдилища и от друга – като част от системата за национална сигурност на Република България.

Военните съдилища, уредени с чл. 119, ал. 1 от Конституцията на Република България, са **специализирани съдилища** с над 140-годишна история. **Създадени са и функционират в синхрон с националните правни процедури и международни принципи** и тяхната подсъдност е определена в чл. 396 от НПК, като разглеждат и решават дела за всички престъпления по Наказателния кодекс, извършени от военнослужещи; генерали, офицери и лица от сержантския и редовния състав от други министерства и ведомства; резервистите при изпълнение на активна служба в доброволния резерв и лицата на военновременна служба; гражданските лица на служба в Министерство на отбраната, в Българската армия и структурите подчинени на министъра на отбраната, в Националната служба за охрана, в Държавна агенция „Разузнаване“, при или по повод изпълнение на службата им, както и за престъпления, в осъществяването на които са участвали и граждански лица.

На военните съдилища са подсъдни и делата за престъпления от компетентността на Специализирания наказателен съд, когато в извършването им са участвали лица по чл. 396, ал. 1 от НПК.

На Софийския военен съд е придадена и допълнителна компетентност - да разглежда и решава всички дела за престъпления, извършени от военнослужещи от въоръжените сили и от служещи в

Министерството на вътрешните работи, които участват в международни военни или полицейски мисии в чужбина (чл. 37, ал. 3 НПК).

С оглед така очертаната подсъдност, броят на първоинстанционните военни съдилища – Софийски военен съд, Военен съд – Сливен и Военен съд – Пловдив, и един въззивен съд - Военно-апелативен съд - гарантира своевременност, бързина и високо качество на разглеждане на наказателните дела, подсъдни на военните съдилища, като осигурява сравнително лесен достъп до правосъдие както на гражданите, така и на подсъдните на тези съдилища лица.

Към настоящия момент военните съдилища са **структурирани по начин, позволяващ балансирано обхващане** както на военнослужещите, така и на териториалната структура на Министерство на отбраната, въоръжените сили, Българската армия, структурите, подчинени на министъра на отбраната, Националната служба за охрана и Държавна агенция „Разузнаване“, при отчитане на тяхната дислокация; на съответните особености, с оглед йерархичната организация на органите и ведомствата; начина им на функциониране; ролята им и задачите им по охрана на сигурността на страната; поетите ангажименти, произтичащи от Северноатлантическия договор и други международни договори в сферата на отбраната и колективната сигурност, по които Република България е страна и пр.

Съдиите от Софийския военен съд се отнасят с уважение към усилията на Съдийската колегия на Висшия съдебен съвет, и в частност на членовете на комисия „Съдебна карта, натовареност и съдебна статистика“ към СК на ВСС, да инициират реформи в органите на съдебна власт, осъществяващи правораздаване, като същевременно считат, че те следва да бъдат извършени внимателно и информирано, при ясно поставени общовалидни за всички органи критерии, след извършване на компетентен и задълбочен анализ, и широк обществен дебат относно тяхната необходимост, принципи и политики.

Необходимостта от оптимизиране на военно-правораздавателната система, в това число и редуциране на военни съдилища, съгласно чл. 30, ал. 2, т. 7 от Закона за съдебната власт, е въпрос от изключителните правомощия на Пленума на Висшия съдебен съвет, който взема решение по направено предложение на Съдийска колегия или на министъра на

правосъдието, след съгласуване с министъра на отбраната, поради което считаме, че предложения, които засягат структурни промени във военно-съдебната система, от лица и/или органи, извън посочените в закона, би представлявало **груба намеса в дейността на компетентните органи**.

Като магистрати с дългогодишни познания и опит на военни съдии, високо оценяваме предоставената ни възможност да споделим вижданията си относно мястото, ролята и настоящата нужда от оптимизиране на военно-съдебните органи, в светлината на протичаща реформа в органите на съдебна власт.

С оглед подпомагане на настоящата работна група, както и на членовете на Висшия съдебен съвет при взимане на информирано решение по приетото по т. 37.2 от Протокол № 23 от заседанието на СК на ВСС от 16.07.2019 г. „принципно съгласие за закриване на военни съдилища“, бихме искали да изложим своите виждания по някои основни въпроси, касаещи военните съдилища и тяхното място в структурата на системата от органи на съдебна власт в Република България през периода 2016 – 2019 година.

I. ОБЩА НОРМАТИВНА ОСНОВА ЗА СТАТУСА НА ВОЕННИТЕ СЪДИЛИЩА В БЪЛГАРИЯ

Конституционноустановено е с разпоредбата на чл. 119, ал. 1 от Конституцията на Република България (КРБ), че правораздаването се осъществява от Върховния касационен съд, Върховния административен съд, апелативни, окръжни, **военни** и районни съдилища, а структурата на прокуратурата е в съответствие с тази на съдилищата (чл. 126, ал. 1 от КРБ). На конституционно ниво сред органите на правораздаване не са посочени поименно административните съдилища в страната, Специализираният наказателен съд, Военно-апелативният съд и Апелативният специализиран наказателен съд, които съдилища са създадени със закон и чиято конституционосъобразност не е оспорена. Законът за съдебната власт (ЗСВ), като устройствен закон, дава детайлна уредба на видовете съдилища, като очертава и правомощията им. Въпросите във връзка със структурата и организацията конкретно на военните съдилища не са уредени в КРБ, защото тяхната уредба е предоставена по силата на чл. 133 от КРБ на законодателя. Същевременно, редакцията на чл. 119, ал. 1 от КРБ ясно изразява волята на

конституционния законодател, а именно **военните съдилища на първоинстанционно ниво да са повече от един**. Това произтича не само от граматическото, но и от систематическото и логическо тълкуване на разпоредбата, като „военните“ съдилища са изброени след окръжните и преди районните съдилища, които са основни и действат като първоинстанционни.

Общата уредба на военните съдилища, произтичаща от чл. 133 от КРБ, е регламентирана в чл. 95 – 100 от ЗСВ, като, по силата на чл. 95, ал. 2 от същия закон, **военните съдилища са приравнени на окръжните съдилища** (чл. 82 – 87 от ЗСВ), компетентността им се определя със закон (чл. 95, ал. 1 от ЗСВ) и това е сторено, както за всички наказателни съдилища, в Наказателно – процесуалния кодекс (НПК) и други общовалидни специални закони – Закон за специалните разузнавателни средства, Закон за военната полиция, Закон за Европейската заповед за разследване и пр..

Според чл. 396 от НПК, военните съдилища са **първоинстанционни специализирани наказателни съдилища**, които разглеждат и решават дела за всички престъпления по Наказателния кодекс, извършени от военнослужещи; генерали, офицери и лица от сержантския и редовния състав от други министерства и ведомства; резервистите при изпълнение на активна служба в доброволния резерв и лицата на военновременна служба; гражданските лица на служба в Министерство на отбраната, в Българската армия и структурите подчинени на министъра на отбраната, в Националната служба за охрана, в Държавна агенция „Разузнаване“, при или по повод изпълнение на службата им, както и за престъпления, в осъществяването на които са участвали и граждански лица.

Според чл. 411а, ал. 7 от НПК на военните съдилища са подсъдни и делата за престъпления от компетентността на Специализирания наказателен съд (СпНС), когато в извършването им са участвали лица по чл. 396, ал. 1 от НПК.

Съгласно чл. 424, ал. 6 от Наказателния кодекс (НК) на военните съдилища са подсъдни и делата, образувани по жалби от военнослужещи, офицери и сержанти срещу наказателни постановления на съответните командири и началници за налагане на административни наказания за деяния по чл. 424, ал. 1 от НК.

На Софийския военен съд (СВС) е придадена и изключителна компетентност - да разглежда и решава всички дела за престъпления, извършени от военнослужещи от въоръжените сили и от служещи в Министерството на вътрешните работи, които участват в международни военни или полицейски мисии в чужбина (чл. 37, ал. 3 НПК).

Първоинстанционните военни съдилища имат правомощия по чл. 9 от Закона за Европейската заповед за разследване¹ относно признаването на Европейска заповед за разследване, когато престъплението, за което се води то е от тяхна компетентност.

Първоинстанционните военни съдилища имат и изключителни правомощия за контрол на действията по идентификация и полицейска регистрация, извършвана от полицейските органи на военна полиция по чл. 6 и чл. 12 от Закона за военната полиция².

Общата уредба на Военно – апелативния съд е уредена в чл. 101 – чл. 107 от ЗСВ, приложима за статута на апелативните съдилища в страната, като в чл. 101, ал. 2 от ЗСВ е регламентирано, че **военно-апелативният съд е един** и разглежда дела, образувани по жалби и протести срещу актове на военните съдилища от цялата страна.

Компетентността на Военно-апелативния съд (ВАпС) е уредена в НПК, като, според чл. 397 и чл. 398 от НПК, разглежда като въззивна инстанция дела, решени от военните съдилища и решава спорове за подсъдност между първоинстанционните военните съдилища.

В състава на военните съдилища влизат правоспособни юристи, с най-малко осем години юридически стаж, назначавани по реда и условията на Закона за съдебната власт, които при осъществяване на своите функции са независими и се подчиняват само на закона. Статутът им е уреден в ЗСВ; абсолютно независими са от Министерството на отбраната и армейските структури (противно на становището, което битува и се поддържа в обществото), възнаграждението им се определя от ВСС по реда на чл. 218, ал. 3 от ЗСВ и не е по-различно от възнаграждението за останалите съдийски длъжности на ниво окръжен съд (с изключение на

¹ Обн., ДВ, бр. 16 от 20.02.2018 г.;

² Обн., ДВ, бр. 48 от 24.06.2011 г., в сила от 24.06.2011 г., изм., бр. 33 от 27.04.2012 г., бр. 77 от 9.10.2012 г., в сила от 9.10.2012 г., бр. 15 от 15.02.2013 г., в сила от 1.01.2014 г., бр. 53 от 27.06.2014 г., изм. и доп., бр. 86 от 1.11.2016 г., изм., бр. 7 от 22.01.2019 г.

Софийски градски съд и Специализирания наказателен съд, където възнаграждението е по-високо). Единствените разлики между статута на военните съдии и тези от общите съдилища произтича от нормата на чл. 162, ал. 5 от ЗСВ, в чл. 262 от Закона за отбраната и въоръжените сили на Република България (ЗОВСРБ), а именно, че след назначаването на длъжност на военен съдия, той се приема на военна служба и му се присвоява офицерско звание. Приемането на военна служба и присвояването на офицерско звание, обаче не е обвързано със санкция на министъра на отбраната или упълномощено от него лице, както е за останалите военнослужещи. Военният съдия се приема на военна служба след назначаването му като такъв от СК на ВСС и се приема на военна служба от административния ръководител на съответния военен съд, като и офицерското звание му се присвоява от него, след съгласуване с министъра на отбраната (чл. 262 от ЗОВСРБ). Министърът на отбраната няма никакви правомощия по отношение на офицерите военни съдии, освен по съгласуване на приемането и освобождаването от военна служба, присвояване, повишаване и понижаване във военно звание, където действа в условията на обвързана компетентност и няма възможност да откаже. Военните съдии не ползват никакви привилегии, облаги или облекчения, произтичащи от статута им на военнослужещи. При осъществяване на своите функции са независими и се подчиняват само на закона. Статутът на съдиите изцяло съответства на изискванията за независимост, залегнали в Основните принципи на ООН за независимостта на съдебните органи (1985 г.), Препоръка № R (94) 12 на Комитета на министрите на държавите – членки относно независимостта, ефикасността и ролята на съдиите, приета от Комитета на министрите на 13.10.1994 г., Европейска харта на статута на съдиите (1998 г.).

Военните съдилища и Военно-апелативният съд не са извънредни съдилища, а специализирани такива, които в правораздавателната си дейност не се ръководят от особени правила, а от общите процедури по единния Наказателно – процесуален кодекс, по който се развива наказателното производство както за лицата, подсъдни на общите (цивилните) съдилища, така и за категориите лица, подсъдни на военните съдилища. Престъпленията, за които се претендира наказателна отговорност на подсъдните на военните съдилища лица, в т.ч. и военните престъпления, и наказанията за тях, са законоустановени в общия за всички граждани Наказателен кодекс.

Разглеждането на делата във военните съдилища и Военно-апелативния съд е публично, съгласно чл. 121, ал. 3 от КРБ, и този принцип може да бъде ограничаван единствено при наличието на законовите предпоставки на чл. 263, ал. 1 и 2 НПК, която норма е валидна както за общите, така и за военните съдилища. Съдебният процес пред военен съд се подчинява на общите принципи на наказателния процес – равнопоставеност на страните, състезателност, установяване на обективната истина. Като една от основните гаранции за точното и еднакво прилагане на закона от страна както на общите, така и на военните съдилища, съгласно чл. 124 от КРБ, е Върховният касационен съд, който осъществява върховен надзор за точното и еднакво прилагане на законите от всички съдилища.

Допълнение към статута на военните съдилища, с оглед тяхната специфична роля както в системата на органите на съдебна власт, така и в институционалната система на страната, е уредено в § 1, т. 1в от Допълнителните разпоредби на ЗОВСРБ, според което същите са и **органи от силите от системата за национална сигурност на Република България.**

Особеностите в статута на военните съдилища произтичат от водещия принцип при определяне на подсъдността на военните съдилища, а именно да разглеждат дела за престъпления, извършени от лица, ангажирани с отбраната и с националната сигурност на страната, каквито са длъжностните лица и органи, действащи в състава на въоръжените сили, структурните звена на Министерството на вътрешните работи, Държавна агенция „Разузнаване“, Национална служба за охрана. Това са държавни органи и структури, които осъществяват отбранителна, разузнавателна, контраразузнавателна, оперативно-издирвателна, правоохранителна и охранителна дейност, и са представени в Съвета по сигурността към Министерския съвет (чл. 3, ал. 1 от Закона за управление и функциониране на системата за защита на националната сигурност (ЗУФСЗНС). Тези органи и структури имат преки и непосредствени ангажименти във връзка с отбраната на страната, съобразени с националните интереси, по смисъла на чл. 4, ал. 1 и чл. 6, ал. 1 от ЗОВСРБ, чрез създаване, поддържане и използване на необходимите ресурси на страната за формиране и поддържане на стабилна среда на сигурност; защита на територията и населението при военни заплахи и във военно време; създаване,

поддържане и управление на националните ресурси и средства за отбрана на страната извън ресурсите и средствата по стратегическите планове и плановете за операции на въоръжените сили, посредством съвместни действия със съюзниците от НАТО, с държавите - членки на Европейския съюз, и с международни организации за създаване на стабилна среда на сигурност; прогнозиране на военните заплахи и планиране на отбраната; подготовка и поддържане в необходимата бойна, оперативна и мобилизационна готовност, както и способност за развърщане на въоръжените сили на Република България; подготовка на инфраструктурата на страната за отбрана; водене на наблюдение и разузнаване; логистично осигуряване и поддръжка на въоръжените сили; охрана на държавната граница; подготовка на населението и икономиката за действие при заплахи от военен характер и/или във военно време; поддържане и използване на въоръжените сили при бедствия; участие в овладяването и/или преодоляването на последиците от бедствия; изграждане и поддържане на Интегрирана комуникационно-информационна система за управление на страната и въоръжените сили при извънредно положение, военно положение и/или положение на война; поддържане на сътрудничество със съюзни и други държави, международни правителствени и неправителствени организации; военно-патриотично обучение и възпитание на населението на страната; провеждане на отбранително-мобилизационна подготовка.

Военните съдилища са единствените съдилища, които имат правомощия да заседават в мирно и военно време, да разглеждат дела за престъпления, извършени във военно време или в бойна обстановка, или при участие в мисия или операция извън страната.

Същевременно, с оглед независимостта на органите на съдебна власт, следва да се отбележи, че военните съдилища са изцяло независими от изпълнителната власт и не осъществяват дейности, присъщи на изпълнителната власт. Нещо повече – макар, по силата на § 1, т. 1в от ДР на ЗОВСРБ, военните съдилища и прокуратури да са част от силите от системата за национална сигурност, с оглед ненакърняване на тяхната независимост, не са представени в Съвета за сигурност към Министерския съвет по чл. 3, ал. 1 от ЗУФСЗНС.

II. АКТУАЛНА СТРУКТУРА НА ВОЕННИТЕ СЪДИЛИЩА В СТРАНАТА

Актуалната структура на първоинстанционните военни съдилища е определена с **решение на Висшия съдебен съвет по т. 19 от Протокол № 6 от 06.02.2014 г.** Според това решение, считано от 01.04.2014 г., военните съдилища са три:

- **Софийски военен съд** – със съдебен район териториите на Софийска, Благоевградска, Кюстендилска, Пернишка, Видинска, Монтанска, Врачанска, Плевенска, Ловешка, Габровска, Великотърновска административни области и област София – град;
- **Военен съд – Сливен** – със съдебен район териториите на Сливенска, Ямболска, Бургаска, Варненска, Шуменска, Търговищка, Русенска, Разградска, Добричка и Силистренска административни области;
- **Военен съд – Пловдив** – със съдебен район териториите на Пловдивска, Пазарджишка, Смолянска, Кърджалийска, Хасковска и Старозагорска административни области.

Към 31.12.2019 г. първоинстанционните **военни съдии по щат са 14, съдебните служители - 35** и са разпределени както следва:

- в Софийски военен съд – 7 щатни бройки за съдии и 15 щатни бройки за съдебни служители;
- във Военен съд – Сливен – 2 щатни бройки за съдии и 9 щатни бройки за съдебни служители;
- във Военен съд – Пловдив – 5 щатни бройки за съдии и 11 щатни бройки за съдебни служители.

Структурата на военните съдилища осигурява своевременност, бързина и високо качество на разглеждане на наказателните дела, подсъдни на военните съдилища, като гарантира сравнително лесен достъп до правосъдие както на гражданите, така и на подсъдните на тези съдилища лица. Към настоящия момент същите са структурирани по начин, позволяващ балансирано обхващане както на военнослужещите, така и на териториалната структура на Министерство на отбраната, Българската армия, структурите, подчинени на министъра на отбраната, Националната служба за охрана и Държавна агенция „Разузнаване“, при отчитане на тяхната дислокация, на съответните особености с оглед

йерархичната организация на органите и ведомствата; начина им на функциониране; ролята им и задачите им по охрана на сигурността на страната; поетите ангажименти, произтичащи от Северноатлантическия договор³ и други международни договори в сферата на отбраната и колективната сигурност, по които Република България е страна и пр.

Най – голям брой подсъдни на военен съд лица са съсредоточени в съдебния район на Софийския военен съд, където са разположени и ръководствата на съответните ведомства и служби.

В съдебния район на Военен съд – Пловдив са включени големи военни формирования, със значителен личен състав.

Съдебният район на Военен съд – Сливен също обхваща значителен брой подсъдни на военен съд лица, както и военните формирования и командването на Военноморския флот.

Изхождайки от актуалния брой първоинстанционни военни съдии (14 броя) се установява, че на административна област (без територията извън страната) правораздават 0.5 бр. военни съдии. Съотношението на първоинстанционните военни съдии спрямо окръжните съдии в страната към 31.12.2019 г. е 1 към 55, а спрямо съдиите от окръжните и районните съдилища е 1 към 126. Съотношението на съдебните служители във военните съдилища (35 броя) спрямо администрацията в окръжните съдилища в страната към 31.12.2019 г. е 1 към 45, а спрямо съдебните служители в окръжните и районните съдилища е 1 към 137⁴.

По силата на ЗСВ Военно-апелативният съд е един и действа на цялата територия на страната. В състава му са включени 6 щатни бройки за магистрати и 12 щатни бройки за съдебни служители.

III. КРАТЪК ИСТОРИЧЕСКИ ПРЕГЛЕД НА ВЪЗНИКВАНЕТО И РАЗВИТИЕТО НА ПОСТОЯННИТЕ ВОЕННИ СЪДИЛИЩА В БЪЛГАРИЯ

След приемането на **Конституцията на Българското Княжество** (Търновската Конституция) на **16 април 1879 г.** в Княжество България се учредяват основните държавни институции. В чл. 72 от Конституцията е

³ Ратифициран със закон, приет от 39-то НС на 14.07.2004 г. – обн. ДВ бр.65 от 27.07.2004 г. Издаден от Министерството на отбраната, обн. ДВ бр. 104 от 26.11.2004 г., в сила от 03.11.2004 г.;

⁴ Данните са изведени от Приложение № 2 към Обобщени статистически таблици за дейността на съдилищата за 2019 г., публикувано на официалната интернет-страница на ВСС;

предвидено, че военните лица се съдят от военни съдилища, когато се намират на действителна военна служба.

С Приказ по военното управление на Българското княжество № 45 от 26 май 1879 г. във военно отношение България е разделена на два отдела: Западен - със седалище гр. Плевен и Източен - със седалище гр. Шумен.

С Приказ по военното управление на Княжество България № 47 от 05 юни 1879 г. са назначени военно-съдебни офицери – главен военен прокурор и военни прокурори на Западния и на Източния отдел, и е приет щатът на Военно-съдебната част на българската войска.

С Приказ по военното управление на Княжество България № 59 от 14 юни 1879 г., считано от 01 юли 1879 г. е въведен в действие Военно-съдебен устав. Той се е състоял от две части. Първата е съдържала правилата за съдоустройството, а втората за съдопроизводството и по него първоначално се е провеждало военно-наказателното производство. Учредени са два военни съда – за Западния отдел – в гр. Берковица и за Източния отдел – в гр. Шумен.

С Указ № 23 от 17 юли 1879 г., издаден от княз Александър I⁵ във военното министерство е създадено Военно-съдебно отделение (Главен военен съд).

С Указ по военното ведомство № 19 от 09 август 1879 г. е учреден Трети военен отдел – Софийски.

С Приказ по военното ведомство № 25 от 27 август 1879 г., е отменен Приказ № 59 от 14 юни 1879 г. За Софийския и Западния военен отдел е учреден един *постоянен военен съд* с местопребиваване *в столицата София.*

С Указ № 93 от 25 август 1880 г., издаден от княз Александър I, Софийският и Западният военни отдели се сливат в един Западен военен отдел. От **1883 г.** - Софийският военен съд разглежда наказателни дела на 1-ва бригада (с щаб София) и 2-ра бригада (с щаб Плевен) за деяния, извършени в района на тяхната дислокация. В района на **Софийския военен съд** влизат Софийски, Трънски, Кюстендилски, Видински, Ломски, Врачански, Оряховски, Плевенски, Ловешки, Свищовски и Севлиеви окръг.

През същата година е създаден и Русенски военен съд.

⁵ Обн. ДВ, бр. 2 от 04.08.1979 г.;

През **1885 г.** е приет Закон за измененията и допълненията към Военно – съдебния устав, според който съдебната власт във военното ведомство принадлежи на полковите съдилища; на военните съдилища и на Главния Военен Съд.

През **1885 г.** е създаден **военен съд в гр. Пловдив.**

С Указ № 185 от 16 декември 1889 г. е приет Военно-съдебен закон, който се явява едновременно устройствен и процесуален закон за военните съдилища. Според него правосъдието във войската се раздава от полкови съдилища, военни съдилища и Главен военно касационен съд, със седалище в град София. На военните съдилища са подсъдни престъпленията, извършени от военнослужещи, от запасните при явяването на учебен сбор или при повикване на действителна военна служба, както и гражданските лица, но само в случаите на „смесена” подсъдност и в местата, където е обявено военно положение. Предвидено е, във военно време, когато съответната армейска част се придвижва извън територията на страната се създава полеви съд.

През **1895 г.** е учреден общ полкови съд в гр. Шумен.

С Царски Указ № 44 от 6 август 1914 г.⁶ военните съдилища в страната са преименувани във военно полеви съдилища с териториална компетентност.

Софийският военен съд, Русенският и Пловдивският военни съдилища продължават да действат с териториална подсъдност.

1919 г. – военно – полевите съдилища при съединенията са закрити.

През **1920 г.** – Софийският военен съд е преименуван в Софийски областен военен съд.

През **1947 г.** е приета Конституция на Народна република България⁷, според чл. 60 на която устройството на съдилищата, съдопроизводството, условията за избираемост на съдебна длъжност и редът за избиране и отзоваване на съдиите и съдебните заседатели, както и подчинеността на съдилищата едно на друго се уреждат от закона.

През **1949 г.** са приети Военно – наказателен закон⁸ и Военно-съдебен закон⁹.

Същата година Софийският военен съд, Пловдивският военен съд и Шуменският полкови съд са реорганизирани в Софийски областен военен

⁶ Обн., ДВ, бр. 177 от 8.08.1914 г.;

⁷ Обн., ДВ, бр. 284 от 6.12.1947 г., изм., Изв., бр. 89 от 7.11.1961 г., ДВ, бр. 97 от 10.12.1965 г., изм. и доп., бр. 89 от 19.11.1969 г., отм., бр. 39 от 18.05.1971 г.;

⁸ Обн., ДВ, бр. 21 от 28.01.1949 г.;

⁹ Обн., ДВ, бр. 180 от 6.08.1949 г.;

съд, Пловдивски областен военен съд и Шуменски областен военен съд с териториална компетентност.

От **1950 г.**, поради това, че по-голяма част от подразделенията, обслужвани от Шуменския областен военен съд са в гр. Сталин (Варна), със заповед на Министъра на отбраната седалището на съда се премества в гр. Сталин (Варна).

С **Указ № 135/1951 г.** на Президиума на Народното събрание, в отдел II на Военно-съдебния закон се създава нова глава II-A „Военен съд и прокуратура при МВР”. Пред него се разглеждат делата за извършени престъпления от военните и приравнени лица от войските на МВР и служителите на същото министерство по време на службата, на запасните офицери за извършени от тях военни престъпления, както и от граждански лица, извършили престъпление в съучастие с тези категории лица.

През **1952 г.** е приет **Наказателно – процесуален кодекс¹⁰**, с който са отменени по-голяма част от разпоредбите на Военно-съдебния закон. За първи път се създава нова глава XXIV, която предвижда въвеждането на особени правила за производство пред военните съдилища. На военните съдилища са подсъдни делата за престъпления, извършени от военни и приравнени лица през време на службата им; за военни престъпления, извършени от лицата по чл. 3, т. 1 от Военно-наказателния закон; делата за престъпления, извършени от граждански лица в съучастие с военни или приравнени лица или военни престъпления, извършени от граждански лица в съучастие с лица по чл. 3, т. 1 от Военно-наказателния закон.

Същата година е приет и **Граждански процесуален кодекс¹¹**, по силата на който на военните съдилища са подсъдни и граждански дела по актове за начет за търсене на пълна имуществена отговорност, когато ощетеното учреждение е военизирано.

През **1954 г.** Софийският областен военен съд е преименуван в Софийски военен съд.

Със **Заповед № 00316 от 21 декември 1954 г., в сила от 01.01.1955 г.**, на министъра на народната отбрана, военните съдилища са реорганизирани. Остават да съществуват пет военни съдилища – **в София, Пловдив, Варна** и формираните военни съдилища в градовете **Сливен и Плевен**.

¹⁰ Обн., Изв. Бр. 11 от 05.02.1952 г.;

¹¹ Обн., Изв.бр. 12 от 8.02.1952 г.;

През **1956 г.** Военно-съдебният закон окончателно е отменен¹². Военните съдилища са пет и се преструктурират по армии. След изменение и допълнение на Наказателно-процесуалния кодекс¹³ на военните съдилища са подсъдни делата за престъпления, извършени от военнослужещи и волнонаемни лица през време на службата им; за военни престъпления, извършени от лицата от редовия, началническият и оперативният състав от поделенията на Министерството на вътрешните работи; от миналите в запас офицери, на които е предоставено правото да носят военна униформа, за престъпления, извършени при нейното носене; от военнопленниците от неприятелска армия за извършени престъпления по членове 352, 353 и 368 от Наказателния кодекс; делата за престъпления, извършени от граждански лица в съучастие или съпричинителство с военнослужещи или волнонаемни лица или военни престъпления, извършени от граждански лица в съучастие с лица по чл. 340, б. „в“ Наказателния кодекс, както и делата за престъпленията „недоносителство“ и „укривателство“, извършени от граждански лица по престъпления, подсъдни на военните съдилища.

От **1960 г.**, по силата на Гражданския процесуален кодекс¹⁴, на военните съдилища са подсъдни и граждански дела по актове за начет за пълна имуществена отговорност, съставени по реда на Закона за финансовия контрол¹⁵, когато ощетеното учреждение е военизирано.

Според чл. 126 от Конституция на Република България от **1971 г.**¹⁶ в Република България има Върховен съд, окръжни съдилища, районни съдилища и военни съдилища.

През **1976 г.** е приет Закон за устройство на съдилищата¹⁷. Съдебната система се състои от Върховния съд, окръжните, районните и военните съдилища. Уредено е, че военните съдилища се създават по райони и по войскове обединения и съединения, и са приравнени на окръжни съдилища.

През **1974 г.** е приет нов Наказателно-процесуален кодекс¹⁸, по силата на който на военните съдилища са подсъдни делата за

¹² Обн. Изв. бр. 90/1956, в сила от 1.01.1957 год.;

¹³ Вж. ЗИДНПК, Обн., Изв. бр. 12 от 1956 г.;

¹⁴ Обн., Изв. бр. 12 от 8.02.1952 г.;

¹⁵ Обн., Изв. бр. 91 от 11.11.1960 г.;

¹⁶ Вж. Конституция на Република България (Загл. изм. - ДВ, бр. 94 от 1990 г.; Обн., ДВ, бр. 39 от 18.05.1971 г., изм., бр. 6 от 19.01.1990 г., изм. и доп., бр. 29 от 10.04.1990 г., в сила от 10.04.1990 г., изм., бр. 87 от 30.10.1990 г., бр. 94 от 23.11.1990 г., изм. и попр., бр. 98 от 7.12.1990 г., отм., бр. 56 от 13.07.1991 г.);

¹⁷ Вж. Закон за устройство на съдилищата (Обн., ДВ, бр. 23 от 19.03.1976 г., изм., бр. 36 от 8.05.1979 г., изм. и доп., бр. 91 от 19.11.1982 г., в сила от 1.01.1983 г., бр. 27 от 4.04.1986 г., в сила от 1.01.1987 г., бр. 29 от 11.04.1986 г., бр. 91 от 2.12.1988 г., бр. 31 от 17.04.1990 г., бр. 46 от 11.06.1991 г., изм., бр. 100 от 10.12.1992 г., в сила от 1.01.1993 г., отм., бр. 59 от 22.07.1994 г.);

¹⁸ Вж. Наказателно-процесуален кодекс (Обн., ДВ, бр. 89 от 15.11.1974 г., в сила от 1.03.1975 г.);

престъпления, извършени от военнослужещи и волнонаемни; генерали, офицери, лица от сержантския и редовия състав и други служители от Министерството на вътрешните работи; запасните при учебен, проверочен или практически сбор; сътрудниците на органите на Министерството на вътрешните работи за престъпления, извършени от тях при или по повод изпълнение на възложени им задачи; офицерския състав и надзорно-строевия състав на отдел „Затвори“ и поделенията му, както и делата за престъпления, извършени от граждански лица в съучастие или съпричинителство с такива лица, и недоносителство и укривателство, извършени от граждански лица във връзка с престъпленията, делата за които са подсъдни на военните съдилища.

От 1977 г., след изменение и допълнение на НПК¹⁹, на военните съдилища са подсъдни делата за престъпления, извършени от военнослужещи и волнонаемни; генерали, офицери, лица от сержантския и редовия състав и други служители от Министерството на вътрешните работи; запасните при учебен, проверочен или практически сбор; сътрудниците на органите на Министерството на вътрешните работи за престъпления, извършени от тях при или по повод изпълнение на възложени им задачи, както и делата за престъпления, извършени от граждански лица в съучастие или съпричинителство с такива лица, и недоносителство и укривателство, извършени от граждански лица във връзка с престъпленията, делата за които са подсъдни на военните съдилища.

Според изменение и допълнение от 1982 г. НПК²⁰ на военните съдилища са подсъдни делата за престъпления, извършени от военнослужещи; генерали, офицери, лица от сержантския и редовия състав и други служители от Министерството на вътрешните работи; волнонаемните от войските и от Министерството на вътрешните работи при или по повод изпълнение на службата или в района на военното поделение, учреждение или предприятие; работниците и служителите от Министерството на вътрешните работи, при или по повод изпълнение на службата; запасните при учебен, проверочен или практически сбор; сътрудниците на органите на Министерството на вътрешните работи за престъпления, извършени от тях при или по повод изпълнение на възложени им задачи, както и делата за престъпления, извършени от граждански лица в съучастие или съпричинителство с такива лица, и

¹⁹ Вж. ЗИДНПК (Обн., ДВ, бр. 84 от 1977 г.);

²⁰ Вж. ЗИДНПК (Обн., ДВ, бр. 28 от 1982 г.);

недоносителство и укривателство, извършени от граждански лица във връзка с престъпленията, делата за които са подсъдни на военните съдилища.

През 1991 г. е приета Конституция на Република България²¹. Военните съдилища са конституционно уредени органи на съдебна власт с чл. 119, ал. 1 от Конституцията, който регламентира, че правораздаването се осъществява от Върховния касационен съд, Върховния административен съд, апелативни, окръжни, **военни** и районни съдилища.

По силата на изменение и допълнение на НПК²² на военните съдилища са подсъдни делата за престъпления, извършени от военнослужещи; генерали, офицери, лица от сержантския и редовия състав и други служители от Министерството на вътрешните работи, с изключение на тези от Националната полиция; волнонаемните от войските и от Министерството на вътрешните работи при или по повод изпълнение на службата или в района на военното поделение, учреждение или предприятие, с изключение на тези от Националната полиция; работниците и служителите от Министерството на вътрешните работи, с изключение на тези от Националната полиция, при или по повод изпълнение на службата; запасните при учебен, проверочен или практически сбор; сътрудниците на органите на Министерството на вътрешните работи за престъпления, извършени от тях при или по повод изпълнение на възложени им задачи, както и делата за престъпления, извършени от граждански лица в съучастие или съпричинителство с такива лица, и недоносителство и укривателство, извършени от граждански лица във връзка с престъпленията, делата за които са подсъдни на военните съдилища.

През 1994 г. е приет Закон за съдебната власт²³, според който съдилищата в Република България са районни, окръжни, административни,

²¹ Вж. Конституция на Република България (Обн., ДВ, бр. 56 от 13.07.1991 г., в сила от 13.07.1991 г., изм. и доп., бр. 85 от 26.09.2003 г., бр. 18 от 25.02.2005 г., бр. 27 от 31.03.2006 г.; Решение № 7 на КС на РБ от 13.09.2006 г. - бр. 78 от 26.09.2006 г.; изм. и доп., бр. 12 от 6.02.2007 г., бр. 100 от 18.12.2015 г.);

²² Вж. ЗИДНПК (Обн., ДВ, бр. 109 от 1993 г.);

²³ Вж. Закон за съдебната власт (Обн., ДВ, бр. 59 от 22.07.1994 г.; Решение № 8 на Конституционния съд на РБ от 15.09.1994 г. - бр. 78 от 27.10.1994 г.; Решение № 9 на Конституционния съд на РБ от 30.09.1994 г. - бр. 87 от 25.10.1994 г.; Решение № 17 на Конституционния съд на РБ от 3.10.1995 г. - бр. 93 от 20.10.1995 г.; доп., бр. 64 от 30.07.1996 г., в сила от 30.07.1996 г.; Решение № 19 на Конституционния съд на РБ от 29.10.1996 г. - бр. 96 от 8.11.1996 г.; изм. и доп., бр. 104 от 6.12.1996 г., в сила от 7.01.1997 г., изм., бр. 110 от 30.12.1996 г., бр. 58 от 22.07.1997 г., бр. 122 от 19.12.1997 г., бр. 124 от 23.12.1997 г., в сила от 1.04.1998 г. - бр. 21 от 20.02.1998 г., бр. 11 от 29.01.1998 г., изм. и доп., бр. 133 от 11.11.1998 г.; Решение № 1 на Конституционния съд на РБ от 14.01.1999 г. - бр. 6 от 22.01.1999 г.; изм., бр. 34 от 25.04.2000 г., в сила от 1.01.2001 г., бр. 38 от 9.05.2000 г., доп., бр. 84 от 13.10.2000 г., изм., бр. 25 от 16.03.2001 г., в сила от 31.03.2001 г., изм. и доп., бр. 74 от 30.07.2002 г.; Решение № 11 на Конституционния съд на РБ от 14.11.2002 г. - бр. 110 от 22.11.2002 г.; Решение № 13 на Конституционния съд на РБ от 16.12.2002 г. - бр. 118 от 20.12.2002 г.; изм. и доп., бр. 61 от 8.07.2003 г., в сила от 8.07.2003 г., изм., бр. 112 от 23.12.2003 г., в сила от 1.01.2004 г., изм. и доп., бр. 29 от 9.04.2004 г., в сила от 9.04.2004 г., изм., бр. 36 от 30.04.2004 г., в сила от 31.07.2004 г., доп., бр. 70 от 10.08.2004 г., в сила от 1.01.2005 г.; Решение № 4 на Конституционния съд на РБ от 7.10.2004 г. - бр. 93 от 19.10.2004 г.; Решение № 4 на Конституционния съд на РБ от 21.04.2005 г. - бр. 37 от 29.04.2005 г.; изм., бр. 43 от 20.05.2005 г., в сила от 1.09.2005 г., доп., бр. 86 от 28.10.2005 г., в сила от 29.04.2006 г., бр. 17 от 24.02.2006 г., в сила от 1.05.2006 г.; Решение № 1 на Конституционния съд на РБ от 7.03.2006 г. - бр. 23 от 17.03.2006 г.; изм. и доп., бр. 30 от 11.04.2006 г., в сила от 1.01.2007 г., бр. 39 от 12.05.2006 г., в сила от 12.05.2006 г., изм., бр. 59 от 20.07.2007 г., в сила от 1.03.2008 г., отм., бр. 64 от 7.08.2007 г.);

военни, апелативни, Върховен административен съд и Върховен касационен съд. Уредено е, че компетентността на военните съдилища се определя със закон и същите са приравнени на окръжните съдилища.

През 1995 г. е приет Закон за изменение и допълнение на НПК²⁴, по силата на който на военните съдилища са подсъдни делата за престъпления, извършени от военнослужещи; генерали, офицери, лица от сержантския и редовия състав от Министерството на вътрешните работи; волнонаемните от войските и от Министерството на вътрешните работи при или по повод изпълнение на службата или в района на военното поделение, учреждение или предприятие; работниците и служителите от Министерството на вътрешните работи, при или по повод изпълнение на службата; запасните при учебен, проверочен или практически сбор; сътрудниците на органите на Министерството на вътрешните работи за престъпления, извършени от тях при или по повод изпълнение на възложени им задачи, както и делата за престъпления, извършени от граждански лица в съучастие или съпричинителство с такива лица и недоносителство и укривателство, извършени от граждански лица във връзка с престъпленията, делата за които са подсъдни на военните съдилища.

През 1995 г. е приет Закон за отбраната и въоръжените сили на Република България²⁵, според който длъжности за кадрови военнослужещи се създават във военните съдилища и военната прокуратура, които осъществяват дейности в пряка връзка с отбраната на страната и функционирането на въоръжените сили. Със закона е прието Министерският съвет в шестмесечен срок от влизане на закона в сила да утвърди разделителен протокол между Министерството на отбраната и военните съдилища и военната прокуратура по предложение на министъра на отбраната, министъра на правосъдието и правната евроинтеграция и ръководителите на военните съдилища и военната прокуратура за уреждане на всички правоотношения, свързани с отделянето на бюджетите на военните съдилища и военната прокуратура от бюджета на Министерството на отбраната, като военните съдилища и военната прокуратура запазват цялото движимо и недвижимо имущество, ползвано от тях до влизане на закона в сила.

²⁴ Вж. ЗИДНПК (Обн., ДВ, бр. 50 от 1995 г.);

²⁵ Вж. Закон за отбраната и въоръжените сили на Република България (Обн., ДВ, бр. 112 от 27.12.1995 г., в сила от 27.02.1996 г., отм., бр. 35 от 12.05.2009 г., в сила от 12.05.2009 г.);

От 1996 г. на военните съдилища са подсъдни и делата по жалби срещу заповеди за освобождаване от кадрова военна служба, заповеди за налагане на дисциплинарни наказания на военнослужещи и заповеди за налагане на ограничена имуществена отговорност по реда на Закона за отбраната и въоръжените сили на Република България.

На военните съдилища са подсъдни и граждански дела по актове за начет за пълна имуществена отговорност, съставени по реда на Закона за държавния финансов контрол²⁶, когато ощетеното учреждение е военизирано.

През 1997 г., с **ПОСТАНОВЛЕНИЕ № 6 на МС от 14.01.1997 г.** за уреждане на правоотношенията, свързани с отделянето на бюджетите на военните съдилища и на Военната прокуратура от бюджета на Министерството на отбраната (Обн., ДВ, бр. 6 от 21.01.1997 г., в сила от 1.01.1997 г.) и **РАЗПОРЕЖДАНЕ № 3 на МС от 15.01.1997 г.** за утвърждаване на Разделителния протокол между Министерството на отбраната и военните съдилища и Военната прокуратура за уреждане на правоотношенията, свързани с отделянето на бюджетите на военните съдилища и на Военната прокуратура от бюджета на Министерството на отбраната, военните съдилища се отделят от Министерство на отбраната.

През 1997 г. военните съдилища се отделят от Министерство на отбраната, което е **най-значителната реформа във военното правораздаване**. От този момент насетне военните съдилища в Република България изцяло се сепарират от изпълнителната власт и в пълна степен отговарят на изискванията на чл. 5, чл. 6 и чл. 14 от Конвенцията за защита правата на човека и основните свободи относно независимост и безпристрастност. Статутът на съдиите изцяло съответства на изискванията за независимост, залегнали в Основните принципи на ООН за независимостта на съдебните органи (1985 г.), Препоръка № R (94) 12 на Комитета на министрите на държавите – членки относно независимостта, ефикасността и ролята на съдиите, приета от Комитета на министрите на 13.10.1994 г., Европейска харта на статута на съдиите (1998 г.). Във връзка с тази реформа, следва да се отбележи, **че военните съдилища в Република България, в международен аспект, са първите военни съдилища, които се отделят и изцяло еманципират от изпълнителната власт и армейските структури**, като макар да продължават да обслужват

²⁶ Вж. Обн. ДВ, бр. 12 от 9.02.1996 г.;

органи на отбрана, национална сигурност и обществен ред, не са в състава на съответните ведомства, а са част от органи на независимата съдебна власт.

От същата година, според изменение и допълнение на НПК²⁷, на военните съдилища са подсъдни делата за престъпления, извършени от военнослужещи; генерали, офицери, лица от сержантския и редовия състав от Министерството на вътрешните работи, офицери и сержанти от други министерства и ведомства; волнонаемните от войските и от Министерството на вътрешните работи при или по повод изпълнение на службата или в района на военното поделение, учреждение или предприятие; работниците и служителите от Министерството на вътрешните работи, при или по повод изпълнение на службата; запасните при учебен, проверочен или практически сбор; сътрудниците на органи на Министерството на вътрешните работи за престъпления, извършени от тях при или по повод изпълнение на възложени им задачи, както и делата за престъпления, извършени от граждански лица в съучастие или съпричинителство с такива лица, и недоносителство и укривателство, извършени от граждански лица във връзка с престъпленията, делата за които са подсъдни на военните съдилища.

Със Закон за изменение и допълнение на Закона за отбраната и въоръжените сили на Република България²⁸ подсъдността на военните съдилища е ограничена и е отнета компетентността им по отношение на делата, образувани по жалби срещу заповеди за освобождаване от кадрова военна служба и наложени дисциплинарни наказания на военнослужещи.

От 1998 г., според изменение и допълнение на НПК²⁹, на военните съдилища са подсъдни делата за престъпления, извършени от военнослужещи; генерали, офицери, лица от сержантския и редовия състав от Министерството на вътрешните работи, офицери и сержанти от други министерства и ведомства; волнонаемните от войските и от Министерството на вътрешните работи при или по повод изпълнение на службата или в района на военното поделение, учреждение или предприятие; работниците и служителите от Министерството на вътрешните работи, при или по повод изпълнение на службата; запасните при учебен, проверочен или практически сбор; сътрудниците на органи на Министерството на вътрешните работи за престъпления, извършени от

²⁷ Вж. ЗИДНПК (Обн., ДВ, бр. 64 от 1997 г.);

²⁸ Вж. ЗИДЗОВСРБ (Обн., ДВ, бр. 122 от 19.12.1997 г.);

²⁹ Обн., ДВ, бр. 21 от 1998 г.;

тях при или по повод изпълнение на възложени им задачи, както и делата за престъпления, извършени от граждански лица в съучастие или съпричинителство с такива лица, и недоносителство и укривателство, извършени от граждански лица във връзка с престъпленията, делата за които са подсъдни на военните съдилища.

Създаден е **Военно-апелативният съд** и делата, решени от военните съдилища като първа инстанция се разглеждат от Военно-апелативния съд, а като касационна инстанция – от Военна колегия на Върховния касационен съд.

От **1999 г.**, според изменение и допълнение на НПК³⁰, на военните съдилища са подсъдни делата за военни престъпления по глава тринадесета от Наказателния кодекс, както и делата за престъпления, извършени при или по повод изпълнение на службата или на възложени служебни задачи от военнослужещи; офицери, лица от сержантския и редовия състав, другите работници и служители от Министерството на вътрешните работи, сътрудниците на органите на Министерството на вътрешните работи, както и офицери и сержанти от други министерства и ведомства; военните служители от въоръжените сили и лицата от гражданската администрация на Министерството на вътрешните работи; запасните при учебен, проверочен или практически сбор, както и делата за военни престъпления или от посочените лица, в осъществяването на които са участвали и граждански лица.

От същата година делата, решени от военните съдилища, се разглеждат като **въззивна инстанция от Военно-апелативния съд**, а като **касационна инстанция - от Върховния касационен съд**, който разглежда и предложенията за **възобновяване на наказателните дела на военните съдилища**.

Със Закон за изменение и допълнение на Гражданския процесуален кодекс³¹ подсъдността на военните съдилища е ограничена и е отнета компетентността им по отношение на дела, образувани по актове за начет за реализиране на пълна имуществена отговорност.

От **2003 г.**, след изменение и допълнение на НПК³² на военните съдилища са подсъдни делата за престъпления, извършени от военнослужещи; генерали, офицери, сержанти и войници от Министерството на вътрешните работи и от други министерства и

³⁰ Обн., ДВ, бр. 70 от 1999 г., в сила от 1.01.2000 г.;

³¹ Обн., ДВ, бр. 64 от 16.07.1999 г.;

³² Вж. ЗИДНПК (Обн. ДВ, бр. 50 от 2003 г.);

ведомства; лицата от резерва при учебен, проверочен или практически сбор; сътрудниците на органите на Министерството на отбраната и на Министерството на вътрешните работи при или по повод изпълнение на възложените задачи; гражданските лица на служба във въоръжените сили, в Министерство на отбраната и в Министерството на вътрешните работи при или по повод изпълнение на службата или в района на местоработата им.

От същата година до настоящия момент, според НПК, Софийският военен съд разглежда и делата за престъпления, извършени от военнослужещи от въоръжените сили и от служещи в Министерството на вътрешните работи, които участват в международни военни или полицейски мисии в чужбина.

През 2004 г., със Закон за изменение и допълнение на Закона за отбраната и въоръжените сили на Република България³³ подсъдността на военните съдилища е ограничена и е отнета компетентността им по отношение на дела, образувани по жалби срещу заповеди за налагане на ограничена имуществена отговорност на военнослужещи.

През 2005 г. е приет нов Наказателно-процесуален кодекс, в сила от м.април 2006 г.³⁴. На военните съдилища са подсъдни делата за престъпления, извършени от военнослужещи по Закона за отбраната и въоръжените сили на Република България; генерали, офицери и лица от сержантския и редовия състав от други министерства и ведомства; резервистите при участие в учебно-мобилизационни мероприятия или при изпълнение на активна служба в постоянния резерв; сътрудниците на органите и ведомствата по чл. 396, ал. 1, т. 1 и 2 от НПК при или по повод изпълнение на възложените задачи; гражданските лица на служба в Министерството на отбраната, в Българската армия и в структурите на подчинение на министъра на отбраната, в Министерството на вътрешните работи, в Националната служба за охрана и в Националната разузнавателна служба при или по повод изпълнение на службата им, както и делата за престъпления извършени от изброените лица, в осъществяването на които са участвали и граждански лица.

От 2007 г., според изменение и допълнение на НПК³⁵, в сила от 01.01.2008 г., на военните съдилища са подсъдни делата за престъпления, извършени от военнослужещи по Закона за отбраната и въоръжените сили

³³ Обн., ДВ, бр. 93 от 19.10.2004 г.;

³⁴ Вж. НПК (Обн., ДВ, бр. 86 от 28.10.2005 г., в сила от 29.04.2006 г.);

³⁵ Вж. ЗИДНПК (Обн., ДВ бр. 109 от 20.12.2007 г., в сила от 1.01.2008 г.);

на Република България; държавните служители в Държавна агенция „Национална сигурност“; генерали, офицери и лица от сержантския и редовия състав от други министерства и ведомства; резервистите при участие в учебно-мобилизационни мероприятия или при изпълнение на активна служба в постоянния резерв; сътрудниците на органите и ведомствата по чл. 396, ал. 1, т. 1 и 2 от НПК при или по повод изпълнение на възложените задачи; гражданските лица на служба в Министерството на отбраната, в Българската армия и в структурите на подчинение на министъра на отбраната, в Министерството на вътрешните работи, в Националната служба за охрана и в Националната разузнавателна служба и лицата, работещи по трудово правоотношение в Държавна агенция „Национална сигурност“ при или по повод изпълнение на службата им, както и делата за престъпления извършени от изброените лица, в осъществяването на които са участвали и граждански лица.

От **2008** г., след изменение и допълнение на НПК³⁶ на военните съдилища са подсъдни делата за престъпления, извършени от военнослужещи по Закона за отбраната и въоръжените сили на Република България; генерали, офицери и лица от сержантския и редовия състав от други министерства и ведомства; резервистите при участие в учебно-мобилизационни мероприятия или при изпълнение на активна служба в постоянния резерв; гражданските лица на служба в Министерството на отбраната, в Българската армия и в структурите на подчинение на министъра на отбраната, Националната служба за охрана и в Националната разузнавателна служба, при или по повод изпълнение на службата им, както и делата за престъпления извършени от изброените лица, в осъществяването на които са участвали и граждански лица.

От **2012** г., след изменение и допълнение на НПК³⁷, на военните съдилища са подсъдни делата за престъпления, извършени от военнослужещи по Закона за отбраната и въоръжените сили на Република България; генерали, офицери и лица от сержантския и редовия състав от други министерства и ведомства; резервистите при изпълнение на активна служба в постоянния резерв и лицата на военновременна служба; гражданските лица на служба в Министерството на отбраната, в Българската армия и в структурите на подчинение на министъра на отбраната, Националната служба за охрана и в Националната разузнавателна служба, при или по повод изпълнение на службата им,

³⁶ Обн., ДВ бр. 109 от 20.12.2008 г.;

³⁷ Вж. ЗИДНПК (Обн., ДВ бр. 20 от 0.03.2012 г., в сила от 10.06.2012 г.);

както и делата за престъпления извършени от изброените лица, в осъществяването на които са участвали и граждански лица.

През 2014 г., с Решение на Висшия съдебен съвет по Протокол № 6/06.02.2014 г., считано от 01.04.2014 г., са закрити Военен - Плевен и Военен съд – Варна и за техни правоприменици са определени съответно Софийският военен съд и Военен съд – Сливен.

От 2015 г., след изменение и допълнение на НПК³⁸, на военните съдилища са подсъдни делата за престъпления, извършени от военнослужещи; генерали, офицери и лица от сержантския и редовия състав от други министерства и ведомства; резервистите при изпълнение на активна служба в доброволния резерв и лицата на военновременна служба; гражданските лица на служба в Министерството на отбраната, в Българската армия и в структурите на подчинение на министъра на отбраната, Националната служба за охрана и в Националната разузнавателна служба, при или по повод изпълнение на службата им, както и делата за престъпления извършени от изброените лица, в осъществяването на които са участвали и граждански лица.

От 01.11.2015 г., по силата на изменение и допълнение на НПК³⁹, на военните съдилища са подсъдни делата за престъпления, извършени от военнослужещи; генерали, офицери и лица от сержантския и редовия състав от други министерства и ведомства; резервистите при изпълнение на активна служба в доброволния резерв и лицата на военновременна служба; гражданските лица на служба в Министерството на отбраната, в Българската армия и в структурите на подчинение на министъра на отбраната, Националната служба за охрана и в Държавна агенция „Разузнаване“, при или по повод изпълнение на службата им, както и делата за престъпления извършени от изброените лица, в осъществяването на които са участвали и граждански лица.

Въз основа на краткия исторически преглед на конституирането, развитието и реформирането на военните съдилища, се установява, че от създаването си, в изпълнение на основната си правораздавателна функция в областта на отбраната, сигурността и обществения ред, те са следвали развитието на армията и въоръжените сили на страната, като от 1885 година, независимо от превратностите на историческите периоди, кризи, катастрофи, господство на различни идеологии,

³⁸ Обн., ДВ бр. 20 от 9.06.2015 г.;

³⁹ Вж. ЗИДНПК (Обн., ДВ бр. 79 от 13.10.2015 г., в сила от 1.11.2015 г.);

организация и брой на подсъдните им лица, военните съдилища не са преставали да осъществяват правораздавателната си дейност, като, следвайки националните интереси, постоянните първоинстанционни съдилища, действащи в мирно и военно време, винаги са били най-малко ТРИ.

IV. РЕФОРМИ НА ВОЕННИТЕ СЪДИЛИЩА В КОНТЕКСТА НА СЪДЕБНАТА РЕФОРМА

Функционирането на военните съдилища е предвидено в Женевската конвенция относно третирането на военнопленниците от 12.08.1949 г. и в Женевската конвенция относно закрила на гражданското население във време на война от 12.08.1949 г., като гаранция за спазване на международното хуманитарно право. В чл. 84, т. 1 от Женевската конвенция от 12.08.1949 г. относно третирането на военнопленниците⁴⁰ е регламентирано, че „Само военен съд може да съди военнопленник, освен когато действащото законодателство на задържащата държава изрично позволява на гражданските съдилища да съдят лица от състава на въоръжените сили на посочената държава за същото престъпление, в чието извършване е обвинен военнопленникът.“. В Раздел VI, Глава III има специална част, посветена на съдебното преследване, в която са установени гаранции и изисквания към военните съдилища за справедлив и безпристрастен процес. В чл. 66 от Женевската конвенция от 12.08.1949 г. относно закрила на гражданското население във време на война⁴¹ е предвидена и възможността, в случай на нарушаване на наказателните разпоредби, издадени от държавата-окупатор въз основа на член 64, втора алинея, тя може да изправя обвиняемите лица пред своите надлежно учредени неполитически военни съдилища, ако те заседават в окупираната страна.

Водени от международните стандарти, заложиени в т. 5 от Основните принципи за независимостта на съдебните органи⁴², всеки има право да бъде съден от обикновен съд или от съдилища, установени съобразно правните процедури. Съгласно чл. 117 от Конституцията на Република

⁴⁰ Ратифицирана с Указ на Президиума на НС № 181 от 22 май 1954 г. - Изв., бр. 43 от 1954 г., в сила за България от 22 януари 1955 г. Закон на НС от 16 февруари 1994 г. за оттегляне на резервите по чл. 10, 12 и 85; ДВ, бр. 18 от 1994 г. – резервите оттеглени на 9 май 1994 г. Издадена от Министерството на външните работи, обн., ДВ, бр. 26 от 21.03.2014 г.;

⁴¹ Ратифицирана с Указ на Президиума на НС № 181 от 22 май 1954 г.; Изв., бр. 43 от 1954 г. В сила за България от 22 януари 1955 г. Закон на НС от 16 февруари 1994 г. за оттегляне на резервите по чл. 11 и 45; ДВ, бр. 18 от 1994 г. – резервите оттеглени на 9 май 1994 г., издадена от Министерството на външните работи, Обн. ДВ. бр.27 от 25 Март 2014г.;

⁴² Вж. Основни принципи на независимостта на съдебните органи, приети от Седмия конгрес на ООН на 06.09.1985г., утвърдени с резолюция от ОС на ООН № 40/32 от 29.11.1985 г.

България съдебната власт защитава правата и законните интереси на гражданите, юридическите лица и държавата. Военните съдилища са включени в системата от съдилища в общата юрисдикция и са **единствените съдилища постоянно действащи в мирно и военно време.**

През 2003 г. дебатът за целесъобразността на съществуването и дейността на военните съдилища в държавите - членки от Европейския съюз е поставен за разглеждане в заседание на Постоянния комитет на Съвета на Европа по правата на човека в Страсбург. В приетия през м. юни 2003 г. Меморандум за съдопроизводство във военните съдилища⁴³ е отбелязано, че съществуването и функционирането на военни съдилища не противоречи на интересите и политиките на европейските страни - членки, когато съдопроизводството във военните съдилища съответства на чл. 5, чл. 6 и чл. 14 от Конвенцията за защита правата на човека и основните свободи. Възприето е становището, че окомплектованият с военнослужещи военен съд се явява независим и безпристрастен съд, ако съдиите са обезпечени от закона, редът за назначаването им и наличие на гаранции против натиск върху съда са същите, както при всички други съдии, в съответствие с действащото законодателство, а съдопроизводството се осъществява по общ за всички съдилища ред.

Международният преглед показва, че в държави, които поддържат дееспособни въоръжени сили, функционират постоянни военни съдилища за мирно и военно време. Такива съдилища има в Австралия, Великобритания, Египет, Израел, Ирландия, Испания, Италия, Канада, Китай, Ливан, Монголия, Румъния, Русия, САЩ, Тайланд, Турция, Швейцария, Южна Корея, повечето страни от Южна Америка и др.⁴⁴.

Темата за необходимостта от съществуване на военно правораздаване, неговата роля и място в съдебната система е актуална, особено през последните години.

Опитът показва, че вече повече от **15 години всяка реформа на съдебната система в България започва и се отчита за приключила успешно с посегателство върху органи на съдебна власт, които осъществяват военно правораздаване**, намираща най-различни проявни форми - ограничаване на подсъдността, закриване на щатове, отнемане на

⁴³ Вж. Меморандум за съдопроизводство във военните съдилища, приет на 16.06.2003г. от ПК на СЕПЧ;

⁴⁴ Вж. Нивелин Начев, „Военни съдилища и прокуратури – възникване, нормативна уредба и перспективи“, изд. Нивелин Начев, София, 2020;

работни помещения и се стигне до закриването на военни съдилища. Аргументът винаги е бил един – ниска натовареност, като брой дела, сравнена с тази на общите съдилища.

За сравнение – системата на районните съдилища, така, както е създадена през 1952 г. до настоящия момент, не е променяна съществено, въпреки констатациите за сравнително равномерна ниска натовареност на районните съдилища извън областните центрове⁴⁵. Реформа в броя и структурите на окръжните съдилища също не е извършвана.

Следва да бъде напомнено, че от 01.01.1955 г., със Заповед на министъра на народната отбраната № 00316/21.12.1954 г. военните съдилища, са били организирани в 5 (пет) съдебни района – Софийски военен съд, ВС- Варна, ВС –Пловдив, ВС – Сливен и ВС – Плевен.

С Решение на Висшия съдебен съвет по т. 19 от Протокол № 6 от заседание, проведено на 06.02.2014 г., са **ЗАКРИТИ** две военни съдилища, а именно ВС - Варна и ВС - Плевен, считано от 1.04.2014 г., като правоприменик на ВС – Плевен е определен Софийският военен съд, а правоприменик на ВС - Варна е ВС - Сливен. Със същото решение са определени съдебните райони на военните съдилища, както следва:

- за **Софийския военен съд** – териториите на Софийска, Благоевградска, Кюстендилска, Пернишка, Видинска, Монтанска, Врачанска, Плевенска, Ловешка, Габровска, Великотърновска административни области и област София – град;

- за **Военен съд – Сливен** – териториите на Сливенска, Ямболска, Бургаска, Варненска, Шуменска, Търговска, Русенска, Разградска, Добричка и Силистренска административни области и

- за **Военен съд – Пловдив** – териториите на Пловдивска, Пазарджишка, Смолянска, Кърджалийска, Хасковска и Старозагорска административни области.

Не са налице обективирани аналитични данни по какъв начин тази реформа е допринесла за облекчаване на натоварването на общите съдилища, нито какъв е бил общественополезният икономически резултат от нея. От годишните доклади на военните съдилища и финансовите

⁴⁵ Вж. стр. 7 от Доклад за значението на районните съдилища в структурата на съдебната система. Критерии за промяна на съдебната карта на районните съдилища, приет с решение по Протокол № 40 от 15.07.2015 г. на ВСС, публикуван на официалната интернет-страница на ВСС;

отчети обаче, може да се установи, че тази реформа допринесе за затрудняване достъпа до правосъдие на лицата; увеличиха се транспортните разходи и разходите за изплащане на пътни и дневни пари на свидетели и експерти и др.

Извършената промяна не се е отразила съществено на натовареността на съдиите от Софийския военен съд към 2015 – 2018 г., което е било констатирано и в годишните доклади за дейността на съда през отчетните периоди. Реализираното реструктуриране, свързано с период на сътресения и у органите на досъдебното производство, е започнало да дава частични резултати, от гл. т. на натовареността, в края на 2018 г. и през настоящата отчетна 2019 г. От анализа на постъпилите за разглеждане в Софийския военен съд през 2019 г. дела, както и тези, постъпили в края на 2018 г. се установява, че постепенно се увеличава броят дела за престъпления, извършени в бившия съдебен район на Военен съд – Плевен. От тук може да се обоснове изводът, че петгодишният период е недостатъчен за обективна оценка на ефективността, от гл.т. на натовареността, на извършената промяна. За да бъде отчетен и анализиран обективно резултатът от така извършеното разширение на местната подсъдност на две от военните съдилища (СВС и Военен съд – Сливен) е необходимо да измине един по-продължителен период от време. Следва да се вземе предвид и това, че правораздавателната дейност е функция от работата на прокуратурата и останалите разследващи органи и в съда се разглеждат и решават толкова наказателни дела, колкото са постъпили от прокуратурата. Съкращаването на броя на съдилищата и преразпределянето на съдебните райони неминуемо са съпроводени и със сътресения и затруднения в органите на военното досъдебно производство – военните прокуратури и органите на регионалните дирекции Военна полиция, свързани с действията по досъдебните производства, образувани и водени за престъпления, извършени в преразпределените райони.

При отчитане изпълнението на препоръките от доклада на ЕК от м. януари 2014 г. в рамките на Механизма за сътрудничество и оценка, в Доклад за постигнатите резултати за периода януари – юни 2014 г. по пътната карта за 2014 г., одобрен от МС на заседание от 27.03.2014 г. е посочено: „т. 18. **Финализиране на процеса по оптимизация структурата на военните съдилища и военните прокуратури.**“,

цитирайки и горепосоченото решение на ВСС⁴⁶, макар такава препоръка в доклада да не е била отправяна.

Извършената през 2014 г. реформа е отчетена и в последващия доклад на ЕК до Европейския парламент и Съвета относно напредъка на България по механизма за сътрудничество и проверка от 28.01.2015 г.⁴⁷ относно МСО, **в контекста на ангажимента на държавата за предложение за нова съдебна карта** (преди края на 2015 г.), с преразглеждане на системата от районни съдилища, при отчитане на социално-икономическите и демографските фактори и необходимостта от гарантиране на достъпа до правосъдие, както и изготвяне на подходяща методика, като основа за оценка на ефективността от закриването на съдилища. **Отправената към страната ни препоръка относно ефикасността на съдебната система е за финализиране на методиката за оценка на натовареността на магистратите и съдилищата, и организиране на консултации с всички основни заинтересовани страни, за да се създаде обективна основа за реформа на съдебната карта.**

Поради необходимост от отчитане на предприети действия по показателя „ефикасност на съдебната система“ и конкретно относно дейностите във връзка с реформа в съдебната карта на страната, **военното правораздаване е поставено отново на фокус през 2015 г.**

С Протокол № 18 от 08.04.2015 г. на ВСС е приет Анализ за натовареността на военните съдилища и военно-окръжните прокуратури през 2014 г., изготвен от Комисия по анализ и отчитане степента на натовареност на органите на съдебната власт, в който, на база количествено отчитане на натовареността, е предложено процесът по окрупняване на военните съдилища да продължи, като се сведе до един първоинстанционен съд и един военно-апелативен съд⁴⁸.

Анализът и предложенията към него са обсъдени на заседание на ВСС, проведено на 03.07.2015 г. На заседанието заместник-министър на

⁴⁶ Вж. Доклад за постигнатите резултати за периода януари – юни 2014 г. по пътната карта за 2014 г. за изпълнение на препоръките от доклада на Европейската комисия от м.януари 2014 г. в рамките на Механизма за сътрудничество и оценка, одобрен от МС на заседание от 23.07.2014 г.;

⁴⁷ Вж. Доклад на комисията до Европейския парламент и Съвета относно напредъка на България по Механизма за сътрудничество и проверка от 28.01.2015 г.;

⁴⁸ Вж. Анализ за натовареността на военните съдилища и военно-окръжните прокуратури през 2014 г., изготвен от Комисия по анализ и отчитане степента на натовареност на органите на съдебната власт, публикуван на интернет-страницата на ВСС;

отбраната, като представител на Министерство на отбраната, е изложил аргументираната позиция, с оглед спецификата на военните съдилища, като специализирани такива и оглед нуждите на националната сигурност, като е акцентирал, **че в МО не се споделя „идеята да се продължи процеса на окрупняване на военните съдилища и прокуратури“**⁴⁹. Председателят на Върховния касационен съд е изразил принципното си становище, че **„...въпросът с преструктурирането на военните съдилища и прокуратури ...трябва да изчака своето обсъждане след изготвянето на цялата съдебна карта и едва тогава да се прецени налага ли се продължаване на оптимизирането. ...“**⁵⁰. От председателя на комисия „Бюджет и финанси“ към ВСС е застъпено становището, че следва да бъде изследван и бюджетния аспект на такава реформа, като е отбелязано, че **„ ... изводите, които са правени в дирекция „Бюджет и финанси“ са такива, че не се икономисват средства от съкращения, поне в този смисъл.“**⁵¹.

Така, след единствено по рода си в съдебната система оптимизиране, чрез закриване през 2014 г. на военни съдилища, с решение по т. 1 от **Протокол № 30** от заседание на **Висшия съдебен съвет**, проведено на **03 юни 2015 г.**, е прието **„Реформата на структурата на военното правораздаване да се осъществява само в рамката на общи за всички органи на съдебната власт действия на Висшия съдебен съвет, в изпълнение на правомощията му по чл. 30, ал. 1, т.т. 2 и 3 от Закона за съдебната власт“**⁵².

Това решение е в сила и към настоящия момент. Решението е на Висшия съдебен съвет, като особен вид административен акт, не е оспорен по реда и начина разписан в закона, поради които няма съмнение в неговите стабилитет, законосъобразност, обосновааност и правилност. Липсата на ново решение на Пленума на ВСС в обратния смисъл сочи на извод за последователна политика на ВСС в тази посока.

За подпомагане процеса на реорганизация на районните съдилища в страната, с решение на ВСС по Протокол № 40/15.07.2015 г., е приет единственият до момента по вида си доклад, озаглавен **„Значението на**

⁴⁹ Вж. Пълен стенографски Протокол № 30 от заседанието на ВСС, проведено на 03.06.2015 г., публикуван на страницата на ВСС;

⁵⁰ Вж. пак там, стр. 13; изказване на г-н Лозан Панов;

⁵¹ Вж. пак там, стр. 26 – 27; изказване на г-н Михаил Кожарев;

⁵² Вж. решение по т. 1 от Протокол № 30 от заседанието на ВСС, проведено на 03.06.2015 г., публикуван на страницата на ВСС;

районните съдилища в структурата на съдебната система. Критерии за промяна в съдебната карта на районните съдилища.“⁵³. С решение по т. 1.4. от същия протокол от заседанието на ВСС критериите за реорганизация на съдебната карта на районните съдилища, посочени в доклада, са приети.

Докладът „Значението на районните съдилища в структурата на съдебната система. Критерии за промяна в съдебната карта на районните съдилища.“ е изготвен и въз основа на запитване от действащата тогава комисия (КАОСНОСВ) до всички страни-членки на Европейската мрежа на съдебните съвети (ЕМСС) за предоставяне на информация във връзка с ползваните при тях критерии, показатели или стандарти, приложими при реструктуриране на системата на общите съдилища.

Въпреки активните действия на Комисия „Съдебна карта, натовареност и съдебна статистика“ в посока закриване на военни съдилища, от изключителна важност е да се отбележи, че по отношение на военните съдилища, не ни е известно да е правено подобно запитване до всички страни-членки на Европейската мрежа на съдебните съвети (ЕМСС) за предоставяне на информация във връзка с ползваните при тях критерии, показатели или стандарти, приложими при реструктуриране на системата на военните съдилища и **НЯМА подобен доклад, още по-малко липсва решение в тази посока на Пленума на Висшия съдебен съвет.**

Вместо това, с решение по т. 27 от Протокол № 29 от заседание на СК на ВСС от 18.07.2017 г.⁵⁴, е приет Анализ за натовареността на военните съдилища през 2016 г. Анализът е изготвен отново на база количествени показатели (брой дела), без да се отчитат каквито и да е други критерии, и в него се съдържа поредно предложение за закриване както на първоинстанционни военни съдилища, така и на военно-апелативната инстанция⁵⁵.

На същото заседание на СК на ВСС е приет и Анализ на натовареността на съдилищата през 2016 г.⁵⁶, който относно военните съдилища съдържа констатациите и изводите, залегнали в Анализа за натовареността на военните съдилища през 2016 г. И тук прави

⁵³ Вж. Решение на ВСС по протокол № 40/15.07.2015 г., с което приема „Доклад за значението на районните съдилища в структурата на съдебната система. Критерии за промяна в съдебната карта на районните съдилища.“;

⁵⁴ Вж. решение по т. 27 от Протокол № 29 от заседание на СК на ВСС от 18.07.2017 г., публикуван на официалната интернет-страница на ВСС;

⁵⁵ Вж. Анализ за натовареността на военните съдилища през 2016 г.; официална интернет-страница на ВСС;

⁵⁶ Вж. Анализ на натовареността на съдилищата през 2016 г.; официална интернет – страница на ВСС;

впечатление, че военните съдилища са изведени отделно, извън общата система органи на съдебна власт, и единствено по отношение на тях се правят директни изводи за необходимост от съкращаване до минимум, в това число и с преосмисляне на законовата рамка за функциониране⁵⁷. Не така, въпреки решението на ВСС по Протокол № 30 от 03 юни 2015 г., е поставен въпросът за останалите съдилища – СпНС, окръжните съдилища извън големите областни центрове, районните и административните съдилища, които са с „равномерно ниска натовареност“⁵⁸.

На **13.09.2016 г. в СК на ВСС** е внесен за разглеждане Анализ – доклад за дейността на военните съдилища в периода 2014 – 2015 г., изготвен от двама съдии от НК на ВКС, в изпълнение на Заповед № 809 от 13.05.2016 г. на председателя на ВКС⁵⁹. В анализа се съдържат изводи за липса на ефективност на военните съдилища в общата „картина на съдебната карта“ и незадоволителна дейност; ниска натовареност и липса на трайна тенденция за увеличаване; значителен брой частни наказателни дела по чл. 222 и чл. 223 НПК; незадоволителен стабилитет на съдебните актове; макар съдебните актове да се изготвят в рамките на процесуалните срокове, не следва да се преувеличава значението на този показател; отчетността на съдебната дейност не е „непосредствено ориентирана към отразяване на реални резултати по всяко дело, разбирани като стабилитет на постановените съдебни актове след приключване на пълния цикъл на проверка и продължителност на наказателното производство.“ С решение по т. 6 от Протокол № 15 от 13.09.2016 г.⁶⁰ СК на ВСС е приела за сведение Анализ-доклада и е възложила на Комисия „Съдебна карта, натовареност и съдебна статистика“ да организира подходящо обсъждане на доклада и да предложи мерки във връзка с направените констатации. Анализ-докладът е обсъден на ОС на НК на ВКС на **28.09.2016 г.** (15 дни след внасянето му в СК на ВСС), като е прието, че Наказателна колегия на ВКС „не взема отношение по съображенията“ на военните съдилища, както и че „не намира основание да не се съгласи с констатациите, отразени в анализ-доклада ...“⁶¹.

⁵⁷ Вж. пак там, стр. 70;

⁵⁸ Вж. пак там;

⁵⁹ Анализ-докладът е публикуван на официалната интернет-страница на ВКС, в раздел „Анализи, доклади и статистически данни“;

⁶⁰ Вж. решение по т. 6 от Протокол № 15 от 13.09.2016 г. от заседание на СК на ВСС; публикуван на официалната интернет-страница на ВСС;

⁶¹ Протокол от 28.09.2016 г. от заседание на Общо събрание на Наказателна колегия на ВКС, изпратено на СВС на 29.09.2016 г.;

По изготвения анализ-доклад са изказани множество съществени и обосновани възражения от общите събрания на военните съдилища. С решение по Протокол № 18 от 04.10.2016 г. на СК на ВСС становищата на военните съдилища са приети за сведение, макар към този момент не всички военни съдилища да са изразили становищата си по същество на анализ-доклада, като е взето решение същите да се публикуват на интернет-страницата на ВСС. До настоящия момент становището на ОС на съдиите от СВС с вх. № 11-05-039 от 11.10.2016 г.⁶² не е прието дори за сведение от СК на ВСС и не е публикувано на официалната интернет страница на ВСС.

Въз основа на приетия Анализ на натовареността на съдилищата през 2016 г., през 2018 г. Комисия „Съдебна карта, натовареност и съдебна статистика“ към СК на ВСС⁶³ е предприела конкретни мерки, като е задължила председателите на Военно-апелативния съд и военните съдилища в срок до 07.03.2018 г. да изпратят до нея **„...предложения за изменение и допълнение на Наказателно-процесуалния кодекс /НПК/, както и конкретни предложения за справяне с ниската натовареност** ...⁶⁴.

В изпълнение на решение по Протокол № 3 от заседанието на Комисия „Съдебна карта, натовареност и съдебна статистика“ към Съдийската колегия на Висшия съдебен съвет от 07.02.2018 г. Общото събрание на съдиите на Военно-апелативния съд е изготвило и представило на ВСС предложение за изменения и допълнения на НПК, в което са инкорпорирани мотивираните предложения на Общите събрания на съдиите от военните съдилища.

С решение по Протокол № 16 от 30.05.2018 г. комисия „Съдебна карта, натовареност и съдебна статистика“ към Съдийската колегия на ВСС е приела за сведение предложението на военните съдии и го е изпратила на Комисия по правни и институционални въпроси към Пленума на ВСС.

С решение по Протокол № 17 от заседанието на Комисия по правни и институционални въпроси към Пленума на ВСС на 11.06.2018 г. е приела

⁶² Вж. Становище на Общото събрание на съдиите от Софийския военен съд по Анализ – доклад на дейността на военните съдилища в периода 2014 – 2015 г., публикувано на официалната интернет страницата на Софийския военен съд, функционираща до м. 12.2019 г. (smc-bg.com), раздел „Новини“;

⁶³ Вж. т. 1 по Протокол № 3 от заседание на Комисия „Съдебна карта, натовареност и съдебна статистика“ към СК на ВСС, проведено на 07.02.2018 г., публикуван на официалната интернет-страница на ВСС;

⁶⁴ Вж. пак там;

за сведение становищата и предложенията за изменение и допълнение на НПК относно реформата на военните съдилища и ги е изпратила на Министерство на правосъдието, за обсъждане и преценка, с оглед сформирването на работна група, с участието на представители на военните съдилища и прокуратури.

На 19.06.2018 г. предложенията за изменения и допълнения на НПК, НК, ЗАНН и АПК относно реформата във военното правораздаване са включени за обсъждане в дневния ред на заседанието на Съдийската колегия на ВСС, която с решение по т. 25 от Протокол № 20 от същата дата е приела за сведение предложенията и е отложила вземането на решение относно внасянето им за обсъждане на заседание на Пленума на ВСС.

На 19.07.2018 г., съгласно решение на Пленума на ВСС по т. 89 от Протокол № 21, предложенията на общите събрания на съдиите от военните съдилища са изпратени на председателите на ВКС, ВАС и главния прокурор за обсъждане и приемане на становища.

С решение по Протокол № 27 от заседание на Пленума на ВСС, проведено на 1 ноември 2018 г., т. 75, е прието за сведение обобщението на постъпилите становища от ВКС, ВАС и ПРБ във връзка с предложения за реформи във военното правораздаване. Взето е решение обобщението на постъпилите становища да бъде изпратено на Министерство на правосъдието.

Към настоящия момент не е известно каква е съдбата на направените, по искане на КСКНСС към СК на ВСС, предложения за законодателни промени.

Публично известна информация е, че на **13 март 2019 г.** е проведена среща с представители на Експертната мисия по Международните стандарти за оценяване (МСО) и представители на Висшия съдебен съвет, на която е направен преглед на основните констатации и препоръки в докладите на Европейската комисия в периода 2017 – 2018 г.

Важно е да бъде отбелязано, че в този доклад **НЯМА нито една препоръка за закриване, реструктуриране, оптимизация или редуциране на военни съдилища.** Единствено, в Препоръка 6 от доклада на Европейската комисия (за 2017 - 2018 г.), е отбелязано, че *„Реформата на съдебната карта следва да се осъществява едновременно с*

развитието на електронното правосъдие.“ До момента няма орган на съдебна власт, в който да е въведено електронно правосъдие, в смисъла който влага ПЪТНАТА КАРТА за изпълнение на Стратегия за въвеждане на електронно управление и електронно правосъдие в сектор „Правосъдие“ 2014 г. – 2020 г. и Актуализирана пътна карта за изпълнението на Актуализираната стратегия за продължаване на реформата в съдебната система .

С решение по т. 17 от заседанието на Пленума на ВСС, проведено на 14.03.2019 г., са одобрени мерки, които да бъдат включени в Пътната карта за изпълнението на Стратегията за развитие на електронното управление за периода 2019-2023 , като същите са изпратени от Висшия съдебен съвет до Държавна агенция „Електронно управление“ във връзка с предстоящото актуализиране на пътната карта. Известно ни е, че в началото на 2020 г. започна тестването на Единната информационна система на съдилищата, а до края на 2020 г. се очаква да стартира електронното правосъдие в България, но решение в този смисъл към момента няма. Все още се очаква и Единната информационна система на съдилищата да бъде свързана с Единния портал за електронно правосъдие. Кога и по какъв начин това ще се осъществи, също няма яснота. Желание и стремеж към оптимизиране единствено и само на броя военните съдилища в България има.

С решение на Пленума на ВСС от 30 май 2019 г. е предложено удължаване на крайния срок във връзка с въвеждането на електронното правосъдие до 31 декември 2020 г.

Европейската комисия прие на 22 октомври 2019 г. новия си Доклад за предприетите от България действия за изпълнение на ангажиментите ѝ във връзка със съдебната реформа и борбата с корупцията и организираната престъпност в контекста на Механизма за сътрудничество и проверка (МСП) и приключване на мониторинга за България.

Въпросът за закриването на военни съдилища е поставен **отново**, като с **решение по т. 3 от Протокол № 18 от заседание на Комисия „Съдебна карта, натовареност и съдебна статистика“ към СК на ВСС от 10.07.2019 г.**, комисията е взела решение да бъдат закрити две първоинстанционни военни съдилища⁶⁵. Решението е мотивирано с констатациите и изводите, направени в Анализа за натовареността на

⁶⁵ Вж. Протокол № 18 от заседание на Комисия „Съдебна карта, натовареност и съдебна статистика“ към СК на ВСС от 10.07.2019 г., публикуван на официалната интернет-страница на ВСС;

военните съдилища през 2016 г., анализ за ефективността на военните съдилища, приет от Общо събрание на НК на ВКС, Анализ за натовареността на съдилищата през 2018 г., приет с решение по Протокол № 20/25.06.2019 г. от СК на ВСС, като водещият извод, обосноваващ решението за закриване, извън контекста на цялостна политика по реорганизация на съдебната карта, е ниската натовареност на военните съдилища.

Въз основа на предложението на КСКНСС, с решение по т. **37 от Протокол № 23 от 16.07.2019 г. на СК на ВСС, е прието принципно съгласие за закриване на военни съдилища** и е сформирана работна група, която да изготви анализ на степента на натовареност на военните съдилища, който да съдържа конкретно предложение с оглед оптимизирането на броя и структурата на военните съдилища⁶⁶. Мотивите се съдържат в предложението на вносителите, макар да е установено, че не е изготвян предходен анализ за ефективността и ефикасността на реформата на военното правораздаване от 2014 г.; не е изяснено в достатъчна степен дали изходна точка на евентуалните предложения ще бъде законовата рамка на военно-съдебните органи и пр.⁶⁷. От решението става ясно, че **единствен критерии при бъдещата поредна реформа (отново във военното правораздаване), ще бъде количествен – брой дела.**

Очевидно усилията на КСКНСС към СК на ВСС към реформа в правораздаването, съсредоточена единствено в закриване на военни съдилища, са целенасочени и активни, тъй като с решение по т. **4 от Протокол № 23 от заседанието си 16.10.2019 г. на Комисията приема проектите на анализи на натовареността на военните съдилища за 2017 г. и 2018 г.**⁶⁸. Анализите са изготвени неясно от кого, прави впечатление тяхната тенденциозност и противоречивост, както и откровено непознаване на същността на функцията на военните съдилища, тъй като **дори очертаната в тях подсъдност не съответства на закона (този порок се констатира във всичките анализи за дейността на военните съдилища от 2015 г. насетне, приети с решения на СК на ВСС).**

⁶⁶ Вж. Протокол № 23 от 16.07.2019 г. на СК на ВСС, публикуван на официалната интернет-страница на ВСС;

⁶⁷ Вж. пълен стенографски Протокол № 23 от 16.07.2019 г. на СК на ВСС, публикуван на официалната интернет-страница на ВСС;

⁶⁸ Вж. т. 4 от Протокол № 23 от 16.10.2019 г. на Комисия „Съдебна карта, натовареност и съдебна статистика“ към СК на ВСС, публикуван на официалната интернет-страница на ВСС;

До момента не ни е известно на какъв етап е изпълнението на проекта на Висшия съдебен съвет за оптимизация на съдебната карта, но ни е известно, че е поет разумен ангажимент съгласно който *„до приключването на проекта (за въвеждане на електронно правосъдие) ще се предложат - всеобхватен анализ на тези фактори и различни професионални модели за оптимизация“*⁶⁹.

Публично огласено е и становището на Съдийската колегия, съгласно което: „Според членовете на Съдийската колегия **реформата на съдебната карта не бива да е фрагментарна**, а трябва да се предхожда от широк обществен дебат с участието на всички заинтересовани страни. Подчертана е необходимостта от интердисциплинарен подход, при който се отчита натовареността, демографско-икономическото развитие, съотношението между съдии и съдебни служители, възможностите за електронно призоваване, мобилността и изградената инфраструктура. Оповестено е, че **с приключване на проекта на ВСС за оптимизация на съдебната карта ще се предложат - всеобхватен анализ на тези фактори и различни професионални модели за оптимизация.**“⁷⁰.

Становището на СК на ВСС относно бъдещите модели на съдебната карта е изведено в решение по т. **20 от Протокол № 31 от заседанието на СК на ВСС, проведено на 1 октомври 2019 г.**, а именно, че реформата в съдебната карта на съдилищата продължава и същата **ще се придържа към целите и критериите, приети с Протокол № 40 от 15.07.2015 г.**⁷¹.

С оглед изложените основни моменти в процеса на реформа на съдебната карта, активните действия на КСКНСС към СК на ВСС директно в посока „закриване“ на военни съдилища, извън цялостната система на реформа и несъобразявайки се с целите и критериите за реорганизация на съдебните органи, са необясними на фона на водената до момента последователна политика на ВСС в тази област.

Извън структурната реформа от 2014 г. до настоящия момент съставът на военните съдилища е редуциран драстично.

Към 31.12.2014 г., след извършената реформа във военното правораздаване, броят на първоинстанционните военни съдии в трите

⁶⁹ Вж. Официалния бюлетин/информация от Сайта на ВСС „ИНФОРМАЦИЯ за дейността на ВСС, представена на срещата с Експертната комисия по механизма за сътрудничество и оценка, публикувана м. март 2019г.

⁷⁰ Вж. пак там;

⁷¹ Вж. Протокол № 31 от заседанието на СК на ВСС, проведено на 01.10.2019 г., публикуван на официалната интернет-страница на ВСС;

военни съдилища е бил 25 щатни бройки⁷². Към 31.12.2019 г. той е **редуциран с 44 % и е 14 щатни бройки**⁷³.

След реформата във военното правораздаване, по решение на ВСС по Протокол № 6/06.02.2014 г., когато са закрити ВС - Плевен и ВС – Варна, считано от 01.04.2014 г. Софийският военен съд е определен за правоприемник на ВС - Плевен и съдебният район е разширен и освен териториите на Софийска, Благоевградска, Кюстендилска, Пернишка административни области и област София-град /5 обл./, е присъединен съдебният район на ВС - Плевен, включващ териториите на Видинска, Монтанска, Врачанска, Плевенска, Ловешка, Габровска и Великотърновска административни области. **При тази реформа, въпреки разширяването на местната подсъдност със 7 административни области, на територията на които има значителен брой подсъдни на военен съд лица, до 31.12.2019 г., щатната численост на Софийския военен съд е редуцирана с 31 %, като са съкратени 22 % от щатните бройки за магистрати и 34 % от щатните бройки за съдебни служители**⁷⁴.

Със същото решение Военен съд – Сливен е определен за правоприемник на ВС – Варна и освен териториите на Сливенска, Ямболска и Бургаска административни области, към съдебния му район са придадени още 7 административни области – Варна, Търговище, Русе, Разград, Силистра, Шумен и Добрич. **От 2014 г. до настоящия момент щатната численост на Военен съд - Сливен е редуцирана с 21 %, като щатната численост на магистратите е съкратена с 33 %, а на съдебните служители - с 18 %**⁷⁵.

От 2014 г. до 2019 г. съставът на Военен съд – Пловдив е редуциран с 15 %, като съкращаването е засегнало само щатни бройки за съдебни служители.

⁷² Вж. Приложение № 3 на Обобщени статистически таблици за дейността на съдилищата за 2014 г., публикувано на официалната интернет-страница на ВСС;

⁷³ Вж. Приложение № 2 на Обобщени статистически таблици за дейността на съдилищата за 2019 г., публикувано на официалната интернет-страница на ВСС;

⁷⁴ Вж. заб. 66, Приложения № 3 към Обобщени статистически таблици за дейността на съдилищата за 2014 г. и Приложения № 2 на Обобщени статистически таблици за дейността на съдилищата за 2017 г. - 2019 г., публикувани на официалната интернет-страница на ВСС;

⁷⁵ Вж. пак там;

През същия период Военно-апелативният съд е оптимизиран с **14 %**, като щатните бройки за магистрати и съдебни служители са съкратени с **по 14 %**⁷⁶.

За сравнение – в периода 31.12.2014 г. – 31.12.2019 г. общата щатна численост на окръжните съдилища (вкл. СГС и СпНС) е променена с 0.5 щата (от 2 338 щатни бройки към 31.12.2014 г. - на 2 338.5 щатни бройки към 31.12.2019 г.). В районните съдилища, за същия период, щатната численост е увеличена с 4.42 %⁷⁷.

В този смисъл, активностите на Комисия „Съдебна карта, натовареност и съдебна статистика“ към СК на ВСС и създадената работна група по този въпрос, свързани с **ново ЗАКРИВАНЕ** на военни съдилища, поставя на обсъждане редица неясноти за магистратите и съдебните служители от военно-правораздавателните органи и резонно е да бъдат зададени следните въпроси:

1. Има ли изготвен анализ на всички фактори относими към дейността на военните съдилища в България? Взети ли са предвид Международни стандарти при реформиране на картата на съдилищата или на фокус са единствено военните съдилища?

2. Обективни ли са анализите на дейността на военните съдилища; изследвани ли са видовете, сложността и тежестта на делата за разглеждане във военните съдилища (*НОХД, НЧХД, дела по 78а НК, ЧНД (разпити) и ЧНД (други)*), т.е 5 вида дела спрямо разглежданите 13 вида дела в наказателните отделения на окръжните съдилища в страната (*граждански дела I инстанция; частни дела I инстанция; жалби за бавност; въззивни граждански дела; частни граждански дела II инстанция; търговски дела; фирмени дела; НОХД; ЧНД I инстанция; ЧНД разпити; ВНД; ЧНД II инстанция; АНД*), съпоставени с броя на магистратите, които разглеждат наказателни дела и т.н.?

3. Каква е причината до момента да не е създаден модел за оптимизация на военните съдилища, предвид характера, естеството на разглежданите дела, достъпа да правосъдие на военнослужещите и

⁷⁶ Вж. Приложения № 3 към Обобщени статистически таблици за дейността на съдилищата за 2014 г. и Приложения № 2 на Обобщени статистически таблици за дейността на съдилищата за 2017 г. - 2019 г., публикувани на официалната интернет-страница на ВСС;

⁷⁷ Данните са изведени от Приложения № 3 към Обобщени статистически таблици за дейността на съдилищата за 2014 г. и Приложения № 2 на Обобщени статистически таблици за дейността на съдилищата за 2017 г. - 2019 г., публикувани на официалната интернет-страница на ВСС;

гражданските лица? Какъв ще бъде приложимия подход спрямо тези органи на съдебна власт и какви са възможните решения?

V. ПОЛИТИКИ НА ЕВРОПЕЙСКИТЕ ДЪРЖАВИ ЗА ПРЕСТРУКТУРИРАНЕ НА СЪДИЛИЩА

Европейска комисия за ефективност на правосъдието (СЕРЕЈ) през 2013 г. представя Насоки относно създаването на съдебни карти с цел подкрепа на достъпа до правосъдие в рамките на качествена съдебна система⁷⁸. Важно е да бъде отбелязано, че водеща политика в областта на реструктуриране на органи на съдебна власт в държавите от Европейския съюз е под методологическата помощ и създадените, и приети критерии за това от Европейската мрежа на съдебните съвети.

При историческия преглед на повечето европейски държави се наблюдава процес на рационализация и реорганизация на съдилища и прокуратури, като един от начините за регулиране на неравномерното натоварване на органите на съдебната власт. В по-голямата голяма част от европейските държави се предприемат мерки за географска концентрация на съдебните функции, като по този начин се намалява броят на съдилищата. Във всеки един от случаите, политиката в областта на съдебната реформа определя своя приоритет.

Приоритетите и очакваните резултати от подобна реформа в европейските държави - членки са разделени на две основни групи:

- за едни това е **подобряване качеството на правосъдие;**
- за други това е **намаляване на разходите.**

Към момента е налице е абсолютна **неяснота** какъв е приоритетът на Комисия „Съдебна карта, натовареност и съдебна статистика“ към СК на ВСС и кой от двата подхода ще се следва; какъв е моделът; има ли визия в тази посока и не следва ли да бъдат изготвени професионални модели, за да бъде приет правилния подход за оптимизация.

Многократно Висшият съдебен съвет и членовете на Комисия „Съдебна карта, натовареност и съдебна статистика“ към СК на ВСС публично са заявявали позиция, че **закриването на съдилища не е самоцел.**

⁷⁸ Приети на 22-ото пленарно заседание на СЕРЕЈ на 6 декември 2013 г.;

Тревожна за структурите на военното правораздаване е липсата на задълбочен анализ на дейността им, която е комплекс от множество фактори и дейности, свързани с осигуряване и обезпечаване на дейности относими към сигурността и отбраната на страната, които имат пряка връзка с правораздавателната дейност. Безспорно един от най-важните въпроси пред които е изправен ВСС е **равномерната натовареност на съдилищата, но спрямо военните съдилища този критерий не е единствен. Предвид спецификата на военно-съдебните правораздавателни органи, следва да бъде преуреден подходът, като бъдат създадени професионални модели, различни от разработените до момента, тъй като те са относими единствено към районните съдилища.**

Съдебната власт винаги трябва да бъде ангажирана във всички етапи на реформирането на системата, пряко или чрез целесъобразни консултации. Съветът и магистратите следва да участват в създаването на ключови индикатори за изпълнение на поставените стратегически цели и критерии за оценката на ефективността на реформата, и да имат проактивна роля⁷⁹.

Има ясно утвърдени и регламентирани международни и вътрешно-европейски критерии по какъв начин да се осъществява дебат и последователност в действията по такива структурно-организационни промени, както за военните съдилища, така и за всички останали.

В този смисъл **утвърдените международни критерии** са:

- ✓ достъп до правосъдие и качество на правосъдието;
- ✓ изпълнение на вътрешните критерии и стандартите, приети от Европейската мрежа на съдебните съвети относно рационализация и реорганизация на съдилища;
- ✓ експертиза и подходяща консултация.

Вътрешните критерии, приети от Европейската мрежа на съдебните съвети са следните:

- ✓ разпределение на населението; (Забележка: за военните съдилища до момента няма разписани такива критерии, но такива биха могли да бъдат: разпределение на армията, ръководство и командване в областта на националната сигурност и отбраната, приоритети на държавата в отбранителната политика и много други);

⁷⁹ Вж. Стандарти за независимостта на съдебната власт, приети с решение на Съдийската колегия на Висшия съдебен съвет по Протокол № 31/23.10.2018 г. (л.2 „Реформа на съдебната власт“);

- ✓ географски разстояния и достъпност на обществения транспорт;
- ✓ съществуването на достъпност на услуги за подпомагане и/или инфраструктура, вкл. дигитална;
- ✓ достатъчен брой случаи, за да се позволи ефективно използване на съдилища и прокуратури;
- ✓ адекватен брой съдии и прокурори, както и техните екипи, за да се гарантира приемственост в случай на болест или отсъствие на съдиите, както и да се даде възможност за специализацията, която е сметена за необходима във всеки съд и прокуратура (качествен аспект).

VI. ВОЕННИТЕ СЪДИЛИЩА В СВЕТЛИНАТА НА СТАНДАРТИТЕ, ПРИЕТИ ОТ ЕВРОПЕЙСКАТА МРЕЖА НА СЪДЕБНИТЕ СЪВЕТИ (ЕМСС) ОТНОСНО РАЦИОНАЛИЗАЦИЯ И (РЕ)ОРГАНИЗАЦИЯ НА СЪДИЛИЩАТА

1. Достъп до правосъдие

1.1. Разпределение на подсъдните на военни съдилища лица

Подсъдните на военните съдилища лица са очертани в чл. 396, ал. 1 НПК и те основно са: военнослужещи; генерали, офицери и лица от сержантския и редовния състав от други министерства и ведомства; резервистите при изпълнение на активна служба в доброволния резерв и лицата на военновременна служба; гражданските лица на служба в Министерство на отбраната, в Българската армия и структурите подчинени на министъра на отбраната, в Националната служба за охрана, в Държавна агенция „Разузнаване“, при или по повод изпълнение на службата им, както и за престъпления, в осъществяването на които са участвали и граждански лица.

Според чл. 411а, ал. 7 от НПК на военните съдилища са подсъдни и делата за престъпления от компетентността на Специализирания наказателен съд, когато в извършването им са участвали лица по чл. 396, ал. 1 от НПК.

На Софийския военен съд са подсъдни и делата за престъпления, извършени от военнослужещи от въоръжените сили и от служещи в

Министерството на вътрешните работи, които участват в международни военни или полицейски мисии в чужбина (чл. 37, ал. 3 НПК).

Най-значителен дял от подсъдните на военните съдилища заемат военнослужещите.

Статутът на военнослужещите – български граждани - е определен в Закона за отбраната и въоръжените сили на Република България⁸⁰ и подзаконовите актове по прилагането им.

Според чл. 133 от ЗОВСРБ военната служба е държавна служба с особено предназначение за подготовка и осъществяване на въоръжена защита на страната. Гражданите, приети на военна служба, са военнослужещи. В мирно време военната служба се изпълнява като професия в Министерството на отбраната, в Българската армия, в структурите на пряко подчинение на министъра на отбраната, както и в други държавни органи и ведомства при условия и по ред, определени със ЗОВСРБ, с правилника за прилагането на ЗОВСРБ, с уставите на въоръжените сили и със сключения договор. Правоотношението по изпълнение на военната служба възниква въз основа на договор за военна служба, сключен с министъра на отбраната или с оправомощени от него длъжностни лица.

Военната служба се изпълнява на територията на страната и извън нея, в състава на български или многонационални формирования при участие в операции и мисии; в задграничните представителства на Република България; в международни организации или в други международни инициативи.

Военнослужещите са офицери, офицерски кандидати, сержанти (старшини), войници (матроси), както и курсанти, които са военнослужещи с особен статус. При приемането на военна служба на

⁸⁰ Обн., ДВ, бр. 35 от 12.05.2009 г., в сила от 12.05.2009 г., изм., бр. 74 от 15.09.2009 г., в сила от 15.09.2009 г., бр. 82 от 16.10.2009 г., в сила от 16.10.2009 г., бр. 93 от 24.11.2009 г., в сила от 25.12.2009 г., бр. 99 от 15.12.2009 г., в сила от 1.01.2010 г., изм. и доп., бр. 16 от 26.02.2010 г., в сила от 26.02.2010 г., изм., бр. 88 от 9.11.2010 г., в сила от 1.01.2011 г., доп., бр. 98 от 14.12.2010 г., в сила от 14.12.2010 г., изм., бр. 101 от 28.12.2010 г., изм. и доп., бр. 23 от 22.03.2011 г., в сила от 22.03.2011 г., бр. 48 от 24.06.2011 г., в сила от 24.06.2011 г., изм., бр. 99 от 16.12.2011 г., в сила от 1.01.2012 г., бр. 100 от 20.12.2011 г., в сила от 1.01.2012 г., изм. и доп., бр. 20 от 9.03.2012 г., в сила от 10.06.2012 г., изм., бр. 33 от 27.04.2012 г., доп., бр. 38 от 18.05.2012 г., в сила от 1.07.2012 г., изм., бр. 15 от 15.02.2013 г., в сила от 1.01.2014 г., бр. 66 от 26.07.2013 г., в сила от 26.07.2013 г., бр. 68 от 2.08.2013 г., в сила от 2.08.2013 г., изм. и доп., бр. 1 от 3.01.2014 г., изм., бр. 98 от 28.11.2014 г., в сила от 28.11.2014 г., бр. 14 от 20.02.2015 г., изм. и доп., бр. 24 от 31.03.2015 г., изм., бр. 61 от 11.08.2015 г., в сила от 1.11.2015 г., изм. и доп., бр. 79 от 13.10.2015 г., в сила от 1.11.2015 г., бр. 88 от 13.11.2015 г., в сила от 1.11.2015 г., бр. 13 от 16.02.2016 г., в сила от 16.02.2016 г., доп., бр. 17 от 1.03.2016 г., изм. и доп., бр. 50 от 1.07.2016 г., в сила от 1.07.2016 г., доп., бр. 81 от 14.10.2016 г., в сила от 1.01.2017 г., изм. и доп., бр. 98 от 9.12.2016 г., бр. 103 от 27.12.2016 г., изм., бр. 58 от 18.07.2017 г., в сила от 18.07.2017 г., изм. и доп., бр. 85 от 24.10.2017 г., бр. 103 от 28.12.2017 г., в сила от 1.01.2018 г., изм., бр. 7 от 19.01.2018 г., бр. 77 от 18.09.2018 г., в сила от 1.01.2019 г., бр. 98 от 27.11.2018 г., в сила от 1.01.2019 г., изм. и доп., бр. 17 от 26.02.2019 г., бр. 42 от 28.05.2019 г., в сила от 28.05.2019 г., доп., бр. 94 от 29.11.2019 г., в сила от 29.11.2019 г.

военнослужещите се присвояват военни звания, определени в чл. 138 от ЗОВСРБ.

Следва да бъде отбелязано, че подсъдни на военните съдилища са **не само военнослужещите по ЗОВСРБ, а и военнослужещи от чуждестранни въоръжени сили, които са на територията на страната, при участието им в международни мисии, учения и пр.**

Статусът на преминаващите през или пребиваващи на територията на Република България съюзнически и/или чужди въоръжени сили се урежда със Закона за преминаването през и пребиваването на територията на Република България на съюзнически и на чужди въоръжени сили⁸¹, освен ако друго не е предвидено в ратифициран, обнародван и влязъл в сила за Република България международен договор. Според чл. 20 от този закон съюзническите и чуждите въоръжени сили, преминаващи през или пребиваващи на територията на Република България, техният личен състав и зависимите лица спазват Конституцията и законодателството на Република България и установения от компетентните органи режим на преминаване през територията на Република България или пребиваването на нея.

Норми относно наказателната юрисдикция се съдържат в Споразумението между страните по Северноатлантическия договор относно статута на техните въоръжени сили, ратифицирано от страната ни със Закона за ратифициране на Споразумението между страните по Северноатлантическия договор относно статута на техните въоръжени сили и на Протокола за статута на международните военни щабове, създадени в съответствие със Северноатлантическия договор (Обн., ДВ, бр. 65 от 27.07.2004 г.)⁸²; в Споразумението между страните - членки на НАТО, и страните партньори, участващи в "Партньорство за мир", относно статута на техните въоръжени сили, ратифицирано от страната ни със Закон за ратифициране на Споразумението между страните - членки на НАТО, и страните партньори, участващи в "Партньорство за мир", относно статута на техните въоръжени сили и на Допълнителния протокол към Споразумението между страните - членки на НАТО, и страните партньори, участващи в

⁸¹ Обн., ДВ, бр. 102 от 20.12.2005 г., изм. и доп., бр. 35 от 12.05.2009 г., в сила от 12.05.2009 г., бр. 23 от 22.03.2011 г., в сила от 22.03.2011 г., доп., бр. 13 от 16.02.2016 г., в сила от 16.02.2016 г., изм., бр. 98 от 9.12.2016 г., изм. и доп., бр. 14 от 13.02.2018 г., изм., бр. 1 от 3.01.2019 г.;

⁸² Вж. Член VII от Споразумението между страните по Северноатлантическия договор относно статута на техните въоръжени сили;

“Партньорство за мир”, относно статута на техните въоръжени сили (Обн., ДВ, бр. 33 от 19.04.1996 г.); Споразумение за Многонационалните мирни сили в Югоизточна Европа, ратифицирано със закон (Обн. ДВ, бр. 47 от 21.05.1999 г.), издадено от Министерството на отбраната (обн., ДВ, бр. 99 от 16.11.1999 г., в сила от 27.11.1999 г., изм. и доп., бр. 44 от 10.06.2016 г., в сила от 10.09.2015 г.) и др.

При така очертания кръг подсъдни на военните съдилища, техният брой и разпределение трудно биха могли да бъдат константно определени.

При отговор на този въпрос следва да бъде потърсена експертиза на отговорни и компетентни лица, ангажирани с отбраната и националната сигурност на страната, тъй като според чл. 60е от ЗОВСРБ организационната структура, органите за управление, подчинеността, числеността, дислокацията, въоръжението, техниката и материалните средства на военните формирования и структури от въоръжените сили, както и на доброволния резерв на въоръжените сили се определят с плана за развитие на въоръжените сили.

През периода 2016 – 2018 г. са въведени и редица законодателни промени, свързани с отбраната и сигурността на страната. Част от тях са свързани с изменения и допълнения в ЗОВСРБ⁸³, с които се регламентира участието на въоръжените сили в охраната на държавната граница. Въведе се възможността за усиление на охраната на въздушното ни пространство със съюзнически сили и средства. Осигури се постигането на пълни оперативни способности на Щабния елемент за интегриране силите на НАТО у нас. С промени в Закона за резерва на въоръжените сили на Република България⁸⁴ се усъвършенства нормативната уредба, регламентираща дейността на резерва и на системата за привличане, селектиране и подбор на кандидати за служба в доброволния резерв, предвид актуалната политическа обстановка в ЕС и в световен мащаб. Актуализацията през 2016 г. на Закона за военната полиция (ЗВП)⁸⁵ позволи подробна регламентация на оперативно - издирвателната дейност; прецизираха се разпоредбите по антитерористичната дейност и др. С

⁸³ Обн. ДВ, бр. 58 от 18.07.2017 г., в сила от 18.07.2017 г., изм. и доп., бр. 85 от 24.10.2017 г., бр. 103 от 28.12.2017 г., в сила от 1.01.2018 г., изм., бр. 7 от 19.01.2018 г.;

⁸⁴ Обн. ДВ, бр. 103 от 28.12.2017 г., в сила от 1.01.2018 г.;

⁸⁵ Обн. ДВ, бр. 86 от 1.11.2016 г.;

приетия Закон за противодействие на тероризма⁸⁶ се въведе задължението на военнослужещите във въоръжените сили на Република България да участват в противодействието на тероризма и в преодоляване на последиците от тероризъм, в съответствие с плановете за противодействие на тероризма. Засилването на ролята и значението на отбранителната способност на страната е ясен показател за необходимостта от структурата на военното правораздаване, като система от специализирани съдилища с ясно уредена компетентност.

Участието на военнослужещи при провеждане на мероприятия и защита на населението при настъпили природни бедствия, аварии, катастрофи, по реда и условията на Закона за защита при бедствия, се извършва на базата на разработени планове, както и при взаимодействие на почти всички държавни органи. Това предполага придвижване и участие на военни формирования и техника из цялата страна.

Участие на военнослужещи от въоръжените сили е предвидено и в Закона за мерките и действията по време на извънредно положение, обявено с решение на Народното събрание от 13.03.2020 г. (Обн. ДВ, бр. 28 от 24.03.2020 г.).

Разширяването на възможното участие на военнослужещи от въоръжените сили при различни, законоворегламентирани хипотези, включително и извънредни ситуации, създава потенциална възможност военнослужещите да извършват нарушения и/или престъпления, подсъдността на които следва да бъде съобразена с териториалния принцип на чл. 36 НПК.

Броят на лицата по чл. 396, ал. 1, т. 1 от НПК, а именно военнослужещите, е зависим не само от тези, назначени за такива по Закона за отбраната и въоръжените сили на Република България, в рамките на Програмата за развитие на отбранителните способности на въоръжените сили, но и военнослужещи от състава на други страни, участващи в съвместни мисии, тренировки, учения и други дейности, съобразно поетите ангажименти, произтичащи от Северноатлантическия договор⁸⁷ и други международни договори в сферата на отбраната и колективната сигурност, по които Република България е страна. Следва да се има

⁸⁶ Обн., ДВ, бр. 103 от 27.12.2016 г.;

⁸⁷ Ратифициран със закон, приет от 39-то НС на 14.07.2004 г. – обн. ДВ бр.65 от 27.07.2004 г. Издаден от Министерството на отбраната, обн. ДВ бр. 104 от 26.11.2004 г., в сила от 03.11.2004 г.;

предвид и Споразумението между страните по Северноатлантическия договор относно статута на техните въоръжени сили (SOFA), което предвижда възможността за българска юрисдикция на всички извършени от военнослужещи нарушения и престъпления, които попадат в наказателното законодателство на страната-домакин.

Съгласно действащите към момента Програмата за развитие на отбранителните способности на въоръжените сили на Република България 2020, приета с решение на Народното събрание от 25.11.2015 г. (Обн. ДВ, бр. 93 от 01.12.2015 г.), и разработеният въз основа на нея План за развитие на въоръжените сили до 2020 г., приет с Постановление на Министерски съвет № 328 от 30.12.2015 г., е предвидено активно участие на български военнослужещи в състава на различни международни военни операции, мисии и учения **извън страната**. Според вътрешноправната процесуална уредба, делата за престъпления, извършени от военнослужещи, както и от служители на Министерство на вътрешните работи, по време на международни военни или полицейски мисии извън страната се разглеждат от **Софийския военен съд** (чл. 37, ал. 3 НПК). В тези случаи, и на основание чл. VII, т. 3, б. „а“ от Споразумението между страните по Северноатлантическия договор относно статута на техните въоръжени сили, военните власти на изпращащата държава имат приоритет при упражняване на юрисдикция върху **членовете на въоръжената сила** или **цивилен компонент във връзка с** правонарушения, насочени изцяло срещу собствеността или сигурността на тази държава, или правонарушения, насочени изцяло срещу личността или собствеността на друг член на въоръжената сила, или на граждански компонент на тази държава, или на зависимо лице; както и във връзка с правонарушението, извършено при изпълнение на служебни задължения в резултат на действие или бездействие. Следва да бъде отчетено, че тази юрисдикция се разпростира не само върху военнослужещите, но и над **„цивилния компонент“** по смисъла на чл. I, б. „b“ от същото Споразумение, според което "цивилен компонент" означава **цивилният личен състав, придружаващ въоръжената сила на договаряща се страна, който е на работа във въоръжените сили на същата договаряща се страна**, и не включва лица без гражданство, граждани на държава, която не е страна на Северноатлантическия договор, нито граждани и лица с постоянно местожителство в държавата, където е разположена въоръжената сила.

Обществените отношения, свързани с резерва на въоръжените сили, правата, задълженията на гражданите и органите за ръководство на резерва на въоръжените сили, службата в него, касаеща лицата по чл. 396, ал. 1, т. 4 от НПК, а именно **резервистите при изпълнение на активна служба в доброволния резерв и лицата на военновременна служба**, се уреждат в Закона за резерва на въоръжените сили.

Следва да се има предвид, че към настоящия момент Програмата за развитие на отбранителните способности на въоръжените сили на Република България 2020, приета с решение на Народното събрание от 25.11.2015 г. (Обн. ДВ, бр. 93 от 01.12.2015 г.), и разработеният въз основа на нея План за развитие на въоръжените сили до 2020 г., приет с Постановление на Министерски съвет № 328 от 30.12.2015 г. (въз основа на който са възприети констатациите в анализите за натовареността на военните съдилища) **са времево ограничени до 2020 г. и предстои тяхната актуализация.**

Поради маркираните моменти, **становище за необходимостта, броя и структурата на военните съдилища, следва да бъде съобразено с параметрите за развитие и основните насоки за изграждане на отбранителните способности на страната, които следва да бъдат очертани в новата програма за развитие на отбранителните способности на въоръжените сили на Република България и актуален план за развитие на въоръжените сили.**

1.2. Съдебни заседатели и участници в наказателния процес, извън страните

При преценка на критерия за разпределение на евентуалните страни в едно военно-наказателно производство, е наложително да се отчита и териториалното разпределение на останалите участници в тези процеси – съдебни заседатели и свидетели.

Противно на общоприетото впечатление, че военнослужещите се командироваат за участие в наказателните производства пред военните съдилища и разноските им за пътни и дневни разходи са за сметка на военните формирования, следва да бъде отбелязано, че това не е така.

В случаите, когато военнослужещите са призовани в съд като страна, свидетел или вещо лице, или са определени като съдебни заседатели, на

основание чл. 202, ал. 1, т. 1 и 3 от ЗОВСРБ, същите имат право на отпуск. В тези случаи **разноските им са за сметка на съответния орган на съдебна власт** по реда на ЗСВ и НПК.

На първо място – **съдебните заседатели**. Съгласно чл. 67, ал. 2 от ЗСВ съдебните заседатели във военните съдилища са военнослужещи, които, на основание чл. 15 от Наредба № 7 от 28.09.2017 г. за съдебните заседатели, издадена от Висшия съдебен съвет (обн., ДВ, бр. 81 от 10.10.2017 г., в сила от 10.10.2017 г.), за участие по всяко конкретно дело се определят на принципа на случайния подбор измежду всички утвърдени съдебни заседатели за съответния съдебен район. Така по едно дело може да има съдебни заседатели от военни формирования от отдалечени краища на страната (предвид големите съдебни райони на трите военни съдилища), което оскъпява съдебното производство, поради изискването за заплащане на транспортните им разходи (чл. 73, ал. 5 от ЗСВ), наред с възнаграждение за участие в съдебно заседание (чл. 73, ал. 1 от ЗСВ), от бюджета на съдебната власт.

На следващо място – предвид характера на наказателните дела, разглеждани от военните съдилища, в повечето случаи, макар и обвиненията да не са за престъпления по гл. 13 от Особената част от НК, деянията са свързани с носенето на военната служба, използване на служебно положение, извършени са на територията на военните формирования и пр. Тези особености при извършване на деяния от лица, подсъдни на военните съдилища, предопределя и кръга на свидетелите. В повечето случаи **свидетелите** също са военнослужещи, често от същото военно формирование, и тяхното явяване в съда е свързано както с разходи за възнаграждение за загубения работен ден, така и с възстановяване на разноските, които са направили за явяване, които, на основание чл. 122, ал. 1 от НПК, са за сметка на бюджета на съдебната власт.

Наред с чисто финансовия въпрос, свързан с нарастване на разходите за съдебни заседатели, свидетели и вещи лица, при определяне броя и местоположението на военните съдилища, следва да се има предвид и обстоятелството, че ангажирането на такива за един по-продължителен период от време в по-отдалечени от местослуженето им райони, **води до разстройване на нормалния ритъм на ежедневната войскова дейност**

във формированията и влияе върху тяхната окомплектованост и боеспособност.

2. Ефективност

У нас все още няма утвърдени и разписани общоприети критерии за оценка на качеството на правораздаването както на правораздавателните органи като цяло, така и на отделен орган на съдебна власт. Анализирайки различните подходи в отделните страни, в свое становище КСЕС е изразил виждането си, че при оценка на качеството на правораздаването следва да се взема предвид способността на системата или на отделен правораздавателен орган да отговори на „търсенето на правосъдие в съответствие с общите цели на правораздаването“⁸⁸. За елементи, характеризиращи ефективността, най-често се приемат показатели относно броя, вида и характера на разглежданите в съответен орган на съдебна власт дела; бързина и срочност; резултати от институционален контрол (като цяло) и др.

2.1. Брой, вид и характер на делата, разглеждани във военните съдилища

Правораздавателната дейност на военните съдилища в Република България през последните години е поставена на безпрецедентен натиск, обоснован от неадекватен и непрецизен анализ на натовареността и начините за преодоляването ѝ.

Продължава натовареността да се изчислява единствено на база на количествения критерий, т.е 1 (един) брой дело. Както е известно, първият Анализ на натовареността и кадровото обезпечаване на военните съдилища и прокуратури, и предложения за оптимизиране на дейността им, бяха изготвени през м. септември 2013 г. Както тогава, така и сега, няма промяна в стандарта за отчитане на натовареността. Натовареността се отчита на база обобщаване на статистическата информация за дейността на отделните звена на съдебната система. Събираните на 6-месечните и 1-годишни статистически данни на органите на съдебна власт от Висшия съдебен съвет са насочени единствено към установяване на натовареността по щат, действителната натовареност и средната натовареност.

⁸⁸ Становище 6 (2004) на Консултативния съвет на европейските съдии (КСЕС), приет на неговото пето заседание (Страсбург, 22 – 24 ноември 2004 г.);

Реализирането на адекватни, надеждни и трайни мерки за разрешаване на проблема с неравномерната натовареност между съдилищата следва да бъде предхождано от обективен, безпристрастен и обстоен анализ на всички причини, довели до зараждането му.

Обективната оценка на степента на натовареност на отделните органи на съдебната власт е невъзможна, без да бъде отчетена тяхната **законовоопределена подсъдност**, която преди всичко предопределя и тяхната степен на натовареност. Единствено след пълен, задълбочен и обективен анализ на действащата нормативна уредба относно подсъдността следва да се пристъпи към набеязване на конкретни мерки за преодоляване на проблема.

Информация за броя, вида и характера на разглежданите във военните съдилища дела се съдържа в Обобщените статистически таблици за дейността на съдилищата за съответни годишни отчетни периоди⁸⁹. Въз основа на тях, през годините, след последната реформа във военното правораздаване (и единствена по отношение на правораздавателните органи), данните са посочени в последвалите анализи за дейността на военните съдилища, както и в анализите за натовареността на съдилищата.

Приеманите през периодите анализи на дейността на военните съдилища, са изготвени единствено на количествени показатели, без да е извършен действителен анализ на вида орган на съдебна власт, компетентност, действителна оценка на натовареността, с оглед всички относими към нея фактори и пр. В традиционните годишни анализи на натовареността на съдилищата, приети от СК на ВСС, акцентът се поставя единствено на количествена натовареност, без да се изследват останалите критерии, значими за оценка на ефективността на един орган на съдебна власт и се извеждат категорични изводи, обосновани на количествена съпоставка между отделните правораздавателни органи, **които изначално са несъпоставими поради обективни и законоопределени причини.**

Въз основа на този подход, анализите за дейността на военните съдилища през периода 2016 – 2018 г. (за 2016 г. – приет от СК на ВСС⁹⁰; за 2017 и 2018 г. – приети от КСКНСС към СК на ВСС⁹¹), както и

⁸⁹ Вж. официална интернет-страница на ВСС;

⁹⁰ Вж. решение по т. 27 от Протокол № 29 от заседание на СК на ВСС от 18.07.2017 г., публикуван на официалната интернет-страница на ВСС;

⁹¹ Вж. т. 4 от Протокол № 23 от 16.10.2019 г. на Комисия „Съдебна карта, натовареност и съдебна статистика“ към СК на ВСС, публикуван на официалната интернет-страница на ВСС;

анализите за натовареността на съдилищата през периода 2016 – 2018 г., съдържат в себе си константните изводи за ниска натовареност на военните съдилища, съпоставена с окръжните и районните съдилища; преобладаващ брой частни наказателни дела; ниска правна и фактическа сложност на разглежданите дела; липса на тенденция за увеличаване на броя дела.

Без извършване на задълбочена, аналитична и обективна оценка на показателите, съдържащи се в статистическите отчети за дейността на който и да било съд, през призмата на неговата особеност, не биха могли да се изведат безспорни и градивни изводи за дейността на който и да е орган на съдебна власт.

От статистическите отчети през периода **2016 г. – 2019 г.** данните за постъпилите, подлежащи на разглеждане и свършени дела във военните съдилища са следните:

➤ **2019 г.**

За 2019 г. във военните съдилища са постъпили за разглеждане общо 591 дела⁹², от които НОХД – 90 бр. (15.23 %); НЧХД 1 бр. (0.17 %); АНД – 39 бр. (6.6 %) и ЧНД - 461 бр. (78 %), от които ЧНД – разпити – 325 бр. (54.99 %) и други ЧНД – 136 бр. (23.01 %).

Разпределението на постъплението между трите военни съдилища е следното:

В Софийския военен съд за разглеждане са постъпили 287 дела⁹³, от които НОХД – 26 бр. (9.06 %); АНД – 12 бр. (4.18 %); ЧНД – 249 бр. (86.76 %), от които разпити – 187 бр. (65.16 %) и 62 бр. други ЧНД (21.6 %).

Във Военен съд – Сливен за разглеждане са постъпили 149 дела⁹⁴, от които НОХД – 27 бр. (18.12 %); АНД – 19 бр. (12.75 %); ЧНД – 103 бр. (69.13 %), от които разпити – 54 бр. (36.24 %) и други ЧНД – 49 бр. (32.89 %).

Във Военен съд – Пловдив за разглеждане са постъпили 155 дела⁹⁵, от които НОХД – 37 бр. (23.87 %); НЧХД – 1 бр. (0.65 %); АНД – 8 бр. (5.16 %); ЧНД – 109 бр. (70.32 %), от които разпити 84 бр. (54.19 %) и други ЧНД – 25 бр. (16.13 %).

⁹² Данните са въз основа на Приложение № 19 към Обобщени статистически таблици за дейността на съдилища за 2019 г., публикувано на официалната интернет-страница на ВСС;

⁹³ Данните са въз основа на Приложение № 20 и Приложение № 21 към Обобщени статистически таблици за дейността на съдилища за 2019 г., публикувани на официалната интернет-страница на ВСС;

⁹⁴ Вж. пак там;

⁹⁵ Вж. пак там;

Общо делата за разглеждане във военните съдилища са били 630 бр.⁹⁶, от които от които НОХД – 113 бр. (17.94 %); НЧХД 4 бр. (0.63 %); АНД – 47 бр. (7.46 %) и ЧНД - 466 бр. (73.97%), от които ЧНД – разпити – 327 бр. (51.9 %) и други ЧНД – 139 бр. (22.07 %).

Разпределението на делата за разглеждане между трите военни съдилища е следното:

В Софийския военен съд общо за разглеждане са били 301 дела⁹⁷, от които НОХД – 35 бр. (11.63 %); НЧХД – 2 бр. (0.66 %); АНД – 13 бр. (4.32 %); ЧНД – 251 бр. (83.39 %), от които разпити – 187 бр. (62.13 %) и 64 бр. други ЧНД (21.26 %).

Във Военен съд – Сливен общо за разглеждане са били 160 дела⁹⁸, от които НОХД – 33 бр. (20.62 %); АНД – 24 бр. (15 %); ЧНД – 103 бр. (64.38 %), от които разпити – 54 бр. (33.75 %) и други ЧНД – 49 бр. (30.63 %).

Във Военен съд – Пловдив общо за разглеждане са били 169 дела⁹⁹, от които НОХД – 45 бр. (26.63 %); НЧХД – 2 бр. (1.18 %); АНД – 10 бр. (5.92 %); ЧНД – 112 бр. (66.27 %), от които разпити 86 бр. (50.89 %) и други ЧНД – 26 бр. (15.38 %).

През 2019 г. във военните съдилища са свършени общо 591 бр.¹⁰⁰, от които от които НОХД – 85 бр. (14.38 %); НЧХД 3 бр. (0.51 %); АНД – 43 бр. (7.28 %) и ЧНД - 460 бр. (77.83 %), от които ЧНД – разпити – 322 бр. (54.48 %) и други ЧНД – 138 бр. (23.35 %).

Разпределението на свършените дела между трите военни съдилища е следното:

В Софийския военен съд са свършени 288 дела¹⁰¹, от които НОХД – 24 бр. (8.34 %); НЧХД – 2 бр. (0.69 %); АНД – 11 бр. (3.82 %); ЧНД – 251 бр. (87.15 %), от които разпити – 187 бр. (64.93 %) и 64 бр. други ЧНД (22.22 %).

Във Военен съд – Сливен са свършени 153 дела¹⁰², от които НОХД – 29 бр. (18.95 %); НЧХД – 0 бр.; АНД – 22 бр. (14.38 %); ЧНД – 102 бр. (66.67 %), от които разпити – 54 бр. (35.29 %) и други ЧНД – 48 бр. (31.58 %).

⁹⁶ Вж. пак там;

⁹⁷ Данните са въз основа на Приложение № 19 към Обобщени статистически таблици за дейността на съдилища за 2019 г., публикувано на официалната интернет-страница на ВСС;

⁹⁸ Данните са въз основа на Приложение № 20 и Приложение № 21 към Обобщени статистически таблици за дейността на съдилища за 2019 г., публикувани на официалната интернет-страница на ВСС;

⁹⁹ Вж. пак там;

¹⁰⁰ Данните са въз основа на Приложение № 19 към Обобщени статистически таблици за дейността на съдилища за 2019 г., публикувано на официалната интернет-страница на ВСС;

¹⁰¹ Данните са въз основа на Приложение № 20 и Приложение № 21 към Обобщени статистически таблици за дейността на съдилища за 2019 г., публикувани на официалната интернет-страница на ВСС;

¹⁰² Вж. пак там;

Във Военен съд – Пловдив са свършени 150 дела¹⁰³, от които НОХД – 32 бр. (21.33 %); НЧХД – 1 бр. (0.67 %); АНД – 10 бр. (6.67 %); ЧНД – 107 бр. (71.33 %), от които разпити 81 бр. (54 %) и други ЧНД – 26 бр. (17.33 %).

➤ **2018 г.**

За 2018 г. във военните съдилища са постъпили за разглеждане общо 634 дела¹⁰⁴, от които НОХД – 80 бр. (12.62 %); НЧХД 4 бр. (0.63 %); АНД – 54 бр. (8.52 %) и ЧНД - 496 бр. (78.23 %), от които ЧНД – разпити – 214 бр. (33.75 %) и други ЧНД – 282 бр. (44.48 %).

Разпределението на постъплението между трите военни съдилища е следното:

В Софийски военен съд за разглеждане са постъпили 350 дела¹⁰⁵, от които НОХД – 30 бр. (8.57 %); НЧХД – 3 бр. (0.86 %); АНД – 14 бр. (4 %); ЧНД – 303 бр. (86.57 %), от които разпити – 65 бр. (18.57 %) и 238 бр. други ЧНД (68 %).

Във Военен съд – Сливен за разглеждане са постъпили 159 дела¹⁰⁶, от които НОХД – 28 бр. (17.61 %); НЧХД – 0 бр.; АНД – 26 бр. (16.35 %); ЧНД – 105 бр. (66.04 %), от които разпити – 85 бр. (53.46 %) и други ЧНД – 20 бр. (12.58 %).

Във Военен съд – Пловдив за разглеждане са постъпили 125 дела¹⁰⁷, от които НОХД – 22 бр. (17.6 %); НЧХД – 1 бр. (0.8 %); АНД – 14 бр. (11.2 %); ЧНД – 88 бр. (70.4 %), от които разпити 64 бр. (51.2 %) и други ЧНД – 24 бр. (19.2 %).

Общо делата за разглеждане във военните съдилища са били 681 бр.¹⁰⁸, от които от които НОХД – 110 бр. (16.15 %); НЧХД 7 бр. (1.03 %); АНД – 62 бр. (9.1 %) и ЧНД - 502 бр. (73.72%), от които ЧНД – разпити – 219 бр. (32.16 %) и други ЧНД – 283 бр. (41.56 %).

Разпределението на делата за разглеждане между трите военни съдилища е следното:

¹⁰³ Вж. пак там;

¹⁰⁴ Вж. Приложение № 1 и Приложение № 19 – Отчет за дейността на Военните съдилища за 12 месеца на 2018 г. – към Обобщени статистически таблици за дейността на съдилищата за 2018 г., публикувани на официалната интернет-страница на ВСС;

¹⁰⁵ Вж. Приложение № 20 и № 21 към Обобщени статистически таблици за дейността на съдилищата за 2018 г., публикувани на официалната интернет-страница на ВСС;

¹⁰⁶ Вж. пак там;

¹⁰⁷ Вж. пак там;

¹⁰⁸ Вж. Приложение № 1 и Приложение № 19 – Отчет за дейността на Военните съдилища за 12 месеца на 2018 г. – към Обобщени статистически таблици за дейността на съдилищата за 2018 г., публикувани на официалната интернет-страница на ВСС;

В Софийския военен съд общо за разглеждане са били 361 дела¹⁰⁹, от които НОХД – 39 бр. (10.8 %); НЧХД – 4 бр. (1.11 %); АНД – 14 бр. (3.88 %); ЧНД – 304 бр. (84.21 %), от които разпити – 65 бр. (18.01 %) и 239 бр. други ЧНД (66.2 %).

Във Военен съд – Сливен общо за разглеждане са били 173 дела¹¹⁰, от които НОХД – 36 бр. (20.81 %); НЧХД – 0 бр.; АНД – 32 бр. (18.5 %); ЧНД – 105 бр. (60.69 %), от които разпити – 85 бр. (49.13 %) и други ЧНД – 20 бр. (11.56 %).

Във Военен съд – Пловдив общо за разглеждане са били 147 дела¹¹¹, от които НОХД – 35 бр. (23.81 %); НЧХД – 3 бр. (2.04 %); АНД – 16 бр. (10.88 %); ЧНД – 93 бр. (63.27 %), от които разпити 69 бр. (46.94 %) и други ЧНД – 24 бр. (16.33 %).

През 2017 г. във военните съдилища са свършени общо 642 бр.¹¹², от които от които НОХД – 87 бр. (13.55 %); НЧХД 4 бр. (0.62 %); АНД – 54 бр. (8.41 %) и ЧНД - 497 бр. (77.41 %), от които ЧНД – разпити – 217 бр. (33.8 %) и други ЧНД – 280 бр. (43.61 %).

Разпределението на свършените дела между трите военни съдилища е следното:

В Софийския военен съд са свършени 347 дела¹¹³, от които НОХД – 30 бр. (8.65 %); НЧХД – 2 бр. (0.58 %); АНД – 13 бр. (3.75 %); ЧНД – 302 бр. (87.03 %), от които разпити – 65 бр. (18.73 %) и 237 бр. други ЧНД (68.3 %).

Във Военен съд – Сливен са свършени 162 дела¹¹⁴, от които НОХД – 30 бр. (18.52 %); НЧХД – 0 бр.; АНД – 27 бр. (16.67 %); ЧНД – 105 бр. (64.81 %), от които разпити – 85 бр. (52.47 %) и други ЧНД – 20 бр. (12.34 %).

Във Военен съд – Пловдив са свършени 133 дела¹¹⁵, от които НОХД – 27 бр. (18.1 %); НЧХД – 2 бр. (1.5 %); АНД – 14 бр. (10.53 %); ЧНД – 90 бр. (67.67 %), от които разпити 67 бр. (50.37 %) и други ЧНД – 23 бр. (17.3 %).

¹⁰⁹ Вж. Приложение № 19 – Отчет за дейността на Военните съдилища за 12 месеца на 2018 г., Приложение № 20 и № 21 към Обобщени статистически таблици за дейността на съдилищата за 2018 г., публикувани на официалната интернет-страница на ВСС;

¹¹⁰ Вж. пак там;

¹¹¹ Вж. пак там;

¹¹² Вж. Приложение № 19 – Отчет за дейността на Военните съдилища за 12 месеца на 2018 г. – към Обобщени статистически таблици за дейността на съдилищата за 2018 г., публикувани на официалната интернет-страница на ВСС;

¹¹³ Вж. Приложение № 19 – Отчет за дейността на Военните съдилища за 12 месеца на 2018 г., Приложение № 20 и № 21 към Обобщени статистически таблици за дейността на съдилищата за 2018 г., публикувани на официалната интернет-страница на ВСС;

¹¹⁴ Вж. пак там;

¹¹⁵ Вж. пак там;

➤ **2017 г.**

За 2017 г. във военните съдилища са постъпили за разглеждане общо 600 дела¹¹⁶, от които НОХД – 100 бр. (16.67 %); НЧХД 9 бр. (1.5 %); АНД – 41 бр. (6.83 %) и ЧНД - 450 бр. (75 %), от които ЧНД – разпити – 287 бр. (47.83 %) и други ЧНД – 163 бр. (27.17 %).

Разпределението на постъплението между трите военни съдилища е следното:

В Софийския военен съд за разглеждане са постъпили 251 дела¹¹⁷, от които НОХД – 25 бр. (9.96 %); НЧХД – 2 бр. (0.8 %); АНД – 9 бр. (3.58 %); ЧНД – 215 бр. (85.66 %), от които разпити – 122 бр. (48.61 %) и 93 бр. други ЧНД (37.05 %).

Във Военен съд – Сливен за разглеждане са постъпили 140 дела¹¹⁸, от които НОХД – 36 бр. (25.71 %); НЧХД – 2 бр. (1.43 %); АНД – 20 бр. (14.28 %); ЧНД – 82 бр. (58.58 %), от които разпити – 34 бр. (24.29 %) и други ЧНД – 48 бр. (34.29 %).

Във Военен съд – Пловдив за разглеждане са постъпили 209 дела¹¹⁹, от които НОХД – 39 бр. (18.66 %); НЧХД – 5 бр. (2.39 %); АНД – 12 бр. (5.74 %); ЧНД – 153 бр. (73.21 %), от които разпити 131 бр. (62.68 %) и други ЧНД – 22 бр. (10.53 %).

Общо делата за разглеждане във военните съдилища са били 646 бр.¹²⁰, от които от които НОХД – 126 бр. (19.5 %); НЧХД 9 бр. (1.39 %); АНД – 50 бр. (7.75 %) и ЧНД - 461 бр. (71.36%), от които ЧНД – разпити – 297 бр. (45.97 %) и други ЧНД – 164 бр. (25.39 %).

Разпределението на делата за разглеждане между трите военни съдилища е следното:

В Софийски военен съд общо за разглеждане са били 262 дела¹²¹, от които НОХД – 35 бр. (13.36 %); НЧХД – 2 бр. (0.76 %); АНД – 10 бр. (3.82 %); ЧНД – 215 бр. (82.06 %), от които разпити – 122 бр. (46.56 %) и 93 бр. други ЧНД (35.5 %).

Във Военен съд – Сливен общо за разглеждане са били 152 дела¹²², от които НОХД – 40 бр. (26.32 %); НЧХД – 2 бр. (1.31 %); АНД – 25 бр.

¹¹⁶ Вж. Приложение № 1 и Приложение № 19 – Отчет за дейността на Военните съдилища за 12 месеца на 2017 г. – към Обобщени статистически таблици за дейността на съдилищата за 2017 г., публикувани на официалната интернет-страница на ВСС;

¹¹⁷ Вж. Приложение № 20 и № 21 към Обобщени статистически таблици за дейността на съдилищата за 2017 г., публикувани на официалната интернет-страница на ВСС;

¹¹⁸ Вж. пак там;

¹¹⁹ Вж. пак там;

¹²⁰ Вж. Приложение № 1 и Приложение № 19 – Отчет за дейността на Военните съдилища за 12 месеца на 2017 г. – към Обобщени статистически таблици за дейността на съдилищата за 2017 г., публикувани на официалната интернет-страница на ВСС;

¹²¹ Вж. Приложение № 19 – Отчет за дейността на Военните съдилища за 12 месеца на 2017 г., Приложение № 20 и № 21 към Обобщени статистически таблици за дейността на съдилищата за 2017 г., публикувани на официалната интернет-страница на ВСС;

¹²² Вж. пак там;

(16.45 %); ЧНД – 85 бр. (55.92 %), от които разпити – 36 бр. (23.68 %) и други ЧНД – 49 бр. (23.68 %).

Във Военен съд – Пловдив общо за разглеждане са били 232 дела¹²³, от които НОХД – 51 бр. (21.98 %); НЧХД – 5 бр. (2.15 %); АНД – 15 бр. (6.47 %); ЧНД – 161 бр. (69.4 %), от които разпити 139 бр. (59.92 %) и други ЧНД – 22 бр. (9.48 %).

През 2017 г. във военните съдилища са свършени общо 599 бр.¹²⁴, от които от които НОХД – 96 бр. (16.03 %); НЧХД 6 бр. (1 %); АНД – 42 бр. (7.01 %) и ЧНД - 455 бр. (75.96 %), от които ЧНД – разпити – 292 бр. (48.75 %) и други ЧНД – 163 бр. (27.21 %).

Разпределението на свършените дела между трите военни съдилища е следното:

В Софийския военен съд са свършени 251 дела¹²⁵, от които НОХД – 26 бр. (10.36 %); НЧХД – 1 бр. (0.4 %); АНД – 10 бр. (3.98 %); ЧНД – 214 бр. (85.26 %), от които разпити – 122 бр. (48.61 %) и 92 бр. други ЧНД (36.65 %).

Във Военен съд – Сливен са свършени 138 дела¹²⁶, от които НОХД – 32 бр. (23.19 %); НЧХД – 2 бр. (1.45 %); АНД – 19 бр. (13.77 %); ЧНД – 85 бр. (61.59 %), от които разпити – 36 бр. (26.09 %) и други ЧНД – 49 бр. (35.51 %).

Във Военен съд – Пловдив са свършени 210 дела¹²⁷, от които НОХД – 38 бр. (18.1 %); НЧХД – 3 бр. (1.42 %); АНД – 13 бр. (6.19 %); ЧНД – 156 бр. (74.29 %), от които разпити 134 бр. (63.81 %) и други ЧНД – 22 бр. (10.48 %).

➤ 2016 г.

За 2016 г. във военните съдилища са постъпили за разглеждане общо 802 дела¹²⁸, от които НОХД – 150 бр. (18.70 %); НЧХД 2 бр. (0.25 %); АНД – 53 бр. (6.61 %) и ЧНД - 606 бр. (74.44 %), от които ЧНД – разпити – 456 бр. (56.86 %) и други ЧНД – 141 бр. (17.58 %).

Разпределението на постъплението между трите военни съдилища е следното:

¹²³ Вж. пак там;

¹²⁴ Вж. Приложение № 19 – Отчет за дейността на Военните съдилища за 12 месеца на 2016 г. – към Обобщени статистически таблици за дейността на съдилищата за 2016 г., публикувани на официалната интернет-страница на ВСС;

¹²⁵ Вж. Приложение № 19 – Отчет за дейността на Военните съдилища за 12 месеца на 2017 г., Приложение № 20 и № 21 към Обобщени статистически таблици за дейността на съдилищата за 2017 г., публикувани на официалната интернет-страница на ВСС;

¹²⁶ Вж. пак там;

¹²⁷ Вж. пак там;

¹²⁸ Приложение № 19 – Отчет за дейността на Военните съдилища за 12 месеца на 2016 г. – към Обобщени статистически таблици за дейността на съдилищата за 2016 г., публикувани на официалната интернет-страница на ВСС;

В Софийския военен съд за разглеждане са постъпили 331 дела¹²⁹, от които НОХД – 52 бр. (15.71 %); НЧХД – 1 бр. (0.3 %); АНД – 12 бр. (3.63 %); ЧНД – 266 бр. (80.36 %), от които разпити – 209 бр. (63.14 %) и 57 бр. други ЧНД (17.22 %).

Във Военен съд – Сливен за разглеждане са постъпили 147 дела¹³⁰, от които НОХД – 37 бр. (25.17 %); НЧХД – 0 бр.; АНД – 11 бр. (7.48 %); ЧНД – 99 бр. (67.35 %), от които разпити – 40 бр. (27.21 %) и други ЧНД – 59 бр. (40.14 %).

Във Военен съд – Пловдив за разглеждане са постъпили 324 дела¹³¹, от които НОХД – 61 бр. (18.83 %); НЧХД – 1 бр. (0.31 %); АНД – 30 бр. (9.26 %); ЧНД – 232 бр. (71.60 %), от които разпити 207 бр. (63.89 %) и други ЧНД – 25 бр. (7.71 %).

Общо делата за разглеждане във военните съдилища са били 858 бр.¹³², от които от които НОХД – 190 бр. (22.14 %); НЧХД 6 бр. (0.7 %); АНД – 63 бр. (7.34 %) и ЧНД - 599 бр. (69.81%), от които ЧНД – разпити – 456 бр. (53.15 %) и други ЧНД – 143 бр. (16.67 %).

Разпределението на делата за разглеждане между трите военни съдилища е следното:

В Софийския военен съд общо за разглеждане са били 345 дела¹³³, от които НОХД – 61 бр. (17.68 %); НЧХД – 4 бр. (1.16 %); АНД – 13 бр. (3.77 %); ЧНД – 267 бр. (77.39 %), от които разпити – 209 бр. (60.58 %) и 58 бр. други ЧНД (16.81 %).

Във Военен съд – Сливен общо за разглеждане са били 164 дела¹³⁴, от които НОХД – 50 бр. (30.49 %); НЧХД – 0 бр.; АНД – 14 бр. (8.54 %); ЧНД – 100 бр. (60.98 %), от които разпити – 40 бр. (24.39 %) и други ЧНД – 60 бр. (36.59 %).

Във Военен съд – Пловдив общо за разглеждане са били 349 дела¹³⁵, от които НОХД – 79 бр. (22.64 %); НЧХД – 2 бр. (0.57 %); АНД – 36 бр. (10.32 %); ЧНД – 232 бр. (66.47 %), от които разпити 207 бр. (59.31 %) и други ЧНД – 25 бр. (7.16 %).

¹²⁹ Вж. Приложение № 20 и № 21 към Обобщени статистически таблици за дейността на съдилищата за 2016 г., публикувани на официалната интернет-страница на ВСС;

¹³⁰ Вж. пак там;

¹³¹ Вж. пак там;

¹³² Вж. Приложение № 19 – Отчет за дейността на Военните съдилища за 12 месеца на 2016 г. – към Обобщени статистически таблици за дейността на съдилищата за 2016 г., публикувани на официалната интернет-страница на ВСС;

¹³³ Вж. Приложение № 19 – Отчет за дейността на Военните съдилища за 12 месеца на 2016 г., Приложение № 20 и № 21 към Обобщени статистически таблици за дейността на съдилищата за 2016 г., публикувани на официалната интернет-страница на ВСС;

¹³⁴ Вж. пак там;

¹³⁵ Вж. пак там;

През 2016 г. във военните съдилища са свършени общо 812 бр.¹³⁶, от които от които НОХД – 164 бр. (20.2 %); НЧХД 6 бр. (0.74 %); АНД – 54 бр. (6.65 %) и ЧНД - 588 бр. (42.41%), от които ЧНД – разпити – 446 бр. (54.93 %) и други ЧНД – 142 бр. (17.49 %).

Разпределението на свършените дела между трите военни съдилища е следното:

В Софийския военен съд са свършени 334 дела¹³⁷, от които НОХД – 51 бр. (15.29 %); НЧХД – 4 бр. (1.2 %); АНД – 12 бр. (3.59 %); ЧНД – 267 бр. (79.94 %), от които разпити – 209 бр. (62.57 %) и 58 бр. други ЧНД (17.37 %).

Във Военен съд – Сливен са свършени 152 дела¹³⁸, от които НОХД – 46 бр. (30.26 %); НЧХД – 0 бр.; АНД – 9 бр. (5.92 %); ЧНД – 100 бр. (65.79 %), от които разпити – 40 бр. (26.32 %) и други ЧНД – 60 бр. (39.47 %).

Във Военен съд – Пловдив са свършени 326 дела¹³⁹, от които НОХД – 67 бр. (20.55 %); НЧХД – 2 бр. (0.61 %); АНД – 36 бр. (11.04 %); ЧНД – 232 бр. (71.17 %), от които разпити 207 бр. (63.5 %) и други ЧНД – 25 бр. (7.67 %).

Във военните съдилища делата се образуват при спазване на нормативните изисквания на Правилника за администрацията на съдилищата (ПАС).

В анализите за дейността на военните съдилища през годините, както и в публичните изявления на някои от членовете на СК на ВСС, изразени и на заседания на колегията, се е поддържала тезата, че са образувани множество частни наказателни дела, включително и по едно и също досъдебно производство, и по този начин се навеждат внушения за незаконосъобразност в дейността по образуване на делата и „изкуствено“ увеличаване на бройки. При изследване на нормативната уредба обаче, следва да се има предвид, че **образуването на частни наказателни дела е уредено в Правилника за администрацията на съдилищата (ПАС) и в чл. 80, ал. 1, т. 1, в. „в“ от ПАС** изрично са уредени случаите, в които се образуват те. При наличие на постъпило искане от орган на досъдебното производство или друго, посочено в НПК, лице, имащо право да отправи

¹³⁶ Вж. Приложение № 19 – Отчет за дейността на Военните съдилища за 12 месеца на 2016 г. – към Обобщени статистически таблици за дейността на съдилищата за 2016 г., публикувани на официалната интернет-страница на ВСС;

¹³⁷ Вж. Приложение № 19 – Отчет за дейността на Военните съдилища за 12 месеца на 2016 г., Приложение № 20 и № 21 към Обобщени статистически таблици за дейността на съдилищата за 2016 г., публикувани на официалната интернет-страница на ВСС;

¹³⁸ Вж. пак там;

¹³⁹ Вж. пак там;

такова искане, съдилищата са длъжни да образуват частно наказателно дело, независимо че може да се отнася до едно и също досъдебно производство. Такава е практиката във всички районни, окръжни и военни съдилища и в Специализирания наказателен съд.

Подобни необосновани констатации и внушения се правят и относно образуването на дело под нов номер, в случай на предходно прекратяване на съдебното производство и връщане на прокурора, както и в случаите на връщане на делото от въззивната на първа инстанция или от касационната инстанция на въззивната. Разпоредбата на **чл. 80, ал. 6 от ПАС** е категорична и според нея, **когато делото е върнато за ново разглеждане от друг състав на същия съд, то се образува под нов номер**, както и разпоредбата на **чл. 80, ал. 8 от ПАС**, по силата на който **повторно внесено в съда дело след прекратяване на съдебното производство, в хипотезите на чл. 42, ал. 2 НПК (определяне на подсъдност) и на чл. 249 НПК (връщане на делото на прокурора от съдията-докладчик), чл. 288, т. 1 НПК (прекратяване на съдебното производство и изпращане на делото на съответния прокурор), се образува под нов номер и се възлага за разглеждане на първоначалния съдия-докладчик**. Такава е практиката във всички районни, окръжни и военни съдилища, в Специализирания наказателен съд, както и във всички апелативни съдилища. Бройката на тези дела се отчитат в графа 2а от Приложение № 19 и графа 3 от Приложение № 20 към Обобщените статистически таблици за дейността на съдилищата – за военните съдилища и в графи 2а и 2б от Приложение 30 към Обобщените статистически таблици за дейността на съдилищата – за окръжните съдилища.

Администрирането на образуването на делата е обект на изрична проверка както от ИВСС към ВСС, така и на апелативните съдилища. През 2017 г. са извършени проверки на военните съдилища от ИВСС към ВСС и **не са констатирани случаи на незаконосъобразно образуване на дело**.

С оглед **изключителната важност** на решенията, които предстои да вземе Съдийската колегия на Висшия съдебен съвет, а на по-късен етап и Пленума на ВСС, тъй като се поставят въпроси, които засягат не само териториалната и местна подсъдност на разглежданите от военните съдилища дела, човешкия ресурс, материалната база и много други фактори, следва да бъде представено на вниманието един различен прочит

на дейността на военните съдилища, който да отразява следните параметри:

- относителното дялово разпределение на видове дела за разглеждане във военните съдилища и съпоставка с окръжните съдилища в страната;
- относителното дялово разпределение на видове свършени дела и съпоставка с окръжните съдилища в страната;
- натовареност по щат на наказателните съдии към всичко дела за разглеждане и към всичко свършени дела; съпоставка на военните магистрати с магистратите в наказателните отделения на окръжните съдилища само по видове наказателни дела;
- действителна натовареност към всичко наказателни дела за разглеждане и всичко свършени наказателни дела.

За да бъде изготвен обективен анализ военните съдилища трябва да бъдат анализирани по **ДВА** признака:

- ✓ първият признак е **НИВО** на съответния съд (*окръжен*);
- ✓ вторият признак е **СПЕЦИАЛИЗАЦИЯ** на съдилища и магистрати по материя (*граждански, административни, военни, специализиран*).

Без да се преповтарят установени и известни статистически данни, следва да се предложи един кратък анализ на натовареността на военните съдилища, съпоставен с останалите съдилища. В конкретния случай, на основание **чл. 95, ал.2 от ЗСВ военният съд е приравнен на окръжен съд**. Следователно, може да бъде съпоставян единствено с окръжните съдилища и то не изцяло. Другите съдилища с които могат да бъдат сравнявани военните съдилища са СпНС, който съгласно чл. 100а, ал.2 от НПК също е приравнен на окръжен съд и седалището му е в София. Освен това, съгласно чл. 88 от ЗСВ в София има градски съд с правомощия на окръжен.

В тази връзка, не би могло да бъде споделено виждането, че предвид предмета на делото, по правилата на общата подсъдност по чл. 35, ал. 1 и ал. 2 НПК, при което съответния вид дело е последно на районен съд, то военните съдилища следва да се съпоставят с районни съдилища. Предвид **нормата на чл. 396 от НПК делото е подсъдно на военен съд и правно**

необосновано е да се твърди, че е подсъдно на районен съд и съответно военните съдилища да се сравняват с районни съдилища.

Изложените по-горе данни за общия брой дела, постъпили и разгледани през периода 2016 – 2019 г., **отчетени единствено на база количествен показател (брой постъпили и приключени дела), определят натовареността на военните съдилища, съпоставена с натовареността на общите съдилища, като ниска.** Но тя не може да бъде друга, отчитайки спецификата на военните съдилища от една страна като специализирани органи на съдебна власт и от друга – органи от силите от системата за национална сигурност на Република България (§ 1, т. 1в от ДР на ЗОВСРБ).

Съдът не е орган, който да инициира ангажираността си, той не може да произвежда делата си – това зависи от много и различни фактори. На първо място – законорегламентираната родова и местна подсъдност, чието определяне не е прерогатив на съдебната власт, а още по-малко на съда. Именно този фактор, зависещ изцяло от законодателната власт, обуславя следващите фактори, влияещи върху натовареността на един орган на съдебна власт.

Както вече беше отбелязано, военните съдилища разглеждат и решават, като **първоинстанционни специализирани наказателни съдилища**, дела за престъпления, извършени от категории лица, изрично изброени в чл. 396, ал. 1 НПК; за престъпления, извършени от субектите по 396, ал. 1 НПК, в осъществяването на които са участвали и граждански лица; за престъпления, подсъдни на Специализирания наказателен съд, когато в извършването им са участвали лица по чл. 396, ал. 1 от НПК (чл. 411а, ал. 7 НПК) и са извършени териториално в обсега на придадената им местна подсъдност, като Софийският военен съд разглежда и решава и дела за престъпления, извършени от военнослужещи от въоръжените сили и от служещи в Министерството на вътрешните работи, които участват в международни военни или полицейски мисии в чужбина (чл. 37, ал. 3 НПК).

Определящите родовата подсъдност **субекти на престъпленията са законодателно определени, дефинирани и структурно различни от тези, подсъдни както на общите съдилища, така и на Специализирания наказателен съд.** Числеността им е ограничена и

следва числеността на тези ведомства. В основната си част това са военнослужещи, за които има сравнително висок образователен ценз, изначални и законоопределени критерии за съвместимост, сред които е и липсата на осъждане за умишлено престъпление, независимо от реабилитацията, поради което субективните криминогенни фактори са незначителни.

Поради това е некоректно и необосновано натовареността на магистратите, респ. общата натовареност на военните съдилища, изчислена на количествен показател, да се съпоставя и изследва с общите съдилища (окръжни и/или районни) или с тази на Специализирания наказателен съд.

Доколкото през годините е правено единствено това, то се налага да бъдат сравнени по показатели, които са относително съпоставими както за общите, така и за военните съдилища.

При преценка на анализа на натовареността на военните съдилища следва да се има предвид, че те са **специализирани първоинстанционни съдилища с ограничена подсъдност**. Като такива, същите могат да разглеждат следните **4 групи дела**: първоинстанционни наказателни дела; първоинстанционни наказателни дела от частен характер, първоинстанционни административно-наказателни дела и първоинстанционни частни наказателни дела. За разлика от общите окръжни съдилища, които могат да разглеждат **7 групи дела**: първоинстанционни наказателни дела; въззивни наказателни дела, въззивни наказателни дела от частен характер, административно-наказателен характер дела, частни наказателни дела I инстанция; частни наказателни дела II инстанция, дела за касационна отмяна по чл. 63 и 70 от ЗАНН.

Макар военните съдилища, с оглед тяхната специална компетентност, да са несъпоставими с останалите съдебни органи, доколкото именно сравняването на количествени параметри се ползва както от КСКНСС към СК на ВСС, така и от ВСС, то разумният подход при съпоставяне следва да бъде **по видове дела** между военните съдилища и окръжните съдилища в страната (без включване на въззивните наказателни дела).

Съгласно статистическите отчети на съдилищата за дейността на съдилищата за **2019 г. и 2018 г.**¹⁴⁰ по видове дела към общия брой дела за разглеждане съотношението е следното:

- ✓ Военните съдилища разглеждат 5 вида дела, а именно:
 - **НОХД – 18 %** от общия брой дела (113 дела) за 2019 г. и **16 %** от общия брой дела (110 дела) за 2018 г.;
 - **НЧХД – 1%** от общия брой дела (4 дела) за 2019 г. и **1%** (7 дела) за 2018 г.;
 - дела по 78а НК – **7 %** от общия брой дела (47 дела) за 2019 г. и **9 %** (62 дела) за 2018 г.;
 - **ЧНД (разпити) - 52 %** от общия брой дела (327 дела) за 2019 г. и **32%** (219 дела) за 2018 г. и
 - **ЧНД (други) - 22 %** от общия брой дела (139 дела) за 2019 г. и **42 %** (283 дела) за 2018 г.
- ✓ Окръжните съдилища разглеждат 13 вида дела, а именно:
 - граждански дела I инстанция – **14 %** от общия брой дела (14877 дела) за 2019 г. и **15 %** (15931 дела) за 2018 г.;
 - частни граждански дела I инстанция (без ЖБ) – **2 %** от общия брой дела (2110 дела) за 2019 г. и **2 %** (2187 дела) за 2018 г.;
 - жалби за бавност – под **1 %** от общия брой дела (133 дела) за 2019 г. и под **1 %** (149 дела) за 2018 г.;
 - въззивни граждански дела - **26 %** от общия брой дела (28 260 дела) за 2019 г. и **24 %** (25543 дела) за 2018 г.;
 - частни граждански дела II инстанция - **13 %** от общия брой дела (14615 дела) за 2019 г. и **12 %** (13333 дела) за 2018 г.;
 - търговски дела – **13 %** от общия брой дела (14749 дела) за 2019 г. и **13 %** (14158 дела) за 2018 г. ;
 - фирмени дела - **1 %** от общия брой дела (916 дела) за 2019 г. и **1 %** (802 дела) за 2018 г. ;
 - **НОХД – 3 %** от общия брой дела (3626 дела) за 2019 г. и **3 %** (3525 дела) за 2018 г.;
 - **ЧНД I инстанция – 18 %** от общия брой дела (19714 дела) за 2019 г. и **19 %** (20003 дела) за 2018 г. ;
 - **ЧНД разпити – 2 %** от общия брой дела (1875 дела) за 2019 г. и **2 %** (1853 дела) за 2018 г.;

¹⁴⁰ Използвани са данни от Обобщените статистически данни за дейността на съдилищата за 2018 г. и за 2019 г., публикувани на официалната интернет-страницата на ВСС;

- ВНД – **4 %** от общия брой дела (4653 дела) за 2019 г. и **5 %** (5136 дела) за 2018г.;
- ЧНД II инстанция - **4 %** от общия брой дела (4583 дела) за 2019 г. и **4 %** (4754 дела) за 2018 г. и
- АНД – под **1 %** от общия брой дела (110 дела) за 2019 г. и под **1 %** (145 дела) за 2018 г.

Анализът на представените данни сочи, че във **военните съдилища**, съобразно законово предвидената им компетентност, се разглеждат **18 % НОХД от общия брой дела за разглеждане** през статистически отчетната 2019 г. и **16 %** от общия брой дела за разглеждане през 2018 г. Същевременно, в Приложение № 39 от статистическите отчети на дейността на съдилищата през 2019 г. и Приложение № 39 от статистическите отчети на дейността на съдилищата през 2018 г., освен 27-те окръжни съдилища в страната (ОС - София, ОС- Благоевград, ОС – Бургас, ОС- Варна, ОС – Велико Търново, ОС- Видин, ОС – Враца, ОС – Габрово, ОС – Кюстендил, ОС – Кърджали, ОС – Ловеч, ОС – Монтана, ОС – Пазарджик, ОС – Перник, ОС – Плевен, ОС – Пловдив, ОС – Разград, ОС – Русе, ОС – Силистра, ОС – Сливен, ОС – Смолян, ОС – Стара Загора, ОС – Добрич, ОС – Търговище, ОС – Хасково, ОС – Шумен, ОС – Ямбол), в разчетите са включени статистическите данни за делата, разглеждани от Софийски градски съд и делата, разглеждани от Специализирания наказателен съд¹⁴¹.

Военните съдилища са изведени със самостоятелни таблици.

Наказателните общ характер дела са водещи при разглеждане от военните съдилища, от СпНС, наказателните отделения на окръжните съдилища и на СГС. Ето защо, следва да бъде представен и различен прочит на статистиката, представяна многократно под формата на анализи от 2013 г. до настоящия момент спрямо военното правораздаване и изводи, които в голяма част са некоректни. В този смисъл, съществено значение има анализът на **дяловото разпределение на дела** по видове съдилища за 2019 и 2018 г.¹⁴², както следва:

- Военните съдилища в страната разглеждат **18 % първоинстанционни НОХД** от общия брой дела за разглеждане в съда

¹⁴¹ Така е и за предходните отчетни години – 2014 г. – 2017 г.;

¹⁴² Вж. Приложение № 24, Приложение № 25, Приложение № 53, Приложение № 54 и Приложение № 106 от отчетите на статистическите данни за дейността на съдилищата през 2019 г. и 2018 г., публикувани на сайта на ВСС;

или 14 % от общия брой свършени дела за 2019 г. и **16 % първоинстанционни НОХД** от общия брой дела за разглеждане в съда или 13 % от общия брой свършени дела за 2018 г.;

- Окръжните съдилища в страната (с включени СГС и СпНС) разглеждат **3 % първоинстанционни НОХД** от общия брой дела за разглеждане в съда или 3 % от общия брой свършени дела както за 2019 г., така и за 2018 г. **Въззивните наказателни дела**, в дяловото разпределение по видове дела, е **5 %** от общия брой дела за разглеждане и също **4 %** от общия брой свършени дела за 2019 г. и **5 %** за 2018 г.

- За 2019 г. и 2018 г. районните съдилища в областните центрове разглеждат **5 % първоинстанционни НОХД** от общия брой дела за разглеждане в съда и **5%** първоинстанционни НОХД от общия брой дела за разглеждане в съда.

Следва да се има предвид, че по-малкият БРОЙ постъпления на наказателни дела във военните съдилища, като следствие на строго ограничената им подсъдност по НПК, в **процентно отношение** по видовете дела и равнопоставени с окръжните съдилища само към разглеждани първоинстанционни наказателни дела, а именно НОХД, НЧХД, дела по 78а НК, ЧНД (разпити) и ЧНД (други), **не се различава** съществено от дейността на останалите органи. **Фрапиращата разлика в цифровата статистика на БРОЙ ДЕЛА в различните съдебни органи е обусловена от броя на разглежданите граждански дела в съдилищата, което оказва влияние върху общата натовареност на магистратите.**

Следва да бъде отбелязано, че в окръжните съдилища **гражданските дела съставляват 69 %** от общо постъпление и разглеждане на дела през 2019 г. и **67 %** - през 2018 г., докато **наказателните дела съставляват 31 %** от делата за 2019 г. и **33 %** за 2018 г. от общото постъпление на дела в съдилищата, включително въззивните производства¹⁴³.

За сравнение – в районните съдилища се разглеждат **12 (дванадесет) вида дела** – граждански, производства по чл. 310 ГПК, административни производства по ЗСПЗЗ и ЗВГЗГФ; частни граждански дела; дела по чл. 410 и чл. 417 от ГПК; други граждански дела; НОХД, НДЧХ, дела по 78А,

¹⁴³ Данните са изведени от Приложение № 30 към Обобщени статистически таблици за дейността на съдилищата за 2019 г., публикувани на официалната интернет страница на ВСС;

ЧНД, ЧНД (разпити) и административно-наказателни дела. В районните съдилища в областните центрове **гражданските дела** съставляват **75 %** от общо разглежданите дела за 2019 г. и **74 %** от тези за 2018 г., докато **наказателните дела** съставляват **25 %** от делата за разглеждане през 2019 г. и **26 %** от тези за 2018 г.¹⁴⁴

Изложеното съотношение е установено и изложено още в Доклада за значението на районните съдилища в структурата на съдебната система, приет от ВСС с решение по Протокол № 40/15.07.2015 г., а именно, че за периода 2010 г. - 2014 г. в районните съдилища са разгледани средно годишно 530 356 дела, от които 373 658 бр. (**70,45 %**) **граждански дела** и 156 698 бр. (**29,55 %**) **наказателни дела**.

Във военните съдилища **не се разглеждат** граждански дела, фирмени дела, търговски дела, административни дела, трудови дела. Няма въззивни дела и обособени въззивни съдебни състави, тъй като **военните съдилища са първоинстанционни**. Не се разглеждат жалби за бавност. Всичко това е облечено в законовата рамка на специалната подсъдност и компетентността на военно-правораздавателните органи.

При анализ на натовареността на съдилищата, следва да бъде отчетено и обстоятелството, че в Обобщените статистически таблици за дейността на съдилищата, в общи приложения досежно дейността на окръжните съдилища, са включени и СГС, както и СпНС, който е специализиран съд. Същевременно, както бе отбелязано по-горе, военните съдилища, са изведени в самостоятелни таблици – приложения и дейността им се разглежда отделно от цялостната система на окръжни и приравнени на окръжни съдилища.

При анализ на данните, изложени в Обобщените статистически таблици за дейността на съдилищата през 2016 – 2019 години, може да се установи, че значителна част от наказателните дела, образувани и разглеждани в системата от съдебни органи на равнище окръжни съдилища, са постъпили, разглеждани и свършени от наказателното отделение на СГС и СпНС, което произтича от тяхната компетентност. Така може да бъде установено, че за 2019 г. в СГС и СпНС са постъпили

¹⁴⁴ Данните са изведени от Приложение № 63 към Обобщени статистически таблици за дейността на съдилищата за 2019 г., публикувани на официалната интернет страница на ВСС;

над 42 % от наказателните дела, подсъдни на окръжни съдилища; за 2018 г. този процент е над 41; за 2017 г. – 39 % и 38 % - за 2016 г.¹⁴⁵.

Както бе отбелязано по-горе, законодателят е предвидил ограничена компетентност на **военните съдилища** с роля в националната сигурност и отбрана, поради което определената в чл. 396 от НПК подсъдност, спрямо субекта на престъпление, на образуване и разглеждане подлежат **само 5 (пет) вида дела**. Ето защо не следва да се очаква натовареността на военните съдилища да бъде коректив да общите съдилища в страната.

В този смисъл, разгледана по видове дела, съдопроизводствената дейност на военните съдилища, осъществявана единствено от наказателни съдии, съпоставени **при еднакви и равни условия на анализ**, сочат на извод, че за всички разглеждани НОХД през отчетните 2019 - 2016 години военните съдилища са следвани от доста окръжни съдилища в страната.

▪ **Натовареност спрямо постъпилите наказателни дела от общ характер; натовареност спрямо подлежащите за разглеждане и свършените наказателни дела от общ характер**

➤ За **2019 г.** във военните съдилища са постъпили за разглеждане 90 бр. НОХД, или **15.23 %** от общо постъпилите дела; всичко за разглеждане са били 113 НОХД, което съставлява **17.94 %** от делата на производство, и са свършени 85 НОХД, което е **14.38 %** от делата на производство. Съдиите по щат са били 14, като натовареността по щат спрямо постъпилите НОХД възлиза на 0.54 бр.; спрямо НОХД на производство – 0.67 бр. и спрямо свършените НОХД – 0.51 НОХД средномесечно. Отработените човекомесеци са 148, поради което **действителната месечна натовареност на военен съдия спрямо постъпилите НОХД е 0.61 бр. средномесечно, спрямо НОХД за разглеждане – 0.76 бр. и спрямо свършените НОХД – 0.57 бр¹⁴⁶.**

За съпоставка – за 2019 г. в окръжните съдилища (вкл. СГС и СпНС) са постъпили за разглеждане 2690 НОХД, което съставлява **8.41 %** от

¹⁴⁵ В този смисъл, е и констатацията от Анализа за натовареността на съдилищата за 2017 г., изготвен на база обобщените статистически данни за дейността на съдилищата, приет с решение на Съдийската колегия на ВСС по Протокол № 17/29.05.2018 г., че *“Натовареността на СпНС и СГС е в пъти по-висока от натовареността на останалите окръжни съдилища. Получената средна стойност за нивото, включвайки и тях, ще бъде значително повлияна от данните им, което ще доведе до получаването на средно аритметична, нехарактерна нито за тях, нито за което и да е друго окръжно съдилище. Поради това при изчислените стойности за окръжни съдилища данните за СГС и СпНС не са включени.”*

¹⁴⁶ Данните са изведени от Приложение № 19 към Обобщените статистически таблици за дейността на съдилищата за 2019 г., публикувани на официалната интернет страница на ВСС;

постъпилите наказателни дела¹⁴⁷. НОХД на производство са били 3626 бр., или **10.49 %** от наказателните дела за разглеждане. Свършени са 2648 бр. НОХД, което е **8.35 %** от свършените наказателни дела. Наказателните съдии по щат са били 270 бр., като отработените човекомесеци при пълен зает щат са 3240. В статистическите отчетни таблици няма данни за отработените човекомесеци на наказателните съдии (с изключение на тези от СпНС), поради което не може да се прецени каква е била действителната натовареност. Въз основа на наличните данни се установява, че средната натовареност на наказателните съдии в окръжните съдилища (в т.ч. СГС и СпНС) с **наказателни дела от общ характер възлиза на 0.83 бр. постъпили НОХД; 1.12 бр. НОХД на производство и 0.83 бр. свършени НОХД средномесечно.**

Средната натовареност на наказателен съдия от съдилищата на окръжно ниво (в т.ч. военните съдилища и СпНС) спрямо наказателните дела от общ характер за 2019 г. възлиза на 0.82 бр. постъпили НОХД месечно; 1.1 НОХД за разглеждане и 0.83 бр. свършени НОХД месечно¹⁴⁸.

Съпоставянето на така изведените данни за военните съдилища, със същите за **наказателните отделения на окръжните съдилища** (в т.ч. СГС и СпНС), установява, че в процентно съотношение на постъпилите НОХД към общо постъпилите наказателни дела за разглеждане военните съдилища са предхождани от ОС – Силистра, където постъпилите НОХД са били 20.29 % от общо постъпилите дела и ОС – Сливен, където постъпилите НОХД са били 15.27 % от общо постъпилите дела, и **са следвани от 27 окръжни съдилища** (в т.ч. СГС, където наказателните общ характер дела са били **9.13 %** от постъпилите наказателни дела, и СпНС, където постъпилите наказателни дела от общ характер са били **2.7 %** от общо постъпилите дела).

При анализ на така изложените еднакви данни се констатира и, че **натовареността** на военните съдии *е под средната за наказателните съдии от съдилищата на окръжно ниво*, но по отношение на **брой постъпили НОХД** те **са следвани** от наказателните съдии от **8 окръжни**

¹⁴⁷ Данните са изведени от Приложение 30 към Обобщените статистически таблици за дейността на съдилищата за 2019 г., публикувани на официалната интернет страница на ВСС;

¹⁴⁸ Данните са изведени въз основа на Обобщените статистически таблици за дейността на съдилищата за 2019 г., публикувани на официалната страница на ВСС, като в изчисленията са включени всички наказателни съдии от съдилищата на окръжно ниво (вкл. военните съдилища, СпНС и СГС), както и данните за всички постъпили, за разглеждане и свършени НОХД от същите съдилища;

съдилища (ОС - В.Търново; ОС – Враца; ОС – Кюстендил; ОС – Кърджали; ОС – Перник; ОС – Плевен; ОС – Търговище; ОС – Ямбол) и са сходни с ОС – Добрич. По **брой НОХД на производство** военните съдии са следвани от наказателните съдии от **5 окръжни съдилища** (ОС – Враца; ОС – Кюстендил; ОС – Перник; ОС – Търговище; ОС – Ямбол) и съответно по **брой свършени НОХД** натовареността им е следвана от натовареността на наказателните съдии от **6 окръжни съдилища** (ОС – Кюстендил; ОС – Кърджали; ОС – Перник; ОС – Плевен; ОС – Смолян и ОС – Търговище) и е еднаква с наказателните съдии от 2 окръжни съдилища (ОС – Добрич и ОС – Ямбол).

Въз основа на същите данни се налагат и следните изводи:

- **средната натовареност на наказателните съдии както от военните, така и от окръжните съдилища (вкл. СГС и СпНС), спрямо постъпилите наказателни дела от общ характер е под 1 дело месечно.** Изключения са ОС – Силистра (1.56 бр.), ОС – Сливен (1.42 бр.), ОС – Пловдив (1.18 бр.); ВС – Сливен (1.13 бр.); ОС – Бургас (1.05 бр.); ОС – Пазарджик (1.05 бр.) и ОС – Ст.Загора (1.01 бр.);

- **средната натовареност на наказателните съдии както от военните, така и от окръжните съдилища (вкл. СГС и СпНС), спрямо свършените наказателни дела от общ характер е под 1 дело месечно.** Изключения са ОС – Сливен (1.31 бр.), ВС – Сливен (1.2 бр.), ОС – Пловдив (1.18 бр.), ОС – Бургас (1.07 бр.), ОС – Пазарджик (1.05 бр.); ОС – Силистра (1.05 бр.), ОС – Ст.Загора (1.02 бр.) и ОС – Русе (1.01 бр.).

Ретроспективният анализ на дяловото разпределение на наказателните дела от общ характер и натовареността на съдиите от военните съдилища, съпоставени с окръжните (в т.ч. СГС и СпНС), изхождайки единствено от броя наказателни общ характер дела, водят до сходни констатации:

➤ За **2018 г.** във военните съдилища са постъпили за разглеждане 80 бр. НОХД, или **12.62 %** от общо постъпилите дела; всичко за разглеждане са били 110 НОХД, което съставлява **16.15 %** от делата на производство, и са свършени 87 НОХД, което е **13.55 %** от делата на производство. Съдиите по щат са били 15, като натовареността по щат спрямо постъпилите НОХД възлиза на 0.44 бр.; спрямо НОХД на производство – 0.61 бр. и спрямо свършените НОХД – 0.48 НОХД

средномесечно. Отработените човекомесеци са 172, поради което действителната месечна натовареност на военен съдия спрямо постъпилите НОХД е **0.47 бр. средномесечно**, спрямо НОХД за разглеждане – **0.64 бр.** и спрямо свършените НОХД – **0.51 бр**¹⁴⁹.

За 2018 г. в окръжните съдилища (вкл. СГС и СпНС) са постъпили за разглеждане 2576 НОХД, което съставлява **7.87 %** от постъпилите наказателни дела¹⁵⁰. НОХД на производство са били 3525 бр., или **9.95 %** от наказателните дела за разглеждане. Свършени са 2589 бр. НОХД, което е **7.88 %** от свършените наказателни дела. Наказателните съдии по щат са били 269 бр., като отработените човекомесеци при пълен зает щат са 3228. Въз основа на наличните данни се установява, че средната натовареност на наказателните съдии в окръжните съдилища (в т.ч. СГС и СпНС) с наказателни дела от общ характер възлиза на **0.8 бр. постъпили НОХД; 1.09 бр. НОХД на производство и 0.8 бр. свършени НОХД средномесечно**.

Средната натовареност на наказателен съдия от съдилищата на окръжно ниво (в т.ч. военните съдилища и СпНС) спрямо наказателните дела от общ характер за 2018 г. възлиза на 0.79 бр. постъпили НОХД месечно; 1.08 НОХД за разглеждане и 0.79 бр. свършени НОХД месечно¹⁵¹.

Анализът на изложените данни за 2018 г. за военните съдилища, съпоставени със същите за **наказателните отделения на окръжните съдилища** (в т.ч. СГС и СпНС) установява, че в процентно съотношение на постъпилите НОХД към общо постъпилите наказателни дела за разглеждане военните съдилища са предхождани от ОС – Сливен, където постъпилите НОХД са били 14.54 % от общо постъпилите дела и ОС – Монтана, където постъпилите НОХД са били 14.12 % от общо постъпилите дела, и са следвани от **27 окръжни съдилища** (в т.ч. СГС, където наказателните общ характер дела са били **8.84 %** от постъпилите наказателни дела и СпНС, където постъпилите наказателни дела от общ характер са били **2.53 %** от общо постъпилите дела).

¹⁴⁹ Данните са изведени от Приложение № 19 към Обобщените статистически таблици за дейността на съдилищата за 2018 г., публикувани на официалната интернет страница на ВСС;

¹⁵⁰ Данните са изведени от Приложение 30 към Обобщените статистически таблици за дейността на съдилищата за 2018 г., публикувани на официалната интернет страница на ВСС;

¹⁵¹ Данните са изведени въз основа на Обобщените статистически таблици за дейността на съдилищата за 2018 г., публикувани на официалната страница на ВСС, като в изчисленията са включени всички наказателни съдии от съдилищата на окръжно ниво (вкл. военните съдилища, СпНС и СГС), както и данните за всички постъпили, за разглеждане и свършени НОХД от същите съдилища;

При анализ на изведените данни и за 2018 г. се констатира и, че **натовареността** на военните съдии е *под средната за наказателните съдии от съдилищата на окръжно ниво*, но по отношение на **брой постъпили НОХД** те са следвани от наказателните съдии от **4 окръжни съдилища** (ОС – Враца; ОС – Кюстендил; ОС – Перник; ОС – Търговище). По **брой НОХД на производство** военните съдии са следвани от наказателните съдии от **4 окръжни съдилища** (ОС – Враца; ОС – Кюстендил; ОС – Перник; ОС – Търговище) и съответно по **брой свършени НОХД** натовареността им е следвана от натовареността на наказателните съдии от **5 окръжни съдилища** (ОС – Варна; ОС – Враца; ОС – Габрово; ОС – Перник и ОС – Търговище) и е еднаква с наказателните съдии от **2 окръжни съдилища** (ОС – Добрич и ОС – Ямбол).

Анализът на данните и за 2018 г. потвърждава констатацията, изведена въз основа на статистиката за 2019 г., относно натовареността на съдиите с наказателни дела от общ характер, а именно:

- **средната натовареност на наказателните съдии както от военните, така и от окръжните съдилища (вкл. СГС и СпНС), спрямо постъпилите наказателни дела от общ характер е под 1 дело месечно.** За 2018 г. изключение са наказателните съдии от ОС – Сливен (1.36), ВС – Сливен (1.17 бр.), СГС (1.09), ОС – Пазарджик (1.19 бр.) ОС – Разград (1.1 бр.) и ОС – Пловдив (1.03 бр.);

- **средната натовареност на наказателните съдии както от военните, така и от окръжните съдилища (вкл. СГС и СпНС), спрямо свършените наказателни дела от общ характер е под 1 дело месечно.** Изключения са ОС – Сливен (1.4 бр.), ВС – Сливен (1.25 бр.), СГС (1.14), ОС – Пазарджик (1.11 бр.), ОС – Пловдив (1.07 бр.) и ОС – Русе (1.01 бр.).

➤ За **2017 г.** във военните съдилища постъпилите за разглеждане 100 бр. НОХД са били **16.67 %** от общо постъпилите дела; 126 бр. НОХД на производство са били 19.5 % от общия брой дела за разглеждане и 16.03 % (96 бр.) от свършените дела¹⁵². Съдиите по щат са били **16**, поради което месечната натовареност, спрямо постъплението на наказателни общ

¹⁵² Вж. Приложения № 19, № 20 и № 21 към Обобщени статистически таблици за дейността на съдилищата за 2017 г., публикувани на официалната интернет-страница на ВСС;

характер дела възлиза на 0.52 бр. Отработените човекомесеци са 180¹⁵³, поради което действителната месечна натовареност на съдиите спрямо постъпилите НОХД е била **0.56 бр.**; спрямо НОХД на производство – **0.7 бр.** и спрямо свършените НОХД – **0.53 бр.**

За 2017 г. в окръжните съдилища в страната (с включени СГС и СпНС) са постъпили за разглеждане **2 708 бр. НОХД**¹⁵⁴ (**8.06 %** от постъпилите дела); НОХД на производство са били **9.96 %** от общия брой за разглеждане и **7.92 %** от общият брой свършени дела. Наказателните съдии по щат са били **272**¹⁵⁵, т.е. отработените човекомесеци при пълен зает щат следва да е 3276 ч.м. Натовареността им по щат спрямо постъпилите НОХД възлиза на **0.83 бр.** Натовареността на наказателните съдии от окръжните съдилища (в т.ч. от СГС и СпНС) спрямо НОХД на производство възлиза на **1.1 бр.** и спрямо свършените НОХД - **0.81 бр.**

Средната натовареност на наказателен съдия от съдилищата на окръжно ниво (в т.ч. военните съдилища и СпНС) спрямо наказателните дела от общ характер възлиза на 0.82 бр. постъпили НОХД месечно; 1.08 бр. НОХД за разглеждане и 0.8 бр. свършени НОХД месечно¹⁵⁶.

Анализът на изложените данни за 2017 г. за военните съдилища, съпоставени със същите за **наказателните отделения на окръжните съдилища** (в т.ч. СГС и СпНС) установява, че в процентно съотношение на постъпилите НОХД към общо постъпилите наказателни дела за разглеждане военните съдилища са **следвани от 27 окръжни съдилища** (в т.ч. СГС, където наказателните общ характер дела са били **9.54 %** от постъпилите наказателни дела и **СпНС**, където постъпилите наказателни дела от общ характер са били **2.93 %** от общо постъпилите дела).

При анализ на изведените данни и за 2017 г. се констатира и, че **натовареността** на военните съдии е *под средната за наказателните*

¹⁵³ Вж. в Приложение № 2 и Приложение № 48 към Обобщени статистически таблици за дейността на съдилищата за 2017 г., публикувани на официалната интернет-страница на ВСС е посочено, че към 31.12.2017 г. в СВС щатните бройки за съдия са били 9, а към този момент са 8, тъй като едно щатна бройка е била съкратена и отработените човекомесеци в СВС са 96, а не 107, както е посочено. Ето защо отработените човекомесеци във военните съдилища е 180, а не 191, както е посочено;

¹⁵⁴ Вж. Приложение № 30 към Обобщени статистически таблици за дейността на съдилищата за 2017 г., публикувани на официалната интернет-страница на ВСС;

¹⁵⁵ Вж. Приложение № 30 към Обобщени статистически таблици за дейността на съдилищата за 2017 г., публикувани на официалната интернет-страница на ВСС;

¹⁵⁶ Данните са изведени въз основа на Обобщените статистически таблици за дейността на съдилищата за 2017 г., публикувани на официалната страница на ВСС, като в изчисленията са включени всички наказателни съдии от съдилищата на окръжно ниво (вкл. военните съдилища, СпНС и СГС), както и данните за всички постъпили, за разглеждане и свършени НОХД от същите съдилища;

съдии от съдилищата на окръжно ниво, но по отношение на **брой постъпили НОХД** те са следвани от наказателните съдии от **6 окръжни съдилища** (ОС – Враца; ОС – В. Търново, ОС – Кюстендил; ОС – Перник; ОС – Смолян и ОС – Търговище) и натовареността им е еднаква с наказателните съдии от ОС - Ловеч. По **брой НОХД на производство** натовареността на военните съдии е следвана от натовареността на наказателните съдии от **4 окръжни съдилища** (ОС – Враца; ОС – Кюстендил; ОС – Перник; ОС – Търговище) и е еднаква с натовареността на наказателните съдии от ОС- В.Търново. Натовареността на военните съдии по **брой свършени НОХД** е следвана от натовареността на наказателните съдии от **4 окръжни съдилища** (ОС – Враца; ОС – В.Търново, ОС – Перник и ОС – Търговище) и почти еднаква с наказателните съдии от **4 окръжни съдилища** (ОС – Варна, ОС – Благоевград, ОС - Ловеч и ОС – Смолян).

И през 2017 г. средната натовареност на наказателните съдии както от военните, така и от окръжните съдилища (вкл. СГС и СпНС), спрямо постъпилите наказателни дела от общ характер е под 1 дело месечно. За 2017 г. изключение са наказателните съдии от ВС – Сливен (1.5 бр.), ОС – Сливен (1.28), ОС – Русе (1.23), СГС (1.22), ОС – Пловдив (1.09 бр.) и ОС – Пазарджик (1.06 бр.). **Средната натовареност на наказателните съдии както от военните, така и от окръжните съдилища (вкл. СГС и СпНС), спрямо свършените наказателни дела от общ характер е под 1 дело месечно.** Изключения са ВС – Сливен (1.33 бр.), ОС – Сливен (1.33 бр.), СГС (1.15), ОС – Пазарджик (1.14 бр.) и ОС – Пловдив (1.04 бр.).

➤ За **2016 г.** във военните съдилища постъпилите за разглеждане 150 бр. НОХД са били **18.70 %** от общо постъпилите дела; 190 бр. НОХД на производство са били **22.14 %** от общия брой дела за разглеждане и **20.2 %** (164 бр.) от общия брой свършени дела¹⁵⁷. Съдиите по щат са били **17**, поради което месечната натовареност, спрямо постъплението на наказателни общ характер дела възлиза на **0.76 бр.** Отработените човекомесеци са **176.9**¹⁵⁸, поради което действителната месечна натовареност на съдиите спрямо постъпилите НОХД е била **0.85 бр.;**

¹⁵⁷ Вж. Приложения № 19, № 20 и № 21 към Обобщени статистически таблици за дейността на съдилищата за 2016 г., публикувани на официалната интернет-страница на ВСС;

¹⁵⁸ Вж. Вж. Приложение № 48 към Обобщени статистически таблици за дейността на съдилищата за 2016 г., публикувани на официалната интернет-страница на ВСС ;

спрямо НОХД на производство – **1.07 бр.** и спрямо свършените НОХД – **0.93 бр.**

За 2016 г. в окръжните съдилища в страната (с включени СГС и СпНС) са постъпили за разглеждане **2 674 бр.** НОХД¹⁵⁹ (**8.17 %** от постъпилите дела); НОХД на производство са били **10.05 %** от общия брой за разглеждане и **8.09 %** от общият брой свършени дела. Взивните наказателни дела в дяловото разпределение по видове дела е **5 %** от общия брой дела за разглеждане и също **5%** от общия брой свършени дела за 2016 г.¹⁶⁰. Наказателните съдии по щат са били **273**¹⁶¹, т.е. отработените човекомесеци при пълен зает щат следва да е 3276 ч.м. Натовареността им по щат спрямо постъпилите НОХД възлиза на **0.82 бр.** В статистическите таблици няма отделни данни за отработените човекомесеци на наказателните съдии, поради което не може да се прецени каква е била действителната им натовареност спрямо постъпилите НОХД. Натовареността на наказателните съдии от окръжните съдилища (в т.ч. от СГС и СпНС) спрямо НОХД на производство възлиза на **1.08 бр.** и спрямо свършените НОХД - **0.81 бр.**

Средната натовареност на наказателен съдия от съдилищата на окръжно ниво (в т.ч. военните съдилища и СпНС) спрямо наказателните дела от общ характер възлиза на 0.77 бр. постъпили НОХД месечно; 1.08 бр. НОХД за разглеждане и 0.82 бр. свършени НОХД месечно¹⁶².

Анализът на изложените данни за 2016 г. за военните съдилища, съпоставени със същите за **наказателните отделения на окръжните съдилища** (в т.ч. СГС и СпНС) установява, че в процентно съотношение на постъпилите НОХД към общо постъпилите наказателни дела за разглеждане военните съдилища са предхождани от ОС – Силистра, където наказателните дела от общ характер са били **19.2 %** от наказателните дела и са следвани от **28 окръжни съдилища** (в т.ч. СГС, където наказателните общ характер дела са били **9.87 %** от постъпилите

¹⁵⁹ Вж. Приложение № 30 към Обобщени статистически таблици за дейността на съдилищата за 2016 г., публикувани на официалната интернет-страница на ВСС;

¹⁶⁰ Вж. Приложения № 53 и 54 към Обобщени статистически таблици за дейността на съдилищата за 2016 г., публикувани на официалната интернет-страница на ВСС;

¹⁶¹ Вж. Приложение № 30 към Обобщени статистически таблици за дейността на съдилищата за 2016 г., публикувани на официалната интернет-страница на ВСС;

¹⁶² Данните са изведени въз основа на Обобщените статистически таблици за дейността на съдилищата за 2016 г., публикувани на официалната страница на ВСС, като в изчисленията са включени всички наказателни съдии от съдилищата на окръжно ниво (вкл. военните съдилища, СпНС и СГС), както и данните за всички постъпили, за разглеждане и свършени НОХД от същите съдилища;

наказателни дела и **СпНС**, където постъпилите наказателни дела от общ характер са били **1.93 %** от общо постъпилите дела).

При анализ на изведените данни за 2016 г. се констатира и, че **натовареността** на военните съдии спрямо постъпилите, за разглеждане и свършени наказателни дела от общ характер е *над средната за наказателните съдии от съдилищата на окръжно ниво*. По **брой постъпили НОХД** те са следвани от наказателните съдии от **19 окръжни съдилища** (СпНС, ОС - София, ОС- Благоевград, ОС – Бургас, ОС- Варна, ОС – Велико Търново, ОС- Видин, ОС – Враца, ОС – Кюстендил, ОС – Кърджали, ОС – Ловеч, ОС – Монтана, ОС – Перник, ОС – Плевен, ОС – Русе, ОС – Смолян, ОС – Добрич, ОС – Търговище, ОС – Ямбол). По **брой НОХД на производство** натовареността на военните съдии е следвана от натовареността на наказателните съдии от **19 окръжни съдилища** (СпНС, ОС - София, ОС- Благоевград, ОС – Бургас, ОС - Варна, ОС – Велико Търново, ОС- Видин, ОС – Враца, ОС – Габрово, ОС – Кюстендил, ОС – Кърджали, ОС – Ловеч, ОС – Перник, ОС – Плевен, ОС – Разград, ОС – Смолян, ОС – Добрич, ОС – Търговище, ОС – Ямбол). Натовареността на военните съдии по **брой свършени НОХД** е следвана от натовареността на наказателните съдии от **21 окръжни съдилища** (СпНС, ОС - София, ОС- Благоевград, ОС – Бургас, ОС - Варна, ОС – Велико Търново, ОС- Видин, ОС – Враца, ОС – Габрово, ОС – Кюстендил, ОС – Кърджали, ОС – Ловеч, ОС – Монтана, ОС – Пазарджик, ОС – Перник, ОС – Плевен, ОС – Русе, ОС – Смолян, ОС – Добрич, ОС – Шумен, ОС – Ямбол).

При съпоставяне на така изложените показатели, основани на данните, отчетени в Обобщените статистически таблици за дейността на съдилищата за 2016 - 2019 г., приети от СК на ВСС, може да се установи, че през четирите отчетни години във военните съдилища дяловото разпределение на наказателни дела от общ характер е почти два пъти по-високо от това на останалите съдилища на окръжно ниво, както и че са налице наказателни отделения на окръжни съдилища с натовареност на наказателни дела от общ характер значително по-ниска от тази на военните съдилища.

Данните за 2016 г. – 2019 г. по изследваните показатели свидетелстват и за наличие на **общ спад на наказателните дела от общ характер, постъпили както във военните съдилища, така и в окръжните съдилища**.

Тенденция на общо намаление на наказателните дела от общ характер се наблюдава и в районните съдилища, която може да бъде констатирана при анализ на статистическите отчети за дейността на районните съдилища за периода 2016 г. – 2019 г.

През 2016 г. в районните съдилища в областните центрове наказателните дела от общ характер са били **6 %** от делата на производство¹⁶³, а в тези, извън областните центрове – **11 %**¹⁶⁴. През 2017 г. в районните съдилища в областните центрове наказателните дела от общ характер са били **5 %** от делата на производство¹⁶⁵, а в тези, извън областните центрове – **8 %**¹⁶⁶. През 2018 г. в районните съдилища в областните центрове наказателните дела от общ характер са били **5 %** от делата на производство¹⁶⁷, а в тези, извън областните центрове – **8 %**¹⁶⁸. През 2019 г. в районните съдилища в областните центрове наказателните дела от общ характер са били **4 %** от делата на производство¹⁶⁹, а в тези, извън областните центрове – **7 %**¹⁷⁰.

▪ **Брой постановени присъди**

При изследване на показателя „брой постановени присъди“, видно от данните, изложени в обобщените статистически таблици за дейността на съдилищата за периода 2016 г. – 2019 г., се установява, че във военните съдилища по същество с присъда са решени **средно 58.86 % от НОХД, а в окръжните съдилища (вкл. СГС и СпНС) по същество с присъда са решени 45.13 % от свършените НОХД.** От анализа на статистическите данни се установява и следното: **за периода 2016 – 2019 г. военните съдии са постановявали по 0.38 присъди средномесечно, а наказателните съдии от окръжните съдилища (вкл. СГС и СпНС) – по 0.35 присъди средномесечно.**

По години съотношението е следното:

¹⁶³ Вж. Приложение № 82 към Обобщени статистически таблици за дейността на съдилищата за 2016 г., публикувани на официалната интернет-страница на ВСС;

¹⁶⁴ Вж. Приложение № 105 към Обобщени статистически таблици за дейността на съдилищата за 2016 г., публикувани на официалната интернет-страница на ВСС;

¹⁶⁵ Вж. Приложения № 82 и № 83 към Обобщени статистически таблици за дейността на съдилищата за 2017 г., публикувани на официалната интернет-страница на ВСС;

¹⁶⁶ Вж. Приложения № 105 и № 106 към Обобщени статистически таблици за дейността на съдилищата за 2016 г., публикувани на официалната интернет-страница на ВСС;

¹⁶⁷ Вж. Приложения № 82 и № 83 към Обобщени статистически таблици за дейността на съдилищата за 2018 г., публикувани на официалната интернет-страница на ВСС;

¹⁶⁸ Вж. Приложения № 105 и № 106 към Обобщени статистически таблици за дейността на съдилищата за 2018 г., публикувани на официалната интернет-страница на ВСС;

¹⁶⁹ Вж. Приложения № 82 и № 83 към Обобщени статистически таблици за дейността на съдилищата за 2019 г., публикувани на официалната интернет-страница на ВСС;

¹⁷⁰ Вж. Приложения № 105 и № 106 към Обобщени статистически таблици за дейността на съдилищата за 2019 г., публикувани на официалната интернет-страница на ВСС;

➤ През **2019 г.** от 85 свършени във военните съдилища НОХД, 31 (36.47 %) са решени със споразумение и по 12 (14.12 %) са прекратени производствата¹⁷¹. 42 (49.41 %) дела са решени със съдебен акт по същество (присъда), **като съдиите по щат са постановили 0.25 бр. присъди средномесечно, а реално действащите съдии – 0.28 бр.**

През **2018 г.** от 87 свършени във военните съдилища НОХД, 34 (39.03 %) са решени със споразумение и по 5 (5.75 %) са прекратени производствата¹⁷². 48 (55.22 %) дела са решени със съдебен акт по същество (присъда), **като съдиите по щат са постановили 0.27 бр. присъди средномесечно, а реално действащите съдии – 0.28 бр.**

През **2017 г.** от 96 свършени във военните съдилища НОХД, 25 (26.04 %) са решени със споразумение и по 11 (11.46 %) са прекратени производствата¹⁷³. 60 НОХД (62.5 %) са решени със съдебен акт по същество (присъда), **като съдиите по щат са постановили 0.31 присъди средномесечно, а реално работещите съдии – 0.33 бр.**

През **2016 г.** от 164 свършени във военните съдилища НОХД, 29 (17.68 %) са решени със споразумение и по 23 (14.02 %) са прекратени производствата¹⁷⁴. 112 (68.3 %) дела са решени със съдебен акт по същество (присъда), **като съдиите по щат са постановили 0.54 бр. присъди средномесечно, а реално действащите съдии – 0.63 бр.**

➤ За сравнение по този показател в окръжните съдилища, в т.ч. СГС и СпНС, в рамките на **2019 година** от 2 684 свършени НОХД, 1 259 бр. (46.9 %) са решени със споразумение и по 324 бр. (12.07 %) са прекратени производствата¹⁷⁵. Със съдебен акт по същество (присъда) са решени 1 098 НОХД (41.03 %), **като съдиите са постановили по 0.34 присъди средномесечно.**

В окръжните съдилища, в т.ч. СГС и СпНС, в рамките на **2018 година** от 2 589 свършени НОХД, 1 083 бр. (41.83 %) са решени със споразумение и по 365 бр. (14.1 %) са прекратени производствата¹⁷⁶. Със

¹⁷¹ Вж. Приложение № 19 и Приложение № 21 към Обобщени статистически таблици за дейността на съдилищата за 2019 г., публикувани на официалната интернет-страница на ВСС;

¹⁷² Вж. Приложение № 19 и Приложение № 21 към Обобщени статистически таблици за дейността на съдилищата за 2018 г., публикувани на официалната интернет-страница на ВСС;

¹⁷³ Вж. Приложение № 19 и Приложение № 21 към Обобщени статистически таблици за дейността на съдилищата за 2017 г., публикувани на официалната интернет-страница на ВСС;

¹⁷⁴ Вж. Приложение № 19 и Приложение № 21 към Обобщени статистически таблици за дейността на съдилищата за 2016 г., публикувани на официалната интернет-страница на ВСС;

¹⁷⁵ Вж. Приложение № 30, Приложение № 39 и Приложение № 46 към Обобщени статистически таблици за дейността на съдилищата за 2019 г., публикувани на официалната интернет-страница на ВСС;

¹⁷⁶ Вж. Приложение № 30, Приложение № 39 и Приложение № 46 към Обобщени статистически таблици за дейността на съдилищата за 2018 г., публикувани на официалната интернет-страница на ВСС;

съдебен акт по същество (присъда) са решени 1 141 НОХД (44.07 %), **като съдиите са постановили по 0.35 присъди средномесечно.**

В окръжните съдилища, в т.ч. СГС и СпНС, в рамките на **2017 година** от 2 647 свършени НОХД, 1 147 бр. (43.33 %) са решени със споразумение и по 265 (10.01 %) са прекратени производствата¹⁷⁷. Със съдебен акт по същество (присъда) са решени 1 235 НОХД (46.66 %), **като съдиите са постановили по 0.38 присъди средномесечно.**

В окръжните съдилища, в т.ч. СГС и СпНС, в рамките на **2016 година** от свършените 2 665 НОХД, 975 бр. (36.59 %) са решени със споразумение и по 391 (14.67 %) са прекратени производствата¹⁷⁸. Със съдебен акт по същество (присъда) са решени 1 299 НОХД (48.74 %), **като съдиите са постановили по 0.4 присъди средномесечно.**

От изложените и съпоставени статистически данни се налага изводът, че правораздавателната дейност на военните съдилища не се различава съществено от правораздавателната дейност на наказателните отделения на окръжните съдилища, СпНС и дори районните съдилища. Делът на наказателните дела от общ характер за разглеждане в съдилищата е значително по-малък от останалите видове дела и натовареността на съдиите, като от общите и специализирания, така и от военните съдилища, е съпоставима. Нещо повече, като дялово разпределение и като брой постановени присъди по наказателни дела от общ характер в периода 2016 – 2019 г., натовареността на военните съдии е по-висока от тази на наказателните съдии от окръжните съдилища и от СпНС.

От отчетите за дейността на съдилищата за периода 2016 – 2019 г., приети от СК на ВСС с годишни обобщени статистически таблици, може да бъде установено, че във военните съдилища е налице намаление на постъплението както в общия брой наказателни дела, така и в броя наказателни дела от общ характер. Военните съдилища обаче, като елемент от системата правораздавателни органи в страната, не са изолирани от останалите съдилища. Такава тенденция е налице и в останалите съдилища, като най-значителна е тя в

¹⁷⁷ Вж. Приложение № 30, Приложение № 39 и Приложение № 46 към Обобщени статистически таблици за дейността на съдилищата за 2017 г., публикувани на официалната интернет-страница на ВСС;

¹⁷⁸ Вж. Приложение № 30, Приложение № 39 и Приложение № 46 към Обобщени статистически таблици за дейността на съдилищата за 2016 г., публикувани на официалната интернет-страница на ВСС;

районните съдилища¹⁷⁹, установява се и в наказателните отделения на окръжните съдилища (в т.ч. СГС и СпНС)¹⁸⁰.

▪ Дялово разпределение на наказателните дела по видове престъпления в периода 2019 - 2016 г.

През 2019 г. във военните съдилища са постъпили и образувани наказателни дела, като относителния им дял е: **„Общопасни престъпления“ – 45 бр. (40 %)**; **„Престъпления против собствеността“ – 25 бр. (22 %)**; **„Документни престъпления“ – 11 бр. (10 %)**; **„Военни престъпления“ – 10 бр. (9 %)**; **„Престъпления против личността“ – 9 бр. (8 %)**; **„Престъпления против дейността на държавните органи и обществените организации“ – 4 бр. (3 %)**; **„Престъпления против стопанството“ – 3 бр. (3 %)** и **„Престъпления против брака, семейството и младежта“ – 1 бр. (1 %)**¹⁸¹.

Дяловото разпределение на наказателните дела за разглеждане по видовете престъпления за 2018 г. във военните съдилища е следното: **„Общопасни престъпления“ – 39 бр. (35 %)**; **„Престъпления против собствеността“ – 26 бр. (24 %)**; **„Военни престъпления“ – 12 бр. (11 %)**; **„Престъпления против реда и общественото спокойствие“ – 10 бр. (9 %)**; **„Престъпления против личността“ – 7 бр. (6 %)**; **„Престъпления против стопанството“ – 7 бр. (6 %)**; **„Документни престъпления“ – 6 бр. (6 %)**; **„Престъпления против дейността на държавните органи и обществените организации“ – 3 бр. (3 %)**¹⁸².

Дяловото разпределение на наказателните дела за разглеждане по видовете престъпления за 2017 г. във военните съдилища е следното: **„Престъпления против собствеността“ – 51 бр. (40 %)**; **„Общопасни престъпления“ – 38 бр. (30 %)**; **„Военни престъпления“ – 12 бр. (10 %)**; **„Престъпления против дейността на държавните органи и обществените организации“ – 9 бр. (7 %)**; **„Престъпления против стопанството“ – 7 бр. (6**

¹⁷⁹ Вж. Приложения 71 и 86 от Обобщени статистически таблици за дейността на съдилищата за 2019 г. и Приложения 71 и 86 от Обобщени статистически таблици за дейността на съдилищата за 2018 г., публикувани на официалната интернет – страница на ВСС;

¹⁸⁰ Вж. Приложение 30 от Обобщени статистически таблици за дейността на съдилищата за 2019 г. и Приложение 30 от Обобщени статистически таблици за дейността на съдилищата за 2018 г., публикувани на официалната интернет – страница на ВСС;

¹⁸¹ Вж. Приложение 29 от Обобщени статистически таблици за дейността на съдилищата за 2019 г., публикувани на официалната интернет – страница на ВСС;

¹⁸² Вж. приложение № 29 към Обобщени статистически таблици за дейността на съдилищата за 2018 г., публикувани на официалната интернет-страница на ВСС;

%) ; „Документни престъпления“ – 5 бр. (4 %); „Престъпления против личността“ – 4 бр. (3 %) ¹⁸³.

Дяловото разпределение на наказателните дела за разглеждане по видовете престъпления за **2016 г.** във военните съдилища е следното: **„Престъпления против собствеността“ – 98 бр. (52 %)**; **„Общопасни престъпления“ – 46 бр. (24 %)**; „Документни престъпления“ – 13 бр. (7 %); „Престъпления против стопанството“ – 10 бр. (5 %); *„Военни престъпления“ – 11 бр. (6 %)*; „Престъпления против дейността на държавните органи и обществените организации“ – 5 бр. (3 %); „Престъпления против личността“ – 4 бр. (2 %); „Престъпления против реда и общественото спокойствие“ – 3 бр. (1 %) ¹⁸⁴.

При анализ на данните, се установява, че през периода 2016 г. – 2019 г. във военните съдилища **най-значителен дял от наказателните общ характер дела за разглеждане е бил за „Общопасни престъпления“, следван от „Престъпления против собствеността“.**

От данните се установява, че както процентното съотношение, така и отчетено количествено, дялът на делата по гл. 13 от Особената част на НК *„Военни престъпления“*, разглеждани във военните съдилища, не е висок. В общите случаи и във мирно време военните съдилища не са специализирани по предмет, а по субект и за тяхната компетентност е от изключително значение субектът на престъплението, а не вида престъпление, поради което сравнително niskият брой дела за престъпления по гл. 13 от Особената част на НК не може да служи като аргумент, че военните съдилища не са необходими в достатъчна степен като специализирани правораздавателни органи в сферата на отбраната и сигурността. При анализ на вида и характера на делата, образувани и разглеждани във военните съдилища, се установява, че почти всички те са за престъпления, които макар и пряко да не засягат обществените отношения свързани с отбранителната способност на републиката, в по-широк аспект засягат обществени отношения, свързани с материални средства и активи на Министерство на отбраната или други структури на въоръжените сили; правилното функциониране на тези структури; войнската дисциплина и пр.

¹⁸³ Вж. приложение № 29 към Обобщени статистически таблици за дейността на съдилищата за 2017 г., публикувани на официалната интернет-страница на ВСС;

¹⁸⁴ Вж. приложение № 29 към Обобщени статистически таблици за дейността на съдилищата за 2016 г., публикувани на официалната интернет-страница на ВСС;

С оглед обективността на анализа на родовата подсъдност на военните съдилища, следва да се отчете и регламентацията на типично военните престъпления, уредени в Глава тринадесета от Особената част от НК. Действащата наказателно-правна уредба относно престъпленията против подчинеността и военната чест; отклоненията от военна служба; престъпленията против караулната, постовата, патрулната, вътрешната и граничната служба и пр. не съответства в достатъчна степен на съвременните обществени отношения, свързани с отбраната и сигурността на страната, военната подчиненост и носенето на военната служба. За това свидетелства и обстоятелството, че последните години делата за военни престъпления по Глава тринадесета от Особената част на НК, с изключение на длъжностните престъпления, разглеждани от Софийския военен съд (а и в останалите военни съдилища) са малобройни. Уреждането на военната служба като професия, модернизацията на българската армия и въоръжените сили, членството на Република България в НАТО и др. предпоставят едни нови обществени отношения, които следва да бъдат бранени от посегателство, в т.ч. и посредством актуализация на материалното наказателно право. В контекста на инициативите за изработване на нов Наказателен кодекс, или посредством изменение и допълнение на действащия, е необходимо и належащо съставите на повечето от престъпленията по Глава тринадесета от Особената част на НК да бъдат преосмислени и преуредени по начин, отговарящ на съвременните обществени отношения.

С оглед анализ на дейността на военните съдилища, като елемент от правораздавателни органи в България за периода 2016 – 2019 г., същите следва да бъдат съпоставени с окръжните съдилища, и дори с районните съдилища, по критерия **„дялово разпределение на наказателните дела по видове престъпления“**.

При анализ на показателя **„дялово разпределение на видовете наказателни общ характер дела“** за окръжните съдилища, се установява следното:

Прави впечатление, че в официалната статистика на ВСС липсва графика за визуализация на дялово и процентното съотношение на постъпилите и разглеждани по видове наказателни общ характер дела, което отново поставя в неравноправно положение военните съдилища спрямо общите при отчет по видове дела. Въпреки това, при анализ на Отчетите по

наказателни дела I инстанция на Окръжните съдилища за 12 месеца на отчетните 2019 – 2016 години (Приложение № 60) към Обобщените статистически таблици за дейността на съдилищата, се извеждат следните показатели за дяловото разпределение на наказателните дела:

➤ Дяловото разпределение на наказателните дела за разглеждане по видовете престъпления за **2019 г.** в окръжните съдилища (в т.ч. СГС и СпНС) е следното: **„Общопасни престъпления“ – 1 384 (38.18 %)**; „Престъпления против стопанството“ – 528 бр. (14.56 %); „Престъпления против личността“ – 431 бр. (11.87 %); „Престъпления против дейността на държавните органи и обществените организации“ – 331 бр. (9.13 %); „Престъпления против собствеността“ – 324 бр. (8.94 %); „Престъпления против реда и общественото спокойствие“ – 315 бр. (8.69 %); „Престъпления против финансовата, кредитната и осигурителната система“ – 294 бр. (8.11 %); „Престъпления против републиката“ – 4 бр. (0.11 %); „Документни престъпления“ – 4 бр. (0.11 %); „Компютърни престъпления“ – 4 бр. (0.11 %); „Престъпления против отбранителната способност на републиката“ – 3 бр. (0.08%); „Престъпления против правата на гражданите“ – 3 бр. (0.08 %); и „Престъпления против мира и човечеството“ – 1 бр. (0.03 %) ¹⁸⁵.

Дяловото разпределение на наказателните дела за разглеждане по видовете престъпления за **2018 г.** в окръжните съдилища (в т.ч. СГС и СпНС) е следното: **„Общопасни престъпления“ – 1 215 (37.36 %)**; „Престъпления против стопанството“ – 576 бр. (16.34 %); „Престъпления против собствеността“ – 408 бр. (11.57 %); „Престъпления против личността“ – 399 бр. (11.34 %); „Престъпления против дейността на държавните органи и обществените организации“ – 344 бр. (9.76 %); „Престъпления против финансовата, кредитната и осигурителната система“ – 288 бр. (8.17 %); „Престъпления против реда и общественото спокойствие“ – 280 бр. (7.94 %); „Документни престъпления“ – 4 бр. (0.11 %); „Престъпления против отбранителната способност на републиката“ – 4 бр. (0.11 %); „Компютърни престъпления“ – 2 бр. (0.06 %); „Престъпления против републиката“ – 2 бр. (0.06%); „Престъпления против правата на

¹⁸⁵ Данните са изведени от Приложение № 60 към Обобщени статистически таблици за дейността на съдилищата за 2019 г., публикувани на официалната интернет-страница на ВСС;

гражданите“ – 2 бр. (0.06 %); и „Престъпления против мира и човечеството“ – 1 бр. (0.03 %) ¹⁸⁶.

Дяловото разпределение на наказателните дела за разглеждане по видовете престъпления за **2017 г.** в окръжните съдилища (в т.ч. СГС и СпНС) е следното: „**Общопасни престъпления**“ – **1 178 (32.77 %)**; „Престъпления против стопанството“ – 581 бр. (16.16 %); „Престъпления против личността“ – 436 бр. (12.13 %); „Престъпления против собствеността“ – 434 бр. (12.07 %); „Престъпления против финансовата, кредитната и осигурителната система“ – 340 бр. (9.46 %); „Престъпления против дейността на държавните органи и обществените организации“ – 331 бр. (9.2 %); „Престъпления против реда и общественото спокойствие“ – 275 бр. (7.65 %) ¹⁸⁷; „Престъпления против отбранителната способност на републиката“ – 5 бр. (0.14 %); „Документни престъпления“ – 4 бр. (0.11 %); „Престъпления против правата на гражданите“ – 4 бр. (0.11 %); „Престъпления против републиката“ – 4 бр. (0.11%); „Компютърни престъпления“ – 2 бр. (0.06 %) и „Престъпления против мира и човечеството“ – 1 бр. (0.03 %) ¹⁸⁸.

Дяловото разпределение на наказателните дела за разглеждане по видовете престъпления за **2016 г.** в окръжните съдилища (в т.ч. СГС и СпНС) е следното: „**Общопасни престъпления**“ – **1 192 (33.95 %)**; „Престъпления против стопанството“ – 576 бр. (16.22 %); „Престъпления против собствеността“ – 459 бр. (12.33 %); „Престъпления против личността“ – 438 бр. (12.33 %); „Престъпления против финансовата, кредитната и осигурителната система“ – 335 бр. (9.43 %); „Престъпления против дейността на държавните органи и обществените организации“ – 319 бр. (8.98 %); „Престъпления против реда и общественото спокойствие“ – 197 бр. (5.55 %); „Документни престъпления“ – 10 бр. (0.28 %); „Престъпления против правата на гражданите“ – 6 бр. (0.16 %); „Престъпления против отбранителната способност на републиката“ – 5 бр. (0.14 %); „Компютърни престъпления“ – 4 бр. (0.11 %); „Престъпления против републиката“ – 3 бр. (0.08 %) ¹⁸⁹.

¹⁸⁶ Данните са изведени от Приложение № 60 към Обобщени статистически таблици за дейността на съдилищата за 2018 г., публикувани на официалната интернет-страница на ВСС;

¹⁸⁷ Само за СпНС;

¹⁸⁸ Данните са изведени от Приложение № 60 към Обобщени статистически таблици за дейността на съдилищата за 2017 г., публикувани на официалната интернет-страница на ВСС;

¹⁸⁹ Данните са изведени от Приложение № 57 към Обобщени статистически таблици за дейността на съдилищата за 2016 г., публикувани на официалната интернет-страница на ВСС;

От изложените данни се налага изводът, че през периода 2016 г. – 2019 г. в окръжните съдилища най-значителен дял от наказателните дела от общ характер за разглеждане също е бил за общоопасни престъпления.

За сравнение - интерес представлява и дяловото разпределение на дела по видове престъпления в районните съдилища. През периода 2019 – 2016 г. в тези органи на съдебна власт най-големият дял наказателни дела, образувани по видове престъпления, са също общоопасните престъпления.

За 2019 г. дяловото разпределение на наказателните дела от общ характер в районните съдилища е както следва: „Общоопасни престъпления“ – 45 %; „Престъпления против собствеността“ – 26 %; „Престъпления против личността“ – 9 %; „Престъпления против стопанството“ – 5 %; „Престъпления против брака, семейството и младежта“ – 5 %; „Престъпления против дейността на държавните органи и обществените организации“ – 4 %; “ Документни престъпления“ – 3 %; „Престъпления против реда и общественото спокойствие“ – 2 %; „Престъпления против правата на гражданите“ – 1 %¹⁹⁰.

За 2018 г. - „Общоопасни престъпления“ – 45 %; „Престъпления против собствеността“ – 26 %; „Престъпления против личността“ – 8 %; „Престъпления против стопанството“ – 6 %; „Престъпления против брака, семейството и младежта“ – 4 %; „Престъпления против дейността на държавните органи и обществените организации“ – 4 %; “ Документни престъпления“ – 4 %; „Престъпления против реда и общественото спокойствие“ – 2 %; „Престъпления против правата на гражданите“ – 1 %¹⁹¹.

За 2017 г. дяловото разпределение на наказателните дела за разглеждане по видове престъпления в районните съдилища е следното: „Общоопасни престъпления“ – 41 %; „Престъпления против собствеността“ – 28 %; „Престъпления против личността“ – 8 %; „Престъпления против стопанството“ – 6 %; „Престъпления против дейността на държавните органи и обществените организации“ – 5 %; „Престъпления против брака, семейството и младежта“ – 4 %; “

¹⁹⁰ Вж. Приложение № 114 към Обобщени статистически таблици за дейността на съдилищата за 2019 г., публикувани на официалната интернет-страница на ВСС;

¹⁹¹ Вж. Приложение № 114 към Обобщени статистически таблици за дейността на съдилищата за 2018 г., публикувани на официалната интернет-страница на ВСС;

Документни престъпления“ – 4 %; „Престъпления против реда и общественото спокойствие“ – 2 %; „Престъпления против правата на гражданите“ – 1 %¹⁹².

За 2016 г.: „Общопасни престъпления“ – 39 %; „Престъпления против собствеността“ – 29 %; „Престъпления против личността“ – 7 %; „Престъпления против дейността на държавните органи и обществените организации“ – 7 %; „Престъпления против стопанството“ – 7 %; Престъпления против брака, семейството и младежта – 4 %; „Документни престъпления“ – 4 %; „Престъпления против реда и общественото спокойствие“ – 2 %; „Престъпления против правата на гражданите“ – 1 %.

От изложените статистически данни за дяловото разпределение на наказателните дела за разглеждане по видове престъпления за 2016 г. – 2019 г. както за военните, така и за общите съдилища (окръжни и районни), може да се направи обективния извод, че през периода съдилищата са правораздавали предимно по общопасни престъпления и престъпления против собствеността, тъй като техният дял е най-значителен.

Данните за натовареността на военните съдилища по статистическа информация следва да бъде допълнена и анализирана с данните за вида, сложността и тежестта на отделните видове дела според тяхната фактическа и правна сложност въз основа на резултати от **времето изследване на натовареността**. До момента представители на военните съдилища никога не са били канени и не са взимали участие при изследване на натовареността и причините за това в рамките на **времето проучване на отделните групи дела, извършвано от 2013 г. до сега от предходния състав на ВСС**.

▪ **Фактическа и правна сложност на наказателните дела**

Известни са усилията на Висшия съдебен съвет да създаде обективен измерител, отчитащ както индивидуалната натовареност на съдията, така и на конкретния орган на съдебна власт, тъй като единствено броят дела не може да създаде реална представа за действителната натовареност, без да се отчитат спецификата на конкретния съд, неговата законоопределена подсъдност, вида, характера, правната и фактическа сложност на делата.

¹⁹² Вж. Приложение № 114 към Обобщени статистически таблици за дейността на съдилищата за 2017 г., публикувани на официалната интернет-страница на ВСС;

Същевременно, създадените с Правилата механизъм за оценка на натовареността и методиката за изчисляване на коефициентите на тежест на съдебните наказателни дела и на индивидуалната натовареност на съдията, и генерираните въз основа на тях справки за индивидуалната натовареност на съдиите, не отразяват обективно същата. На практика, не са налице регламентирани обективни измерители за правна и фактическа сложност на съдебните дела, въз основа на които да се извежда обективен първичен измерител на натовареността. Подходът при оценка на натовареността е формален, без да отчита действителната тежест на даден вид дело, произтичащ от конкретните особености при развитието на едно наказателно съдебно производство. **В работните групи по изготвяне както на Правилата, така и на последващите ги изменения, представител на военното правораздаване не е участвал и тяхното становище,** с оглед изготвяне на обективен измерител на натовареността на военните магистрати и военните съдилища, които да отчитат не само брой постъпили дела, но и всички фактори, влияещи върху нея, съобразявайки и спецификата на дейността, им не е търсено.

При отчитане на натовареността на магистратите от военните съдилища следва да се имат предвид и **фактическата и правна сложност** на разглежданите от тях дела. Като пример - въз основа на данните, предоставени от Софийския военен съд за целите на работната група, отразени в годишни таблици, изготвени за периода 2016 – 2019 г. по критериите за фактическа и правна сложност на делата, прилагани от Наказателна колегия на ВКС, приети въз основа на решение на ОСНК на ВКС от 2013 г. (също предоставени за целите на работната група), се установява, че в Софийския военен съд значителна част от наказателните дела от общ характер са с фактическа и правна сложност; за множество престъпления и с повече от един подсъдим; големи по обем, съдържащи десетки, някои стотици, томове писмени доказателства, множество свидетели и експерти. Почти във всички случаи се извършват допълнителни съдебно-следствени действия, като се събират нови относими доказателства и се назначават експертизи.

▪ **Участия във въззивни състави**

При отчитането на индивидуалната натовареност на съдиите от първоинстанционни военни съдилища следва да бъдат отчитани **и делата, в разглеждането и решаването на които са били включени в състави**

на Военно-апелативния съд, по реда на чл. 100, ал. 1 от ЗСВ. През годините съдии от военните съдилища са командироваани за разглеждането на дела на Военно-апелативния съд, включително и като съдии-докладчици. Съгласно решение на ВАпС за участие във въззивни състави за разглеждане на дела, се командироваат по възможност съдии от военните съдилища, различни от военния съд, чиито съдебен акт се обжалва или протестира. Най-често в съдебни състави по въззивни дела участват съдиите от Военен съд – Пловдив, тъй като повечето обжалвани и протестирани първоинстанционни дела са на Софийския военен съд, който разглежда и решава най-тежките наказателни дела, усложнени от правна и фактическа страна. Значителна е дейността по въззивни дела и на съдиите от СВС и от ВС – Сливен. Тези дела не се отчитат нито в унифицираните статистически форми на Висшия съдебен съвет, нито според приетите Правила за оценка на натовареността на съдиите. Участието на съдиите при въззивното разглеждане на дела, било като член от състава на въззивния съд, а още повече, като съдия – докладчик, е съдебна дейност, която следва да бъде отчитана справедливо и съразмерно и да се отразява на реалната действителна натовареност на магистратите. Този проблем е поставян на вниманието на СК на ВСС, включван е и в анализите по годишните отчетни доклади на председателите на военните съдилища¹⁹³, но в обобщените анализи за дейността на съдилищата, както и в обобщените статистически форми, приемани от СК на ВСС, продължава да не намира отговор.

В подкрепа на горното могат да бъдат ангажирани данните за периода 2016 г. – 2019 г. на Софийския военен съд:

През 2019 година магистрати от СВС не са били командироваани по реда на чл. 100, ал. 1 от ЗСВ, за включване в състави на въззивния съд¹⁹⁴, тъй като обжалваните и протестирани дела са били преимуществено постановени от първоинстанционни състави на СВС.

През 2018 г., съдии от СВС са били командироваани при разглеждането на 7 дела на ВАпС. Ангажирани са били в 16 съдебни заседания (11 открити и 5 закрити заседания), а по три дела съдията – докладчик е бил от СВС¹⁹⁵.

¹⁹³ Вж. Доклади за дейността на Софийския военен съд за периодите 2016 – 2018 г., публикувани на официалната интернет – страница на съда;

¹⁹⁴ Данните са от командировъчни заповеди за 2019 г. за Софийския военен съд, предоставени на работната група и Отчетен доклад за дейността на Софийския военен съд за 2019 г.

¹⁹⁵ Данните са от командировъчни заповеди за 2018 г. за Софийския военен съд, предоставени на работната група и Отчетен доклад за дейността на Софийския военен съд за 2018 г., публикуван на официалната интернет-страница на съда;

През 2017 г., съдии от СВС са били командировани при разглеждането на 5 дела на ВАпС. Ангажирани са били в 16 съдебни заседания (9 открити и 7 закрити заседания), а по едно дело съдията – докладчик е бил от СВС¹⁹⁶.

През 2016 г. съдии от СВС са били командировани за разглеждането на дела на ВАпС по 5 дела, като са участвали в 8 съдебни заседания (6 открити съдебни заседания и 2 закрити заседания), а по едно дело съдията – докладчик е бил от СВС¹⁹⁷.

4. Бързина и срочност при решаване на делата

Друг елемент, който следва да бъде взет предвид, при оценка качеството на правораздаването в един орган или в система от правораздавателни органи, каквито са военните съдилища, е бързината и срочността на производството.

Военно-правораздавателната система, като част от органите на правораздаване в страната, винаги се е отличавала с **оперативност, бързина и срочност при разглеждане и решаване на делата на производство**. При обективен анализ на статистическите данни за дейността на съдилищата през периода 2016 – 2019 г. може да се установи, че тази тенденция се е запазила. През периода в апелативните, военните, окръжните (в т.ч. СГС и СпНС), районните и административните съдилищата средно **83.3 %** от делата се решават в рамките на една отчетна година, като **82 % от тях – в срок до 3 месеца**¹⁹⁸. **Във военните съдилища тези показатели са значително над средните – средно 93.85 % от делата се решават в рамките на една отчетна година, като 96 % от тях се решават в срок от 3 месеца.**

При анализ на срочността на решаването на наказателни дела от първоинстанционните военни съдии и съпоставянето им с наказателните съдии от наказателните отделения на окръжните съдилища (вкл. СГС) и СпНС се установява, че през периода 2016 – 2019 г. **във военните съдилища, в рамките на една година, са решени средно 93.88 % от**

¹⁹⁶ Данните са от командировъчни заповеди за 2017 г. за Софийския военен съд, предоставени на работната група и Отчетен доклад за дейността на Софийския военен съд за 2017 г., публикуван на официалната интернет-страница на съда;

¹⁹⁷ Данните са от командировъчни заповеди за 2016 г. за Софийския военен съд, предоставени на работната група и Отчетен доклад за дейността на Софийския военен съд за 2016 г., публикуван на официалната интернет-страница на съда;

¹⁹⁸ Данните са от Приложения № 1 към Обобщени статистически таблици за дейността на съдилищата за 2016 г., 2017 г., 2018 г. и 2019 г., публикувани на официалната интернет-страница на ВСС;

делата на производство, като **95.89 %** от тях са решени в тримесечен срок. В наказателните отделения на окръжните съдилища (вкл. СГС и СпНС) в рамките на една година са решени средно **92.69 %** от делата на производство, като **91.83 %** от тях са решени в рамките на три месеца.

При съпоставяне на показателя срочност на решаване на наказателните дела от общ характер, се установява, че във военните съдилища средно **79.21 %** от НОХД се решават в рамките на една година, като **77.25 %** от тях се решават в тримесечен срок, като се има предвид, че **58.86 %** от свършените дела са приключени с присъда. В наказателните отделения на окръжните съдилища (скл. СГС и СпНС) **74.04 %** от наказателните дела от общ характер са решени в рамките на една отчетна година, като **74 %** от тях са свършени в тримесечен срок. По същество с присъда са решени средно **45.13 %** от НОХД.

Илюстрация на направените изводи са следните данни, основани на Обобщените статистически таблици за дейността на съдилищата за 2016 г., 2017 г., 2018 г. и 2019 г., приети с решения на СК на ВСС, и публикувани на официалната интернет-страница на ВСС:

През **2019 г.** в трите военни съдилища **93.81 %** от делата на производство са решени в рамките на една отчетна година, като **96 %** от тях са свършени в тримесечен срок¹⁹⁹. **75.22 % от НОХД на производство са свършени в рамките на една отчетна година, като 80 % от тях са решени в тримесечен срок.** От 85 свършени НОХД, 31 (36.47 %) са решени със споразумение и по 12 (14.12 %) са прекратени производствата²⁰⁰. 42 (**49.41 %**) дела са решени със съдебен акт по същество (присъда).

През **2018 г.** в трите военни съдилища **94.27 %** от делата на производство са решени в рамките на една отчетна година, като **95 %** от тях са свършени в тримесечен срок²⁰¹. **79.09 % от НОХД на производство са свършени в рамките на една отчетна година, като 70 % от тях са решени в тримесечен срок.** От 87 свършени НОХД, 34 (39.03 %) са

¹⁹⁹ Вж. приложение № 19 – Отчет за дейността на Военните съдилища за 12 месеца на 2019 г. – към Обобщени статистически таблици за дейността на съдилищата за 2019 г., публикувани на официалната интернет-страница на ВСС;

²⁰⁰ Вж. пак там;

²⁰¹ Вж. приложение № 19 – Отчет за дейността на Военните съдилища за 12 месеца на 2018 г. – към Обобщени статистически таблици за дейността на съдилищата за 2018 г., публикувани на официалната интернет-страница на ВСС;

решени със споразумение и по 5 (5.75 %) са прекратени производствата²⁰². 48 (**55.22 %**) дела са решени със съдебен акт **по същество (присъда)**.

През **2017 г.** в трите военни съдилища **92.72 %** от делата на производство са решени в рамките на една отчетна година, като **95 %** от тях са свършени в тримесечен срок²⁰³. **76.19 % от НОХД на производство** са свършени в рамките на една отчетна година, като **77 % от тях** са решени в тримесечен срок. От 96 свършени НОХД, 25 (26.04 %) са решени със споразумение и по 11 (11.46 %) са прекратени производствата²⁰⁴. 60 НОХД (**62.5 %**) са решени със съдебен акт **по същество (присъда)**.

През **2016 г.** в трите военни съдилища **94.86 %** от делата на производство са решени в рамките на една отчетна година, като **96 % от тях** са свършени в тримесечен срок²⁰⁵. **86.32 % от НОХД на производство** са свършени в рамките на една отчетна година, като **82 % от тях** са решени в тримесечен срок. От 164 свършени НОХД, 29 (17.68 %) са решени със споразумение и по 23 (14.02 %) са прекратени производствата²⁰⁶. 112 (**68.3 %**) дела са решени със съдебен акт **по същество (присъда)**.

За сравнение – в окръжните съдилища, в т.ч. СГС и СпНС, в рамките на отчетната **2019 г.** са свършени **93 %** от наказателните дела на производство, като **92 % от тях** са свършени в тримесечен срок²⁰⁷. **74.02 % от НОХД на производство** са свършени в рамките на една отчетна година, като **74 % от тях** са решени в тримесечен срок. От 2 684 свършени НОХД, 1 259 бр. (46.9 %) са решени със споразумение и по 324 бр. (12.07 %) са прекратени производствата²⁰⁸. Със съдебен акт по същество (присъда) са решени 1 098 НОХД (**41.03 %**).

В окръжните съдилища, в т.ч. СГС и СпНС, през **2018 г.** са свършени **92.78 %** от наказателните дела на производство, като **92 % от тях** са свършени в тримесечен срок²⁰⁹. **73.45 % от НОХД на производство** са свършени в рамките на една отчетна година, като **73 % от тях** са решени в

²⁰² Вж. пак там;

²⁰³ Вж. приложение № 19 – Отчет за дейността на Военните съдилища за 12 месеца на 2017 г. – към Обобщени статистически таблици за дейността на съдилищата за 2017 г., публикувани на официалната интернет-страница на ВСС;

²⁰⁴ Вж. пак там;

²⁰⁵ Вж. Приложение № 19 – Отчет за дейността на Военните съдилища за 12 месеца на 2016 г. – към Обобщени статистически таблици за дейността на съдилищата за 2016 г., публикувани на официалната интернет-страница на ВСС;

²⁰⁶ Вж. пак там;

²⁰⁷ Вж. Приложение № 30 към Обобщени статистически таблици за дейността на съдилищата за 2019 г., публикувани на официалната интернет-страница на ВСС;

²⁰⁸ Вж. пак там;

²⁰⁹ Вж. Приложение № 30 към Обобщени статистически таблици за дейността на съдилищата за 2018 г., публикувани на официалната интернет-страница на ВСС;

тримесечен срок. От 2 589 свършени НОХД, 1 083 бр. (41.83 %) са решени със споразумение и по 365 бр. (14.1 %) са прекратени производствата²¹⁰. Със съдебен акт по същество (присъда) са решени 1 141 НОХД (**44.07 %**).

В окръжните съдилища, в т.ч. СГС и СпНС, през **2017 г.** са свършени **91.51 %** от наказателните дела на производство, като **91 %** от тях са свършени в тримесечен срок²¹¹. **73.63 %** от НОХД на производство са свършени в рамките на една отчетна година, като **77 %** от тях са решени в тримесечен срок. От 2 647 свършени НОХД, 1 147 бр. (43.33 %) са решени със споразумение и по 265 (10.01 %) са прекратени производствата²¹². Със съдебен акт по същество (присъда) са решени 1 235 НОХД (**46.66 %**).

В окръжните съдилища, в т.ч. СГС и СпНС, през **2016 г.** са свършени **92.86 %** от наказателните дела на производство, като **91 %** от тях са свършени в тримесечен срок²¹³. **75.05 %** от НОХД на производство са свършени в рамките на една отчетна година, като **72 %** от тях са решени в тримесечен срок. От свършените 2 665 НОХД, 975 бр. (36.59 %) са решени със споразумение и по 391 (14.67 %) са прекратени производствата²¹⁴. Със съдебен акт по същество (присъда) са решени 1 299 НОХД (**48.74 %**).

5. Обжалвани и протестирани съдебни актове. Потвърдени, изменени и отменени съдебни актове

Съществен елемент, който следва да бъде взет предвид при оценка качеството на правораздаването, е съотношението между обжалваните съдебни актове и потвърдените, отменените и изменените от надзорните инстанции. В приеманите през годините отчети за дейността както военните, така и на останалите съдилища²¹⁵, такива параметри не са заложили, поради което не биха могли да се изложат, анализират и съпоставят сходни данни.

От годишните отчетни доклади на военните съдилища, публикувани на официалните им интернет-страници, биха могли да бъдат изведени такава данни, но поради липсата на съпоставима информация относно

²¹⁰ Вж. пак там;

²¹¹ Вж. Приложение № 30 към Обобщени статистически таблици за дейността на съдилищата за 2017 г., публикувани на официалната интернет-страница на ВСС;

²¹² Вж. пак там;

²¹³ Вж. Приложение № 30 към Обобщени статистически таблици за дейността на съдилищата за 2016 г., публикувани на официалната интернет-страница на ВСС;

²¹⁴ Вж. пак там;

²¹⁵ Изключение правят административните съдилища, за които такива данни се съдържат в Приложения № 135 към Обобщените статистически таблици за дейността на съдилищата, публикувани на официалната страница на ВСС;

обжалваните, потвърдени и коригирани съдебни актове в районните и окръжните съдилища, и СпНС, не биха могли да бъдат анализирани в контекста на критерия за стабилност на съдебните актове на първоинстанционните наказателни съдилища, каквито са и военните.

През периода 2016 г. – 2018 г. от трите първоинстанционни военни съдилища са свършени общо 2 053 дела. Жалби и/или протести са подадени срещу 185 съдебни акта²¹⁶. По 1 дело е прекратено въззивното производство, тъй като подсъдимият е оттеглил жалбата си. Така обжалвани и протестирани са общо 184 съдебни акта, което съставлява 8.96 % от свършените дела.

От инстанционен контрол са се върнали 158 съдебни акта, което съставлява 85.41 % от обжалваните/протестирани съдебни актове.

Изцяло **потвърдени** от горните инстанции са 100 съдебни акта²¹⁷, което съставлява **63.29 %** от делата, чиито инстанционен контрол е приключил. Изцяло отменени са 40 съдебни акта, което съставлява 25.32 % от делата, чиито инстанционен контрол е приключил. Изменени са 18 съдебни акта, или 11.39 % от делата с приключен инстанционен контрол. Така общият брой на коригираните от горните инстанции съдебни актове е 58 бр., което съставлява 36.71 % от делата, чиито инстанционен контрол е приключил. 58 от делата не са се върнали от инстанционна проверка през отчетните периоди.

Разпределено по години, съотношението е следното:

➤ През **2018 г.** от трите първоинстанционни военни съдилища са свършени общо 812 дела. Жалби и/или протести са подадени срещу 60 съдебни акта²¹⁸, което съставлява 7.39 % от свършените дела.

От инстанционен контрол са се върнали 49 съдебни акта, което съставлява 81.67 % от обжалваните/протестирани съдебни актове.

²¹⁶ Данните са от годишните отчетни доклади на съдилищата, тъй като в Приложение № 21 към Обобщените статистически таблици за дейността на съдилищата за периода 2016 е посочено, че броят на обжалваните и протестирани съдебни актове за 2016 г. в СВС за 2016 г. са 23 броя, а те са 29 бр. и в Приложение № 21 към Обобщените статистически таблици за дейността на съдилищата за периода 2016 е посочено, че броят на обжалваните и протестирани съдебни актове за 2016 г. в СВС за 2016 г. са 24 броя, а те са 27 бр. Несъответствието е привнесено в последващите Приложения № 19 към Обобщените статистически таблици за дейността на съдилищата за периода 2016 – 2018 г.;

²¹⁷ Данните са от отчетните доклади за дейността на Софийския военен съд, Военен съд – Сливен и Военен съд – Пловдив за отчетните 2016 – 2018 години, публикувани на официалните интернет-страници на съдилищата;

²¹⁸ Данните са от Приложения № 19 към Обобщените статистически таблици за дейността на съдилищата за 2018 г., публикувани на официалната интернет – страница на ВСС и отчетните доклади за дейността на Софийския военен съд, Военен съд – Сливен и Военен съд – Пловдив, публикувани на официалните им интернет - страници;

Изцяло **потвърдени** от горните инстанции са 31 съдебни акта, което съставлява **63.27 %** от делата, чиито институционален контрол е приключил. Изцяло отменени са 14 съдебни акта, което съставлява 28.57 % от делата, чиито институционален контрол е приключил. Изменени са 4 съдебни акта, или 8.16 % от делата с приключен институционален контрол. Така общият брой на коригираните от горните инстанции съдебни актове е 18, което съставлява 36.73 % от делата, чиито институционален контрол е приключил. 11 от делата не са се върнали от институционална проверка.

➤ През **2017 г.** от трите първоинституционални военни съдилища са свършени общо 599 дела. Жалби и/или протести са подадени срещу 56 съдебни акта²¹⁹, което съставлява 9.35 % от свършените дела.

От институционален контрол са се върнали 53 съдебни акта, което съставлява 94.64 % от обжалваните/протестирани съдебни актове.

Изцяло **потвърдени** от горните инстанции са 32 съдебни акта, което съставлява **60.38 %** от делата, чиито институционален контрол е приключил. Изцяло отменени са 15 съдебни акта, което съставлява 28.3 % от делата, чиито институционален контрол е приключил. Изменени са 6 съдебни акта, или 11.32 % от делата с приключен институционален контрол. Така общият брой на коригираните от горните инстанции съдебни актове е 21, което съставлява 39.62 % от делата, чиито институционален контрол е приключил. 3 от делата не са се върнали от институционална проверка.

➤ През **2016 г.** от трите първоинституционални военни съдилища са свършени общо 642 дела. Жалби и/или протести са подадени срещу 69 съдебни акта²²⁰, което съставлява 10.75 % от свършените дела.

От институционален контрол са се върнали 56 съдебни акта, което съставлява 81.16 % от обжалваните/протестирани съдебни актове.

²¹⁹ Данните са от годишните отчетни доклади на съдилищата, тъй като в Приложение № 21 към Обобщените статистически таблици за дейността на съдилищата за периода 2016 е посочено, че броят на обжалваните и протестирани съдебни актове за 2016 г. в СВС за 2016 г. са 23 броя, а те са 29 бр. и в Приложение № 21 към Обобщените статистически таблици за дейността на съдилищата за периода 2017 е посочено, че броят на обжалваните и протестирани съдебни актове за 2017 г. в СВС за 2017 г. са 24 броя, а те са 27 бр. Несъответствието е привнесено в последващите Приложения № 19 към Обобщените статистически таблици за дейността на съдилищата за периода 2016 – 2018 г.;

²²⁰ Данните са от годишните отчетни доклади на съдилищата, тъй като в Приложение № 21 към Обобщените статистически таблици за дейността на съдилищата за периода 2016 е посочено, че броят на обжалваните и протестирани съдебни актове за 2016 г. в СВС за 2016 г. са 23 броя, а те са 29 бр. и в Приложение № 21 към Обобщените статистически таблици за дейността на съдилищата за периода 2017 е посочено, че броят на обжалваните и протестирани съдебни актове за 2017 г. в СВС за 2017 г. са 24 броя, а те са 27 бр. Несъответствието е привнесено в последващите Приложения № 19 към Обобщените статистически таблици за дейността на съдилищата за периода 2016 – 2018 г.;

Изцяло **потвърдени** от горните инстанции са 37 съдебни акта, което съставлява **66.07 %** от делата, чиито институционален контрол е приключил. Изцяло отменени са 11 съдебни акта, което съставлява 19.64 % от делата, чиито институционален контрол е приключил. Изменени са 8 съдебни акта, или 14.29 % от делата с приключен институционален контрол. Така общият брой на коригираните от горните инстанции съдебни актове е 19, което съставлява 33.93 % от делата, чиито институционален контрол е приключил. 10 от делата не са се върнали от институционална проверка.

От данните 2016 – 2018 г. е видно, че **делът на потвърдените съдебни актове на първоинституционалните военни съдилища традиционно е бил над 60 % от проверените по институционален ред, което свидетелства, че правораздавателната им дейност е много добра.**

Видно от изложените и анализирани данни, през трите отчетни периода, е налице повишаване качеството на правораздавателната дейност на военните съдилища, тъй като при установена относителна устойчивост на съотношението между обжалвани съдебни актове и тези, по които институционалният контрол е приключил, се установява, че през 2018 г. е налице увеличение както в процентното съотношение между потвърдените и атакуваните съдебни актове, така и съотношението между потвърдените и съдебните актове, по които институционалният контрол е приключил. Увеличението в потвърдените съдебни актове както спрямо общо обжалваните, така и спрямо проверените по институционален ред актове, се е отразило съответно в намаление на коригираните съдебни актове.

Показателите за броят на обжалвани/протестирани, потвърдени, изменени или отменени съдебни актове и процентното им съотношение към постановените, съответно към проверените по реда на институционален контрол, имат отношение към качеството на правораздавателната дейност на съдилищата. Същевременно **стабилността на съдебните актове** трудно би могла да се установи от статистическите данни, изисквани и обобщавани ежегодно от СК на ВСС, както за военните, така и за общите съдилища. Това е така, тъй като не се изследва и не се анализира изобщо показател за влезли в сила и съответно изпълнени съдебни актове – показател, който е изключително важен с оглед ефективността на правосъдието. Още повече, че в статистическите таблици се съдържа информация за брой свършени от съдилищата дела, без да се проследява динамиката им. Така извън вниманието на ВСС остават въпросите относно

това колко от постановените съдебни актове от един съд са влезли в сила според постановеното от този съд, колко от тях са влезли в сила, след като са били корегирани от надзорните съдебни инстанции. Събирането и обобщаването на такива данни би допринесло съществено за анализиране и преценка на ефективността както на съдебната система, така и на всеки един правораздавателен орган.

VII. МЕРКИ ЗА ПРЕОДОЛЯВАНЕ НА СРАВНИТЕЛНО НИСКОТО НАТОВАРВАНЕ НА ВОЕННИТЕ СЪДИЛИЩАТА

Една от основните причини за безспорния дисбаланс в натовареността на съдилищата е законодателен и се корени в действащата нормативна уредба, която натоварва едни съдилища за сметка на други, без за това да са изложени убедителни мотиви. Със законодателни промени (ЗИДНПК, Обн. ДВ, бр. 109 от 2008 г.), е ограничена подсъдността на военните съдилища, което е довело и до съществено намаление на натовареността им. По този начин дългогодишно градени и утвърдили се структури в съдебната власт, каквито са военните съдилища, на практика са с ниска степен на натовареност и притежаваният от тях кадрови капацитет не е оползотворен достатъчно.

С оглед регулирането на степента на натовареност на отделните органи на съдебната власт е удачно да бъдат извършени законодателни промени на нормативната уредба, касаеща подсъдността на военните съдилища. В аспекта на преодоляване на дисбаланса на натовареността на съдилищата, следва да бъдат обмислени и предложени промени в подсъдността, които, посредством разширяването на компетентността на военните съдилища, биха довели до увеличаване на тяхната натовареност и пълноценното оползотворяване на професионалния капацитет на магистратите и съдебните служители, и съответно разтоварване на общите съдилища. Предлаганата мярка е синхронна с мерките за предотвратяване и намаляване на прекомерното натоварване на съдилищата, приета в т. (f) от Препоръка № R (86) 12 на Комитета на министрите към държавите – членки²²¹, възприета и от Становище № 6 (2004) на Консултативния съвет на европейските съдии (КСЕС)²²² относно мерките за предотвратяване и намаляване на прекомерното натоварване.

²²¹ Вж. Препоръка № R (86) 12 на Комитета на министрите към държавите – членки мерките относно предотвратяване и намаляване на прекомерното натоварване на съдилищата;

²²² Вж. Становище № 6 (2004) на Консултативния съвет на европейските съдии (КСЕС) относно справедлив процес в разумен срок и ролята на съдията в процеса, прието от КСЕС на неговото пето заседание (Страсбург, 22-24 ноември 2004 г.);

Съгласно принципите на правовата държава и разделението на властите, съдилищата нямат законодателна инициатива, но при наличието на воля и истинско разбиране на проблема, биха могли да се използват различни механизми, например чрез министъра на правосъдието, като председателстващ заседанията на пленума на Висшия съдебен съвет, за преодоляването му. Такъв подход бе приложен през 2017 г. спрямо СпНС, като с разширяване на подсъдността му с допълнения в НПК, обнародвани в ДВ, бр. 63 и 101 от 2017 г., се преодоля ниската му натовареност. Подобен подход не е непознат и на ВСС, при който, по негова инициатива, се промени натовареността на административните съдилища, както и на гражданските отделения на окръжните съдилища.

Поради изложеното разбиране, съдиите от Софийския военен съд откликнаха с готовност и адмирираха конкретните мерки, предприети през 2018 г. от Комисия „Съдебна карта, натовареност и съдебна статистика“ към СК на ВСС²²³, в изпълнение на които председателите на Военно-апелативния съд и военните съдилища бяха задължени в срок до 07.03.2018 г. да изпратят до нея „...предложения за изменение и допълнение на Наказателно-процесуалния кодекс /НПК/, както и конкретни предложения за справяне с ниската натовареност ...“²²⁴.

В изпълнение на решение по Протокол № 3 от заседанието на Комисия „Съдебна карта, натовареност и съдебна статистика“ към Съдийската колегия на Висшия съдебен съвет от 07.02.2018 г. Общото събрание на съдиите на Военно-апелативния съд е изготвило и представило на ВСС предложение за изменения и допълнения на НПК, в което са инкорпорирани мотивираните предложения на Общите събрания на съдиите от военните съдилища.

С решение по Протокол № 16 от 30.05.2018 г. комисия „Съдебна карта, натовареност и съдебна статистика“ към Съдийската колегия на ВСС е приела за сведение предложението на военните съдии и го е изпратила на Комисия по правни и институционални въпроси към Пленума на ВСС.

С решение по Протокол № 17 от заседанието на Комисия по правни и институционални въпроси към Пленума на ВСС на 11.06.2018 г. е приела за сведение становищата и предложенията за изменение и допълнение на

²²³ Вж. т. 1 по Протокол № 3 от заседание на Комисия „Съдебна карта, натовареност и съдебна статистика“ към СК на ВСС, проведено на 07.02.2018 г., публикуван на официалната интернет-страница на ВСС;

²²⁴ Вж. пак там;

НПК относно реформата на военните съдилища и ги е изпратила на Министерство на правосъдието, за обсъждане и преценка, с оглед сформирването на работна група, с участието на представители на военните съдилища и прокуратури.

На 19.06.2018 г. предложенията за изменения и допълнения на НПК, НК, ЗАНН и АПК относно реформата във военното правораздаване са включени за обсъждане в дневния ред на заседанието на Съдийската колегия на ВСС, която с решение по т. 25 от Протокол № 20 от същата дата е приела за сведение предложенията и е отложила вземането на решение относно внасянето им за обсъждане на заседание на Пленума на ВСС.

На 19.07.2018 г. съгласно решение на Пленума на ВСС по т. 89 от Протокол № 21 предложенията на общите събрания на съдиите от военните съдилища са изпратени на председателите на ВКС, ВАС и главния прокурор за обсъждане и приемане на становища.

С решение по Протокол № 27 от заседание на Пленума на ВСС, проведено на 1 ноември 2018 г., т. 75, е прието за сведение обобщението на постъпилите становища от ВКС, ВАС и ПРБ във връзка с предложения за реформи във военното правораздаване. Взето е решение обобщението на постъпилите становища да бъдат изпратени на Министерство на правосъдието.

Към настоящия момент не ни е известно каква е съдбата на направените, по искане на КСКНСС към СК на ВСС, предложения за законодателни промени.

Предложенията, направени тогава, с оглед ограниченото време за прецизното им обмисляне и изготвяне, биха могли да бъдат прецизирани и разгледани в един по-широк аспект, който следва да обхване и статута на военните съдии, и особено този на съдебните заседатели във военните съдилища.

Военните съдилища, уредени с чл. 119, ал. 1 от КРБ и ЗСВ, като специализирани съдилища със законоопределена в чл. 396 от НПК²²⁵, чл.

²²⁵ Чл. 396. (1) На военните съдилища са подсъдни делата за престъпления, извършени от:

1. (изм. – ДВ, бр. 42 от 2015 г.) военнослужещи;
2. (нова - ДВ, бр. 109 от 2007 г., отм., бр. 109 от 2008 г.);
3. (предишна т. 2 - ДВ, бр. 109 от 2007 г.) генерали, офицери и лица от сержантския и редовия състав от други министерства и ведомства;
4. (предишна т. 3 - ДВ, бр. 109 от 2007 г., изм., бр. 20 от 2012 г., в сила от 10.06.2012 г.) резервистите при изпълнение на активна служба в доброволния резерв и лицата на военновременна служба;
5. (предишна т. 4 - ДВ, бр. 109 от 2007 г., отм., бр. 109 от 2008 г.);
6. (предишна т. 5, изм. и доп. - ДВ, бр. 109 от 2007 г., изм., бр. 109 от 2008 г., бр. 79 от 2015 г., в сила от 1.11.2015 г.) гражданските лица на служба в Министерството на отбраната, в Българската армия и в структурите на подчинение на министъра на отбраната, в Националната служба за охрана, в Държавна агенция "Разузнаване", при или по повод изпълнение на службата им.

411а, ал. 7 НПК²²⁶ и чл. 37, ал. 3 от НПК (Софийският военен съд)²²⁷, са елемент от структурата на независимите органи на съдебна власт в Република България и същевременно – част от системата на национална сигурност, поради което е необходимо тяхната компетентност да следва динамичните промени и съвременните предизвикателства пред отбраната и осигуряването на стабилна среда на сигурност и управлението на националния отбранителен ресурс.

Водещ принцип при определяне на подсъдността на военните съдилища, като част от силите от системата на националната сигурност на Република България (§ 1, т. 1в от Допълнителните разпоредби на ЗОВСРБ), е те да **разглеждат дела за престъпления, извършени от лица, ангажирани както с отбраната, така и с националната сигурност на страната.** За да бъде този принцип реализиран в пълна степен е необходимо в компетентността на военните съдилища да бъдат включени делата за престъпления, извършени от всички лица, служещи в системата на националната сигурност и опазването на обществения ред.

Според легалната дефиниция на понятието „сили от системата за национална сигурност на Република България”, изведена в § 1, т. 1в от ДР на ЗОВСРБ, са въоръжените сили, структурните звена на Министерството на вътрешните работи, Държавна агенция „Национална сигурност”, Държавна агенция „Разузнаване“, Национална служба за охрана, структури на Държавна комисия по сигурността на информацията. Това са държавни органи и структури, които осъществяват отбранителна, разузнавателна, контраразузнавателна, оперативно-издирвателна, правоохранителна и охранителна дейност и са представени в Съвета по сигурността към Министерския съвет (чл. 3, ал. 1 от Закона за управление и функциониране на системата за защита на националната сигурност (ЗУФСЗНС).

С оглед специфичните функции на силите от системата на националната сигурност, би било удачно да се осмисли целесъобразността определени категории държавни служители, **които са ангажирани с функции по охрана на обществения ред и сигурност** също да бъдат

(2) На военните съдилища са подсъдни и делата за престъпления, в осъществяването на които са участвали и граждански лица.

²²⁶ На военните съдилища са подсъдни и делата за престъпления, подсъдни на Специализирания наказателен съд, когато в извършването им са участвали лица по чл. 396, ал. 1 от НПК;

²²⁷ На Софийския военен съд са подсъдни и делата за престъпления, извършени от военнослужещи от въоръжените сили и от служещи в Министерството на вътрешните работи, които участват в международни военни или полицейски мисии в чужбина;

включени в категориите лица, подсъдни на военен съд, за извършени от тях престъпления при или по повод службата им. Това са служителите *в Министерството на вътрешните работи, в Държавната агенция „Национална сигурност“, в Държавната агенция „Технически операции“, в Главна дирекция „Изпълнение на наказанията“, Главна дирекция „Охрана“ при Министерството на правосъдието, в Бюрото по защита при Главния прокурор и държавните служители по чл. 10а от Закона за защита на класифицираната информация в Държавната комисия по сигурността на информацията.*

Мотивите за предлаганото разширение на подсъдността са следните:

През 2008 г., със ЗИДНПК²²⁸ е ограничена подсъдността на военните съдилища, като делата за престъпления, извършени от служители на МВР и ДАНС са изключени от компетентността им и прехвърлени към общите съдилища. Убедителни мотиви при приемането на тази промяна не са ангажирани, а тези, изложени от вносителите на законопроекта, са лаконични: промяната „е продиктувана от девоенизацията на служителите от МВР, както и служителите на ДАНС, не притежават военно качество и нямат фактическо основание да бъдат съдени от военни съдилища.“²²⁹. Така е изоставен принципът, следван десетилетия от българския законодател, произтичащ **не от статута на подсъдните лица, а от спецификата на правомощията им като органи за обществен ред и сигурност, които следва да бъдат контролирани от специализирани разследващи и съдебни органи. Нормативно и фактически, премахването на военните звания не води до промяна в спецификата на работата** както на служителите на Министерството на вътрешните работи, така и на тези от Държавна агенция „Национална сигурност“ и други структури – Държавна агенция „Технически операции“, Главна дирекция „Изпълнение на наказанията“, Главна дирекция „Охрана“ при Министерството на правосъдието, в Бюрото по защита при Главния прокурор и държавните служители по чл. 10а от Закона за защита на класифицираната информация в Държавната комисия по сигурността на информацията.

Обществено известно е през годините след извършената промяна, че **противодействието на престъпността в тези структури, ако не е изчезнало, то е силно затруднено и неефективно.** Прокуратурата на

²²⁸ Обн. ДВ, бр. 109 от 2008 г.;

²²⁹ Вж. Мотиви към проекта на Закон за изменение и допълнение на НПК № 802-01-75/14.10.2008 г., X сесия на 40-то НС;

Република България многократно е отчитала, че е налице неефективност при наблюдаването от прокуратурите с обща компетентност на преписки и дела за престъпления, извършени от служители както на МВР, така и на тези от органите, обособени като самостоятелни структури, осъществяващи дейност по опазване на обществения ред и сигурност. Неефективност е налице и при разглеждане на делата от общите съдилища, които не притежават надгражданите с десетилетия специализирани знания, умения и опит на военните съдилища, необходими за разглеждане и решаване на делата за престъпления, извършени от служители със специфични правомощия в сферата на обществения ред и сигурността.

Дейността на служителите в **Министерството на вътрешните работи, в Държавната агенция „Национална сигурност“, в Държавната агенция „Технически операции“, в Главна дирекция „Изпълнение на наказанията“, Главна дирекция „Охрана“ при Министерството на правосъдието, в Бюрото по защита при Главния прокурор и държавните служители по чл. 10а от Закона за защита на класифицираната информация в Държавната комисия по сигурността на информацията** е подчинена на строго спазване на *принципите на централизъм и единоначалие при вземане на решенията*. При осъществяване на дейността си тези служители, независимо дали са военнослужещи или служители, *имат специфична права и задължения в сферата на националната сигурност и охрана на обществения ред*, в това число и правото да носят и употребяват огнестрелно оръжие, да употребяват физическа сила и помощни средства и да въздействат пряко върху правата и основните свободи на гражданите. Тяхната правнорегламентирана дейност представлява източник на повишена опасност.

Съгласно чл. 4, ал. 1 и чл. 6, ал. 1 от ЗОВСРБ **отбраната на страната** е част от националната сигурност, която се определя от националните интереси, осигурява се чрез създаване, поддържане и използване на необходимите ресурси на страната за формиране и поддържане на стабилна среда на сигурност; защита на територията и населението при военни заплахи и във военно време; създаване, поддържане и управление на националните ресурси и средства за отбрана на страната извън ресурсите и средствата по стратегическите планове и плановете за

операции на въоръжените сили и отговорности по нея се възлагат както на въоръжените сили, така и на други държавни органи.

Като част от силите от системата на националната сигурност, една от основните насоки на дейност на *Министерството на вътрешните работи* е защита на националната сигурност, наред с защита на правата и свободите на гражданите, противодействие на престъпността, опазване на обществения ред и пожарна безопасност и защита на населението (чл. 2, ал. 1 от ЗМВР). Основните дейности в изпълнение на задачите на МВР са разписани подробно в чл. 6, ал. 1 от ЗМВР, сред които са оперативно-издирвателна, охранителна и разследване на престъпления /правоохранителна/ и които корелират с дейностите, разписани в чл. 3, ал. 1 от ЗУФСЗНС. *Въпреки девоенизацията на служителите от МВР, не е налице промяна в йерархичната структура на службите и в характера на основните дейности на служителите.*

Държавната агенция „Национална сигурност“ също е част от системата за национална сигурност и като специализиран орган към Министерски съвет, по силата на чл. 2, ал. 1 от ЗДАНС, е ангажирана пряко с изпълнение на **политиката по защита на националната сигурност**. Основните дейности на ДАНС са очертани в чл. 4 - 6 от ЗДАНС, изпълват дейностите, разписани в чл. 3, ал. 1 от ЗУФСЗНС и **част от тях са насочени и пряко към отбраната на страната**. ДАНС също е **йерархична структура с централизъм на управлението**. На държавните служители са възложени специфични функции, като същите имат право да носят служебно оръжие и да го използват (чл. 49, ал. 3, чл. 126 от ЗДАНС), както и да използват физическа сила и помощни средства (чл. 127 от ЗДАНС).

Според § 1, т. 1в от ДР на ЗОВСРБ в състава на силите от системата за национална сигурност на Република България са и **определени структури на Държавна комисия по сигурността на информацията**. Държавната комисия по сигурността на информацията (ДКСИ) е държавен орган, който осъществява политиката на Република България за защита на класифицираната информация (чл. 4, ал. 1 от ЗЗКИ). Дейността на ДКСИ е свързана най-общо с правила за създаване, обработване, съхраняване или предоставяне на достъп до класифицирана информация, определена като държавна или служебна тайна (чл. 25 и сл. ЗЗКИ), която е от съществено значение за интересите на Република България, **свързани с националната сигурност** (§ 1, т.14 от ДР на ЗЗКИ) и **преодоляване на нерегламентиран**

достъп до такава информация, който би нанесъл вреда в областта на националната сигурност, отбраната, външната политика или защитата на конституционно установения ред (§ 1, т. 15 от ДР на ЗЗКИ). В дейността си ДКСИ се подпомага от администрация, чиято дейност, структура и организация на работата се определят с устройствен правилник, приет от Министерския съвет. Служителите в тази администрация имат специфични права, задължения и отговорности, насочени към охрана на националната сигурност. На онези от тях, чиято дейност е свързана с приемане, съхранение, пренасяне и доставяне на документи и/или материали, съдържащи класифицирана информация е предоставена възможността да използват физическа сили и помощни средства, както и спрямо тях се прилагат разпоредбите на ЗМВР (чл. 10, ал. 3 и чл. 10а от ЗЗКИ).

Държавна агенция „Технически операции“ (ДАТО) е създадена през 2013 г. Съгласно § 30, ал.1 от Преходните и заключителни разпоредби към Закона за изменение и допълнение на Закона за специалните разузнавателни средства²³⁰, ДАТО е правопреемник на активите, пасивите, правата и задълженията на специализираната дирекция „Оперативни технически операции“ в Министерството на вътрешните работи.

Съгласно чл. 19а, ал. 1 и ал. 4 от Закона за специалните разузнавателни средства (ЗСРС), ДАТО е специализиран орган към Министерския съвет за осигуряване и прилагане на специалните разузнавателни средства и изпълнява дейността си самостоятелно и във взаимодействие с други държавни органи. Основните задачи на агенцията включват: обезпечаване на оперативно-издирвателните и разузнавателни структури, органите на досъдебното производство и съда с информация, получена от прилагането на специални разузнавателни средства; внедряване на нови съвременни технически средства, както и поддържане и усъвършенстване на въведените в експлоатация такива, необходими за предотвратяване на тежката и организираната престъпност; ефективно събиране на информация, придобита съгласно ЗСРС и изготвяне на доказателства за противодействие на трансграничната, тежката и организираната престъпност и тероризма, чрез използване на съвременни технически средства; превантивни действия за предотвратяване на престъпленията срещу икономиката на България и ЕС; предотвратяване на

²³⁰ Обн., ДВ, бр. 70 от 2013 г., в сила от 9.08.2013 г., изм., бр. 111 от 2013 г., в сила от 31.12.2013 г.;

възможността да бъдат извършвани престъпления срещу личността и държавата като контрабанда, корупция, трафик на хора и незаконно преминаване на границата.

Включването на делата за престъпления, извършени от гражданските лица на служба в *Главна дирекция „Изпълнение на наказанията“ (ГДИН) и Главна дирекция „Охрана“ (ГДО) при Министерството на правосъдието*, при или по повод изпълнение на службата им, в подсъдността на военните съдилища е необходимо с оглед основната дейност на служителите от тези две дирекции. *Въпреки девоенизацията на служителите от Главна дирекция „Охрана“ и Главна дирекция „Изпълнение на наказанията“ при Министерство на правосъдието, не е налице промяна в характера на основните им дейности, свързани с охрана и конвоиране.*

Съгласно чл. 391 от ЗСВ и Правилника за устройството и дейността на Главна дирекция „Охрана“ (ПУДГДО), издаден от министъра на правосъдието, ГДО осъществява дейност по организирането и осъществяването на охраната на съдебните сгради, охрана на магистрати и защитени лица, осигуряването на реда в съдебните сгради и сигурността на органите на съдебната власт при осъществяване на техните правомощия, задържането или конвоиране на лица по разпореждане на орган на съдебната власт; конвоиране на обвиняеми и подсъдими с мярка за неотклонение „Задържане под стража“ или на лица, изтърпяващи наказания в местата за лишаване от свобода и др. При осъществяване на дейността си, на основание чл. 393 от ЗСВ личният състав на ГДО имат правата и задълженията на служители на МВР, като по отношение на тях се прилагат разпоредбите на част трета, глави седма – дванадесета от ЗМВР. Тези разпоредби уреждат службата в МВР, от което следва, че *статутът на служителите от тази дирекция при Министерството на правосъдието е приравнен с този на служители в МВР* (чл. 10, ал. 2 и 5 от ПУДГДО), включително и правомощията да използват оръжие, физическа сила и помощни средства (чл. 12 от ПУДГДО).

Устройството, дейността и статутът на служителите в Главна дирекция „Изпълнение на наказанията“ (ГДИН) са уредени в Закона за изпълнение на наказанията и задържането под стража (ЗИНЗП) и ЗМВР. На тези служители също се разрешава да носят служебно оръжие (чл. 25, ал. 5 ЗИНЗП), да използват оръжие, физическа сила и помощни средства

(чл. 17 и 18 и раздел III от ЗИНЗП), което прави дейността им източник на повишена опасност.

Организацията и дейността на служителите от *Бюрото по защита*, което е самостоятелна организационна структура при главния прокурор, са уредени в Закона за защита на лица, застрашени във връзка с наказателно производство (ЗЗЛЗНП). При осъществяване на функциите си, на основание чл. 14д от ЗЗЛЗНП *служителите от Бюрото по защита имат правата и задълженията на служители на МВР*, като по отношение на тях се прилагат разпоредбите на част трета, глави седма – дванадесета от ЗМВР. Тези разпоредби уреждат службата в МВР, от което следва, че *статутът на служителите от структура е приравнен с този на служители в МВР*, включително и правомощията да използват оръжие, физическа сила и помощни средства.

С оглед всеобхватност и ефективност при охраняване на различните аспекти на националната сигурност и националния отбранителен ресурс, би било удачно на военен съд да са подсъдни *и делата за престъпления по глава пета от Особената част на Наказателния кодекс, когато предмет на престъплението е имущество на Министерството на отбраната, Българската армия, структурите на пряко подчинение на министъра на отбраната, Държавна агенция „Национална сигурност“, Държавна агенция „Разузнаване“ и Национална служба за охрана; по глава осма от Особената част на Наказателния кодекс: раздел първи - чл. 269 – 270 и чл. 273 – 277, когато деянието е насочено срещу дейността на органите по ал. 1; по раздел трети – във връзка с престъпления, делата по които са подсъдни на военните съдилища; и по раздел четвърти - чл. 304 – 304в и чл. 305 – 307, когато деянието е свързано със службата или функцията на лицата по ал. 1; по глава девета „а“ от Особената част на Наказателния кодекс, когато предмет на престъплението са информационни системи или компютърни данни, свързани с дейността на Министерството на отбраната, Българската армия, структурите на пряко подчинение на министъра на отбраната, Държавна агенция „Национална сигурност“, Държавна агенция „Разузнаване“ и Национална служба за охрана и по глава дванадесета от Особената част на Наказателния кодекс, извършени от граждански лица.*

Съображенията за предложеното разширяване на подсъдността на военните съдилища се обосновава от следното:

Родов обект на престъпленията по *Глава пета от Особената част на НК* са имуществените отношения и обществените отношения, които осигуряват условията за нормално упражняване на имуществените права. Когато обект на посегателство е имущество на Министерството на отбраната, Българската армия, структурите на пряко подчинение на министъра на отбраната, Държавна агенция „Национална сигурност“, Държавна агенция „Разузнаване“ и Национална служба за охрана, неизменно се засягат и обществени отношения, свързани с функциониране на тези органи по осъществяване на техните задачи, свързани с отбраната на страната и защита на националната сигурност. Тези посегателства са насочени и срещу създаването, поддържането и нормалното използване на необходимите ресурси на страната за формиране и поддържане на стабилна среда на сигурност, както и поддържането и управлението на националните ресурси и средства за отбрана на страната.

Общ родов обект на престъпленията по *глава осма от Особената част на Наказателния кодекс* са обществените отношения осигуряващи правилното и законосъобразно функциониране на дейността на държавните органи, обществени организации и лица, изпълняващи публични функции. *Когато с престъпно посегателство се засяга дейността на органите и длъжностните лица с компетенции в сферата на отбраната, обществения ред и националната сигурност, се застрашават или увреждат и онези обществени отношения, които са свързани с нормалното функциониране на държавни органи от силите на националната сигурност, или на лица, осъществяващи публични функции, в областта на отбраната и сигурността на страната.* В тази част предлаганата промяна **не е непозната за националните ни правораздавателни традиции**, тъй като делата за някои от тези престъпления – недоносителството и укривателството, извършени от граждански лица във връзка с престъпленията, делата за които са били подсъдни на военен съд – са били подсъдни на военен съд до 2000 г.

С престъпленията по *Глава девета „а“ от Особената част на НК* се засягат обществените отношения, осигуряващи нормалното функциониране на информационните системи и компютърната сигурност. *Когато посегателството е насочено срещу информационни системи и компютърни данни, свързани с дейността на Министерството на отбраната, Българската армия, структурите на пряко подчинение на министъра на отбраната, Държавна агенция „Национална сигурност“,*

Държавна агенция „Разузнаване“ и Национална служба за охрана, се накарнява компютърната среда на сигурност и нормалното функциониране на органи и структури, пряко ангажирани с отбраната и националната сигурност.

Престъпленията по Глава дванадесета от *Особената част на НК* са посягателства върху отбранителната способност на републиката, против информацията, представляваща държавна тайна, и против чуждестранната класифицирана информация. *Обект на посягателство по тези деяния са обществените отношения, свързани с нормалното поддържане на отбранителната способност и охрана на националната сигурност.*

На военните съдилища следва да са подсъдни и дела за престъпления, ***извършени от граждански лица на територията на обекти, имоти, съоръжения и превозни средства на Министерство на отбраната, структурите на пряко подчинение на министъра на отбраната и българската армия.*** По механизъм на извършване това са престъпления, с които се засягат обществени отношения, охраняващи правнозащитени права, най-често на правото на собственост на МО или структури от българската армия и въоръжените сили. Необходимостта произтича и от разписаните в ЗВП²³¹ правомощия на Служба „Военна полиция“, във връзка с НПК. Съгласно чл. 6, ал. 1 от ЗВП, Служба „Военна полиция“ осъществява дейност за предотвратяване и разкриване на престъпления от общ характер не само извършени от или в съучастие с военнослужещи и цивилни служители от Министерство на отбраната, структурите на пряко подчинение на министъра на отбраната и българската армия (т.е. лица по чл. 396 от НПК в досегашната редакция), но и престъпления, подготвяни или извършени на територията на обекти, имоти и съоръжения на тези структури, независимо от извършителя. Такива правомощия по отношение на граждански лица органите на служба „Военна полиция“ имат и по силата на чл. 11, ал. 1, т. 3 и 4 от ЗВП. Съгласно чл. 399, ал. 2 от НПК военните полицаи, определени със заповед на министъра на отбраната, са и органи на военното досъдебно производство, поради което не съществува никаква причина същите, когато разследването е подведомствено на тях, да проведат досъдебното производство по отношение на граждански лица, извършили престъпления

²³¹ Обн., ДВ, бр. 48 от 24.06.2011 г., в сила от 24.06.2011 г., изм., бр. 33 от 27.04.2012 г., бр. 77 от 9.10.2012 г., в сила от 9.10.2012 г., бр. 15 от 15.02.2013 г., в сила от 1.01.2014 г., бр. 53 от 27.06.2014 г., изм. и доп., бр. 86 от 1.11.2016 г., изм., бр. 7 от 22.01.2019 г.;

на територията или в обекти, попадащи в обхвата на охрана и компетентност на служба „Военна полиция“.

Би било удачно и да се обмислят изменения и допълнения в чл. 371, б. „в” от НК, като след думите „на Министерството на вътрешните работи” да се добави *„в Държавната агенция „Национална сигурност”, в Главна дирекция „Изпълнение на наказанията” и Главна дирекция „Охрана” при Министерството на правосъдието.”* и текстът *„когато са извършени във военно време или в бойна обстановка или при участие в мисия или операция извън страната или във връзка с бойни действия.”* да се заличи.

Престъпленията по Глава тринадесета от Особената част на НК **„Военни престъпления”** всъщност са такива против отбраната и вътрешната сигурност. Основните видове престъпления по тази глава, извършвани от лицата по чл. 371 НК, са против подчинеността и военната чест; длъжностни престъпления; престъпления против караулната, постовата, патрулната, вътрешната и граничната служба; военни престъпления, извършени във военно време или в бойна обстановка, или при участие в мисия или операция извън страната.

От регламентираните дейности в ЗМВР и Правилника за устройство и дейността на МВР (ПУДМВР) се установява, *че държавните служителите в МВР могат да бъдат субект на престъпления по тази глава* – раздел I (в частта относно подчинеността), раздел III (длъжностни престъпления), раздел IV (в частта престъпления против постовата, патрулната, вътрешната и граничната служба) и раздел V (други военни престъпления) не само във военно време или в бойна обстановка, или при участие в мисия или операция извън страната, или във връзка с бойни действия. Йерархичната структура на службите в МВР; специфичните служебни дейности (лег. дефиниция в § 1, т. 26а от ДР на ЗМВР), пряко изпълнявани от държавните служители в МВР, сред които изрично са патрулно-постовата дейност и контрол на държавната граница, в т.ч. граничен контрол, гранични проверки и контрол по граничния режим (лег. дефиниции в § 1, т. 2, 3 и 4 от ДР на ЗМВР) обосновават необходимостта същите да бъдат от кръга субекти, които да носят отговорност за извършени от тях престъпни посегателства на обществените отношения, охранявани с нормите на Глава XIII от НК не само при извънредни условия.

Включването на държавните служители от Държавната агенция „Национална сигурност”, Главна дирекция „Охрана” и Главна дирекция „Изпълнение на наказанията” при Министерство на правосъдието в кръга на субектите, които носят отговорност за престъпления по Глава XIII от НК се обосновава от специалния статут на тези лица и от характера на дейността, която извършват. ДАНС, както и двете дирекции от Министерството на правосъдието, макар и девоенизирани, са специализирани администрации, които, подобно на структурите по ЗОВСРБ и Министерство на вътрешните работи (също девоенизирано), са с йерархичен характер и централизъм в управлението; отношенията са на власт и подчинение и заповедите и разпорежданията на началниците са задължителни за подчинените им служители. Правата и задълженията, както и статутът на тези държавни служители (разгледани по-горе) са приравнени на държавни служители от Министерството на вътрешните работи, които, съгласно действащата редакция на чл. 371, б. „в” НК, носят отговорност за военни престъпления.

Видно от § 1, т. 1в от ДР на ЗОВСРБ Държавната агенция „Национална сигурност” е част от системата за национална сигурност и, според чл. 1, ал. 1 от ЗДАНС, е ангажирана пряко с изпълнение на политиката по защита на националната сигурност. Основните дейности на ДАНС са очертани в чл. 4 от ЗДАНС и част от тях са насочени и пряко към отбраната на страната. Оперативно-издирвателните и оперативно-техническите структурни звена на агенцията извършват оперативно – издирвателна дейност (глава IV от ЗДАНС), целяща разкриване, противодействие и предотвратяване на престъпления и други нарушения, свързани с националната сигурност; установяване на лица, чиято дейност съставлява заплаха за националната сигурност и др. На държавните служители са възложени специфични функции (чл. 123 от ЗДАНС), като сред тях са и преки правомощия, свързани със сигурността на Министерството на отбраната, структурите на пряко подчинение на министъра на отбраната и Българската армия. Съгласно ЗОВСРБ, чл. 69 от ЗДАНС и Наредбата за условията и реда за участие на държавни служители от Държавна агенция „Национална сигурност” в операции и мисии извън територията на Република България²³² държавните служители в агенцията могат да участват в операции и мисии извън територията на страната и като лица, включени в състава на такива операции и мисии,

²³² Приета с ПМС № 25 от 13.02.2008 г., обн., ДВ, бр. 20 от 26.02.2008 г., в сила от 26.02.2008 г., изм., бр. 101 от 25.11.2008 г., изм. и доп., бр. 94 от 30.11.2012 г.;

следва да могат да носят отговорност за престъпления, извършени при или по повод тази си служба по реда на Раздел VI, Глава XIII от НК. Служителите от агенцията са натоварени и с преки задачи по осигуряването на българските контингенти, участващи в операции и мисии извън територията на страната, както и на националните формирования, предоставени за провеждане на операции на НАТО (чл. 123, ал. 3, т. 1 от ЗДАНС).

Основните дейности на държавните служители от Главна дирекция „Охрана” и Главна дирекция „Изпълнение на наказанията” при Министерство на правосъдието са свързани с охрана и конвоиране. Още повече, че в глави десета, единадесета и дванадесета от ППЗИНС подробно са уредени организацията на постовата и конвойната служба в Главна дирекция „Изпълнение на наказанията” при Министерство на правосъдието, действията на надзорно-охранителния състав при особени случаи, контролът и оценката по организацията на постовата и конвойната служба по начин, идентичен с правната регламентация на същата дейност, осъществявана от военнослужещи по ЗОВСРБ.

Наред с изложеното, дейностите на държавните служители от Главна дирекция „Охрана”, в изпълнение на функциите им по чл. 391, ал. 3, т. 1, 3 и 6 от ЗСВ, по същество са такива по носене на постова и конвойна служба.

Разширяването на подсъдността на военните съдилища, като същите да разглеждат и дела за престъпления, извършени от гражданските лица *в Министерството на вътрешните работи, в Държавната агенция „Национална сигурност“, в Държавната агенция „Технически операции“, в Главна дирекция „Изпълнение на наказанията”, Главна дирекция „Охрана” при Министерството на правосъдието, в Бюрото по защита при Главния прокурор и държавните служители по чл. 10а от Закона за защита на класифицираната информация в Държавната комисия по сигурността на информацията, при или по повод службата им, както и граждански лица, които са извършили престъпления, застрашаващи или увреждащи и обществени отношения по нормалното функциониране на тези органи, не противоречи на общопризнатите норми на международното право и международните договори, по които Република България е страна. Както вече се е произнесъл КС по Решение № 10 от 2011 г. по к.д. № 6 от 2011 г., разпределянето на подсъдността на делата за различните престъпления е*

обща характеристика на съответната правна система и се признава в чл. 2 от Протокол 7 към КЗПЧОС.

Основен аргумент **против предлаганата промяна и разширяване** подсъдността на военните съдилища би бил, *че голяма част от субектите не са военни лица, поради което няма фактическо основание да бъдат съдени от военен съд.* Действително, с предлаганите допълнения в чл. 396, ал. 1 НПК, значителна част от лицата, които биха били подсъдни на военен съд, не притежават военно звание. Същевременно следва да се има предвид, че това най-общо са лица, които в своята служебна дейност имат специфични права и задължения като органи на обществен ред и сигурност; имат право да носят и да употребяват огнестрелно оръжие, физическа сила и помощни средства; обучени и подготвени са за това и са ангажирани със защитата и укрепването на националната сигурност. С оглед тези обективни характеристики на субектите, е удачно и правно обосновано, с оглед актуалното законодателство на страната, в компетентността на военните магистратури да бъдат включени всички дела за престъпления, извършени от лица, чиято служебна дейност е свързана с отбраната, националната сигурност и обществения ред, независимо дали са военнослужещи или не. Това няма да доведе до ограничаване на правата на лицата от органите и ведомствата, изпълняващи такива задачи, които са извън системата на Въоръжените сили.

Субектите, които с предлаганата промяна и разширяване на материалната компетентност, също са граждански лица, които следва да бъдат подсъдни на военните съдилища **с оглед обекта на посегателство.** Извършването на посочените престъпления засягат пряко обществените отношения, охранявани от съответния родов обект на защита по Особената част на НК, но и обществените отношения, свързани с нормалното функциониране на органите от силите на националната сигурност. Подсъдността на тези престъпления не оказва влияние върху тяхната съставомерност, определена в съответните норми от Особената част на Наказателния кодекс, нито може да бъде възприета като обстоятелство, влияещо върху наказуемостта на деянието. Включването на тези престъпления, извършени от граждански лица, в подсъдността на военните съдилища не противоречи и на решенията на ЕСПЧ, според които граждански лица могат да бъдат съдени от военни съдилища, когато

извършеното от тях престъпление пряко засяга интересите на отбраната и сигурността.

Предлаганите промени и разширяване на компетентността на военните съдилища биха отговорили и на препоръките, отправяни в няколко последователни доклади по механизма за сътрудничество и проверка **относно специализацията на органи на равнище съдебна власт** и е синхронна с Актуализираната стратегия за продължаване на реформата на съдебната система, приета с решение на Министерския съвет от 17.12.2014 г. и Стратегията за национална сигурност на Република България, приета с решение на Народното събрание от 08.03.2011 г.

Независимостта на военните съдилища в България и възможността същите да правораздават и по дела, извършени от граждански лица, в светлината на практика на Европейския съд за правата на човека относно статута на военните съдилища, следва да бъде преценена съобразно законовите особености на статута на военните съдилища в страната.

С оглед пълното съответствие на военните съдилища към изискванията на независим и безпристрастен съд, възприети като международни стандарти и съобразно решенията на ЕСПЧ²³³, би било удачно чрез трайни законодателни решения в насока **преосмисляне на статута на военните съдии като военнослужещи, чрез девоенизирането им, и приравняването му със този на съдиите от общите съдилища, както и преуреждане на института на съдебните заседатели във военните съдилища, в аспекта на статута на лицата.**

ИЗВОДИ:

- 1. Военно - съдебната система съществува над 140 години в България и военните съдилища са се изградили и утвърдили като компетентни, независими и ефективни правораздавателни органи. Повече от петнадесет години всеки опит за съдебна реформа в системата на съдилищата в Република България започва и се отчита като успешен с отнемане на правомощия; промяна на подсъдност и реорганизация на военните**

²³³ Вж. решение от 27.11.2008 г. по делото „Мирошник срещу Украйна“; от 21 септември 2006 г. по делото „Мазини срещу Румъния“; Ergin срещу Турция (№ 6) (№ 47533/99, §§ 20-25, ЕСПЧ 2006-VI и др., както и решение на Пети състав на ЕСПЧ от 28 ноември 2019 г. по дело "Мустафа срещу България" (невлязло в сила);

магистратури, без ясно да се даде отговор какво е мястото на тези органи на съдебна власт.

2. Във времена, в които устойчивостта и държавността следва да се съблюдават единствено в правовия ред на страната и неговите органи на съдебна власт, установени конституционно, да осъществяват правораздавателната дейност, военните съдилища търпят несправедливо отношение и оценка на дейността им, а законовото ограничаване на подсъдността им доведе до дисбаланс в натовареността им спрямо останалите органи на съдебна власт. Обективният фактор „натовареност“ бе поставен в основата на дебата за реформа на съдебната система, без да се търси сметка за причините довели до този дисбаланс. Анализите до момента поставят на фокус единствено броя на делата, без да се отчита и разбира, че заложената законодателна рамка за вида на разглежданите дела от военните съдилища не съвпада с нито един друг орган на съдебната власт и не би могъл да бъде отправна точка за генерални заключения.
3. Броят и седалищата на първоинстанционните военни съдилища – Софийски военен съд, Военен съд – Сливен и Военен съд – Пловдив и един Военно-апелативен съд - гарантира своєвременност, бързина и високо качество на разглеждане на наказателните дела, подсъдни на военните съдилища, като осигурява сравнително лесен достъп до правосъдие както на гражданите, така и на подсъдните на тези съдилища лица.
4. Правораздавателната дейност на военните съдилища, като съотношение по видове и характер на разглежданите дела, не се различава съществено от правораздавателната дейност на наказателните отделения на окръжните съдилища, СпНС и дори районните съдилища. Делът на наказателните дела от общ характер за разглеждане в съдилищата е значително по-малък от останалите видове дела и натовареността на съдиите както от общите (в т.ч. и СпНС), така и от военните съдилища, е абсолютно съпоставима. Нещо повече - като дялово разпределение и като брой постановени присъди по наказателни дела от общ характер в периода 2016 – 2019 г., натовареността на

военните съдии е по-висока от тази на наказателните съдии от окръжните съдилища и от СпНС.

5. От отчетите за дейността на съдилищата за периода 2016 – 2018 г., приети от СК на ВСС с годишни обобщени статистически таблици, може да бъде установено, че както във военните съдилища, така и в общите съдилища (окръжни, вкл. СпНС, и районни) е налице намаление на постъплението както в общия брой наказателни дела, така и в броя наказателни дела от общ характер.
6. Правораздавателната дейност във военните съдилища се отличава с бързина и срочност, със стойности по тези показатели, значително над средните за страната, което свидетелства за създадена и утвърдена много добра организация при администрирането и разглеждането на делата.
7. През периода 2016 – 2018 г. дялът на потвърдените съдебни актове на първоинстанционните военни съдилища традиционно е бил над 60 % от проверените по инстанционен ред, което свидетелства, че правораздавателната им дейност е много добра.
8. Ново редуциране на военни съдилища би поставило в риск системата на сигурност и отбрана. Евентуално решение за закриване на военни съдилища, без задълбочен анализ на действащата към момента структура, организацията, функционирането и компетенциите на военните съдилища, крият потенциални рисковете за накърняване независимостта на съдебната власт, които могат да възникнат в най-различни сфери на обществените отношения и тяхната регулация, най-вече в сферата на отбраната и сигурността на страната, както и в областта на взаимодействие между съдебната власт и държавната политика по сигурност и обществен ред, законодателната уредба, нивото на обществено доверие, изразяващо се в очакванията на обществото, социалната промяна и устойчивостта на съдебната реформа.

9. Капацитетът на изградени и утвърдени през десетилетията органи на съдебна власт, каквито са първоинстанционните военни съдилища, следва да бъде по-пълноценно оползотворен посредством адекватни, общественнообосновани и ефективни мерки, насочени към повишаване на тяхната натовареност чрез трайни законодателни решения в насока преосмисляне на статута на военните съдии като военнослужещи, чрез девоенизирането им, и приравняването му със този на съдиите от общите съдилища, и разширяването на компетентността на военните съдилища като специализирани правораздавателни органи, за разглеждане и решаване на делата за престъпления, извършени от лица със специфични правомощия в сферата на националната сигурност, обществения ред и отбранителните способности на републиката.
10. Сериозността на дебата за структурата на военното правораздаване изисква отделен форум със събиране и детайлен анализ на данни по оповестени критерии, включително и търсене на експертиза в областта на политиката в областта на отбраната и националната сигурност. При изготвянето на предложения за редуциране на военните съдилища от Съдийската колегия на Висшия съдебен съвет или от съответните военно-правораздавателни органи следва да се използва еднакъв модел за действащите към момента три военни съдилища на територията на Република България, съответстващ на съдебните им райони.
11. Всяка промяна на съществуващите съдебни райони на военните съдилища не трябва да цели отчитане на реформаторски, но непоследователни политики, и да изхожда от съображения за бюджетни икономии. Реформата на съдебната карта на всички съдилища в страната трябва да се ръководи от две основни начала: повишаване на качеството на правосъдието, при запазване и подобряване на достъпа до правосъдие на гражданските лица и военнослужещите, във всички негови аспекти.

Становището е прието с решение на Общото събрание на съдиите от Софийския военен съд от 14 май 2020 г.

